

Центр громадської
адвокатури

*На сторожі Прав
Людини!*

МІЖНАРОДНИЙ ФОНД
Відродження
INTERNATIONAL RENAISSANCE FOUNDATION

Коваль О., Тарасенко Л., Яцків Т.

РЕФОРМУВАННЯ пільг і привілеїв в Україні – наближення до європейських стандартів

Львів
Галицький друкар
2009

У виданні "Реформування пільг і привілеїв в Україні — наближення до європейських стандартів" пропонуються результати досліджень проблем у "системі" пільг та привілеїв в Україні, їхніх причин, наявних наслідків та перспектив збереження, наводиться каталог пільг, які існують в Україні.

Видання також містить аналіз зарубіжного досвіду щодо реформування системи пільг та привілеїв, наводяться рекомендації експертів та громадськості щодо реформування пільг та привілеїв на шляху наближення до європейських стандартів реалізації соціальних прав в Україні.

**Центр громадської
адвокатури**

*На сторожі Праг
Людини!*

Видання підготовлене та видане Центром громадської адвокатури у рамках проекту "Реформування пільг і привілеїв в Україні — наближення до європейських стандартів".

Видання підготовлено та видано за підтримки Міжнародного фонду "Відродження". Погляди, наведені в цьому виданні, не обов'язково відображають позицію Фонду.

Дане видання адресоване не тільки представникам та фахівцям органів влади у сфері соціального захисту та соціального забезпечення, органам влади, відповідальним за прийняття рішень у сфері соціальної політики, державним службовцям, органам місцевого самоврядування, аналітичним установам, але і буде корисним для організацій громадського сектору, науковцям, іншим експертам, які беруть участь у формуванні соціальної політики, реалізують соціальні проекти.

**Більше інформації можна знайти на Соціально-юридичному порталі
www.pilga.in.ua**

ЗМІСТ

Передмова.....	4
РОЗДІЛ I	
"Система" пільг та привілеїв чи їх безсистемність в Україні.....	6
1.1. Витоки сучасних пільг та привілеїв в Україні.....	6
1.2. Класифікації пільг та їх застосування в Україні.....	9
РОЗДІЛ II	
Проблеми застосування пільг та їхнього реформування в Україні.....	21
2.1. Основні проблеми чинної системи пільг.....	21
2.2. Дії щодо реформування системи пільг, які зроблені та робляться в Україні органами влади.....	41
РОЗДІЛ III	
Практика застосування пільг та реформування системи пільг в інших країнах.....	50
3.1. Зарубіжний досвід надання пільг та соціальних виплат.....	50
3.2. Окремі країни та їх досвід щодо збалансування та оптимізації фінансових витрат на соціальний захист, реформування соціального забезпечення.....	53
РОЗДІЛ IV	
Напрямки реформування пільг в Україні та наближення до європейських стандартів, рекомендації.....	77
4.1. Напрямки реформування пільг в Україні.....	77
4.2. Рекомендації та першочергові кроки реформування.....	85
4.3. Соціальні стандарти доходів населення як невід'ємна частина реформування системи пільг та реалізації соціально-економічних прав.....	93
РОЗДІЛ V	
Оцінка ставлення громадськості та населення до існуючої системи пільг і її реформування в Україні.....	100
5.1. Результати анкетування громадян щодо ставлення до існуючої в Україні системи пільг та привілеїв.....	100
5.2. Ставлення та пропозиції щодо реформування системи пільг, висловлені неурядовими організаціями на громадських обговореннях.....	104
ДОДАТКИ	
Каталог пільг в Україні.....	114
Інформація про проект.....	214

Передмова

Україна успадкувала від Радянського Союзу систему пільг та привілеїв, яка на сьогодні набуває загрозливого масштабу.

Нашу державу також у європейській спільноті небезпідставно називають "країною пільг".

Якщо говорити мовою деяких статистичних фактів про систему пільг та привілеїв:

- в Україні право на отримання пільг регламентують більше ніж 50 законодавчих і нормативно-правових актів, які постійно змінюються та поповнюються новими;
- кількість пільговиків ще минулого року сягнула 13 млн. осіб, які мають право на пільги за соціальною ознакою і близько 3,2 млн. за професійною;
- загалом на пільги мають право близько 43 відсотків всього населення країни;
- загальний обсяг пільг потребує щороку все більше коштів, які є значним навантаженням на бюджет та не дозволяє задовольняти інші потреби (за обрахунками експертів – більше 29 млрд. гривень, що дорівнює річним видаткам усіх місцевих бюджетів України); держава не спроможна забезпечити кошти на усі передбачені та задекларовані пільги;
- громадські організації обрахувавши пільги, що передбачені у різно-

манітних законодавчих актах, сформували каталог пільг, який налічує більше 600 видів пільг.¹

Пільги, як нагромаджені із радянських часів, так і безсистемно та недалекоглядно створені нові, не тільки дуже часто не вирішують проблеми соціального захисту, а створюють суспільне напруження та несправедливість. Яскравим прикладом цього року став вступний період до вищих навчальних закладів, коли учасники зовнішнього незалежного оцінювання із найвищими результатами не мали змоги вступити до обраних вищих навчальних закладів, оскільки до ВНЗ подали документи багато осіб, які мають право на пільги щодо вступу.

У процесі реалізації передвиборчих перегонів в Україні на пост Президента та народних обранців цей "арсенал" поповнюється новими законодавчими актами із новими пільгами чи новими пільговими категоріями. Надалі у парламенті реєструються нові ініціативи, спрямовані не на упорядкування, а на безсистемне та фінансово незабезпечене збільшення.

Рівень життя населення в Україні надалі знижується, і зарадити цьому не може сучасна система соціального захисту через надання різноманітних пільг. За даними ООН щодо розвитку людини, Україна, маючи дуже високий показник письменності дорослого населення і непоганий показник валового охоплення навчанням (у 1,3 рази перевищує

¹ Каталог пільг, розроблений Центром громадської адвокатури, подається у додатках видання.

середньосвітовий), погано виглядає на світовому фоні за ВВП на душу населення — має показник на 30% нижче навіть середньосвітового показника, займаючи 76 місце у рейтингу.¹ Зростає кількість громадян України, що вважають себе бідними. Водночас у державному бюджеті 2009 року видатки за функцією "Соціальний захист та соціальне забезпечення" зросли на 15% та становлять майже третину всього бюджету.

Твереза оцінка, переосмислення ролі, потреби та характеру пільг та привілеїв в Україні є вкрай необхідні, відсутність реальних кроків реформування та підвищення рівня доходів громадян до європейських стандартів призведе до краху системи соціального забезпечення, бюджетного фінансування та соціальної напруги.

Вперше громадські організації запропонували рекомендації ще у 2004 році.² На той час уже була прийнята перша стратегія щодо реформування системи пільг. До 2009 року, коли знову почали-

ся нові громадські дослідження та обговорення³, уже було прийнято нову стратегію реформування.

Сьогодні відбувається апробація нових інститутів консультування з громадськістю, посилення участі неурядових організацій та громадян у формуванні та прийнятті суспільно важливих рішень. Формуються нові можливості, щоб значну роль у цьому процесі мали змогу відігравати і організації громадського сектору, аналітичні інституції та експерти.

Дане видання адресоване не тільки представникам та фахівцям органів влади у сфері соціального захисту та соціального забезпечення, органам влади, відповідальним за прийняття рішень у сфері соціальної політики, державним службовцям, органам місцевого самоврядування, аналітичним установам, але і буде корисним для організацій громадського сектору, науковцям, іншим експертам, які беруть участь у формуванні соціальної політики, реалізують соціальні проекти.

¹ Human Development Report 2007/2008. // http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_Complete.pdf

² Документ "Реформування системи пільг" підготовлено у рамках проекту "Позиція громадськості щодо урядових пріоритетів та інституціоналізація урядових консультацій з громадськістю у процесі формування державної політики в Україні", що став результатом спільної ініціативи Секретаріату Кабінету Міністрів України, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України й Міжнародного центру перспективних досліджень (МЦПД), і здійснено в межах проекту "Радники з державної політики на підтримку реформ в Україні" (PAR) Канадського бюро міжнародної освіти (CBIE) за фінансової підтримки Канадського агентства міжнародного розвитку (CIDA).

³ За підтримки програми "Верховенство права" Міжнародного фонду "Відродження" реалізуються три дослідження, які виконуються Всеукраїнською благодійною організацією "Рада захисту прав та безпеки пацієнтів" (щодо аналізу діючої системи пільг на забезпечення ліками та лікарськими засобами щодо її ефективності та справедливості); Центром громадських експертиз (аналіз законодавства та міжнародних зобов'язань України, які стосуються реалізації соціальних прав та гарантій, фінансового підґрунтя); Центром громадської адвокатури (аналіз українського законодавства та нормативних актів, які регулюють пільги та привілеї, порядок їх надання, визначення можливих напрямків реформування відповідно до кращих європейських практик).

Розділ I

"Система" пільг та привілеїв чи їх безсистемність в Україні

1.1. Витоки сучасних пільг та привілеїв в Україні

В юридичному контексті пільги та привілеї розглядаються як надання додаткових благ (прав) порівняно із іншими, або ж звільнення від виконання певних обов'язків. Юридично пільга та привілеї можуть розглядатись не тільки як певні блага, що розподіляються на розсуд державної влади, тобто мають природу привілеїв, але й можуть виступати як права, зокрема, конституційні, цивільні. Саме у контексті певних матеріальних чи пов'язаних із правом власності благ розглядається досить значна частина пільг.

"Привілеї" у перекладі із латинської мови – "особливий закон". Водночас термін "пільга" – творіння національної юридичної термінології із радянського періоду – розуміється як перевага, звільнення чи виняток від виконання встановлених правил.

Значення привілею в різних галузях права та країн може відрізнятись. Привілеї можуть бути поділені на: пов'язані із здійсненням влади (наприклад "виконавчий" привілеї, "доказовий" привілеї тощо); функціонально пов'язані із захистом прав людини та основних свобод (наприклад, привілеї конфіденційності відносин адвокат-клієнт, привілеї конфіденційності медичної інформації та

відносин лікар-пацієнт, "адвокатський привілеї", привілеї пов'язані з правом на приватне життя тощо) або "необхідні у демократичному суспільстві" (як наприклад, "журналістський привілеї").

Отож у такому розумінні привілеї пов'язані із реалізацію відповідних прав та свобод, тому він не може бути скасований чи обмежений через те, що може поставити під загрозу реалізацію відповідних прав чи принципів, необхідних у демократичному суспільстві. Привілеї такого характеру не потребують балансування у контексті бюджетного фінансового забезпечення чи соціальної нерівності, тому розглядатимуться тільки привілеї, які стосуються певних матеріальних чи пов'язаних із правом власності благ.

У радянській державі пільга поширювалась як на партійну верхівку, так і на робітників та службовців. Про привілеї голосно не було прийнято говорити, ними користувались тільки партійні керівники, які мали право на користування службовими автомобілями, житлом більших площ, навіть замських будинками, постачанням товарів та продуктів за кошт держави.

При цьому основою ідеології більшовиків, яку і підтримала більшість населення, стала зневага та заперечення вищості та привілеїв, якими користувались у старому режимі дворяни, інші

Більшовики заперечували вищість, привілеї, якими користувались у старому режимі, їх гасло – "всі рівні". Водночас за "заслуги перед Батьківщиною" почались формуватись зачатки сучасних пільг та привілеїв.

категорії, так звані "куркулі", духівництво. Проти цього виступали більшовики та наголошували на тому, що "всі є рівними та мають рівні права".

Однак насправді система додаткових благ та виключень починала розростатись. При цьому основні критерії такої системи забезпечення були далекі від підтримки зубожілого населення країни та соціального захисту бідних. Основним із них були так звані "заслуги перед Батьківщиною". Тільки у 80-х роках віднайдено у архівах інформацію під таємним грифом, що у 20-х роках Ленін поставив вимогу, щоб ЦК знайшли можливості для продовольчої підтримки та допомоги працівників народних комісаріатів та їхніх сімей (спочатку це було 200 осіб, наприкінці року – стало більше тисячі), створювались таємні продовольчі сховища із дорогими продуктами для вищого керівництва у часи, коли більшість населення була на межі виживання.

Система почала створювати і нові пільги та привілеї, засновані на стимулюванні "віддачі" від громадян у виконанні професійних обов'язків, слухняності. В населення формувалась залежність від держави, все більше простежувалась нерівність, з якою пов'язувались життєві блага, що давались державою (карткові, талонні системи). Населення більше відчувало себе матеріа-

льно залежними, знецінювалась роль власної праці та віра у те, що людина щось може без держави та дозволу її представників.

Розвиток системи пільг продовжувався і після розпаду Радянського Союзу, особливо за соціальною ознакою. Значно розширено пільги за професійною ознакою, додано пільги пенсіонерам, особам похилого віку, ветеранам праці та війни, а також іншим категоріям, яким "заборгувала" держава – ліквідаторам або постраждалим внаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС та іншим. Саме після незалежності України незалежно від того, чи виконувала пільга функцію соціального захисту, усіх їх почали відносити до категорій соціальних гарантій, допомоги населенню.

Якщо говорити про історично сформоване розуміння на теренах нашої держави пільга – це спосіб забезпечення таким громадянам підвищеного рівня соціальних гарантій, повне або часткове звільнення їх від оплати соціальних послуг (житлово-комунальних, транспортних, санаторно-лікувальних тощо), від дотримання встановлених нормативно-правовими актами певних вимог та правил. Ще однією характеристикою пільг є те, що особа отримує певні блага на безоплатній основі, проте фінансові зобов'язання по пільгах бере на себе держа-

ва. Водночас більшість пільг в Україні не пов'язуються із рівнем доходів пільговиків, так званою "адресністю" їхнього надання. Їх отримують усі, хто належить до відповідної категорії пільговиків.

На сьогоднішній день діє більше 50 законодавчих та інших нормативно-правових актів, якими визначено пільги в Україні. Серед них такі найбільш значущі закони України як "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", "Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні", "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи", "Про соціальний захист дітей війни", "Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист", "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні", "Про жертви нацистських переслідувань", "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні", "Про міліцію" та багато інших.

За даними Єдиного державного автоматизованого реєстру пільговиків в Україні станом на 1 вересня 2008 року налічується близько 13 млн. осіб, які мають право на пільги за соціальною ознакою і близько 3,2 млн. за професійною. Найбільш чисельними категоріями серед них є пенсіонери за віком (10,5 млн. осіб), діти війни (6,2 млн. осіб), ветерани праці (4,6 млн. осіб), ветерани війни (2,9 млн. осіб), постраждалі внаслідок Чорнобильської катастрофи (1,9 млн. осіб). До речі, усі ці люди отримали на руки понад 27,1 млн. статусів (посвідчень), тобто певна частина облікованих осіб має право на пільги за декількома законами. Загалом на пільги мають право близько 43 відсотків всього населення країни. Загальний обсяг пільг потребує щороку понад 29 млрд. гривень що дорівнює річним видаткам усіх місцевих бюджетів України. Зважаючи на це жоден бюджет не здатен витримати такого навантаження, тому більшість пільг залишається лише декларацією.

Якщо говорити про історично сформоване на теренах нашої держави розуміння поняття пільги – це спосіб забезпечення таким громадянам підвищений рівень соціальних гарантій, повне або часткове звільнення їх від оплати соціальних послуг (житлово-комунальних, транспортних, санаторно-лікувальних тощо), від дотримання встановлених нормативно-правовими актами певних вимог та правил. Ще однією характеристикою пільги є те, що особа отримує певні блага на безоплатній основі, проте це не безкоштовно, адже фінансові зобов'язання по пільгах бере на себе держава. Водночас більшість пільг в Україні не пов'язуються із рівнем доходів пільговиків, так званою "адресністю" їхнього надання. Їх отримують усі, хто належить до відповідної категорії пільговиків.

1.2. Класифікації пільг та їх застосування в Україні

Експертами Центру громадської адвокатури з метою визначення реальної кількості пільг, передбачених для різних категорій, було сформовано Каталог пільг, на даний час в ньому вже є понад 610 різноманітних пільг.

Пільги можна класифікувати за такими критеріями: категоріями пільговиків (залежно від того, якій категорії та з якими ознаками надано пільги законодавчими актами); за змістом (в залежності від виду блага чи права); можливості кількості використання (одноразово (наприклад, право на отримання житла) чи багаторазово (пільги у житлово-комунальних послугах, користування транспортом тощо); чи використовуються індивідуально пільговиком, чи також поширюються на інших осіб (дітей, інших членів сімей).

Найбільш застосовуваною є класифікація пільг за змістом. Виділяють такі категорії пільг, встановлених законодавством:

– житлово-комунальні (звільнення або зменшення плати за комунальні послуги; першочергове або позачергове забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов; надання бюджетних кредитів та позик на індивідуальне житлове будівництво; безкоштовний ремонт жилих будинків (квартир), що перебувають у їх власності, безоплатна приватизація житла незалежно від розміру загальної площі);

– медико-реабілітаційні (безоплатне або пільгове придбання ліків; безоплат-

не або пільгове санаторно-курортне лікування та виплата компенсації за невикористане право на пільгове санаторно-курортне лікування);

– транспортні (право безкоштовного проїзду відповідними видами пасажирського міського (комунального) та приміського транспорту);

– соціально-побутові (право на безоплатне або пільгове встановлення телефонів; безоплатне або пільгове користування телефоном);

– пенсійні (надбавки до трудової чи соціальної пенсії; зменшена вимога щодо необхідного трудового чи страхового стажу особи);

– соціально-трудова (право на позаконкурсне зарахування до вищих навчальних закладів; право позачергового працевлаштування за спеціальністю; переважне право на залишення на роботі при скороченні чисельності або штату та на працевлаштування у випадку ліквідації підприємства; підвищений розмір допомоги в разі тимчасової непрацездатності; використання щорічної відпустки у зручний для них час тощо).

Про "систему" пільг в Україні говорити важко. Адже система – це комплекс структурно пов'язаних елементів, між якими є логічні зв'язки.

Велика кількість нормативно-правових актів, розкиданість у різних положеннях, відсутність упорядкованості, різні застосування та тлумачення – це риси, які супроводжують українську систему пільг.

До прикладу, нижче подається перелік пільг на житлово-комунальні послуги та послань на законодавчі акти, якими вони визначаються (до переліку не включено адресні пільги (субсидії))

Відповідно до ст. 20 **ЗУ "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи"** від 28.02.1991 року громадянам, віднесеним до категорії 1 постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи надається 50-процентна знижка плати за користування житлом (квартирної плати, плати за утримання будинків), комунальними послугами (газ, електрична і теплова енергія, водопостачання, водовідведення та інші послуги) у межах середніх норм споживання, передбачених законом. Зазначені пільги надаються також членам сімей громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, які проживають у жилих будинках (квартирах) усіх форм власності в межах норм, передбачених законом. До членів сімей громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, належать: дружина (чоловік), неповнолітні діти, непрацездатні батьки, особа, яка проживає разом з постраждалою внаслідок Чорнобильської катастрофи особою – інвалідом I групи та доглядає за нею, за умови, що ця особа не перебуває у шлюбі; особа, яка знаходиться під опікою або піклуванням громадянина, що має право на пільги, та проживає разом з ним. Аналогічні пільги встановлені для громадян віднесених до 2 категорії постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи. Громадянам віднесеним до 3 та 4 категорії постраждалих від Чорнобильської катастрофи, які проживають на територіях радіоактивного забруднення до відселення у будинках, що не мають центрального опалення, надається відшкодування 50 процентів вартості палива, придбаного в межах норм, встановлених для продажу населенню, особам. Усіма вищезазначеними пільгами користуються діти, які потерпіли від Чорнобильської катастрофи, яким встановлено інвалідність, пов'язану з цією катастрофою, а також сім'я, що має дитину-інваліда, за умови проживання дитини разом із сім'єю. Надаються пільги в обсягу аналогічному, як для громадян віднесених до 1, 2 категорії постраждалих, дружині (чоловіку) померлих громадян з числа учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, віднесених до 3 категорії, смерть яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлих громадян.

Статтею 12 **ЗУ "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту"** від 22.10.1993 року встановлені пільги учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них, зокрема їм надається 75-процентна знижка плати за користування житлом (квартирна плата) в межах норм, передбачених чинним законодавством, 75-процентна знижка плати за користування комунальними послугами (газом, електроенергією та іншими послугами) та скрапле-

ним балонним газом для побутових потреб в межах середніх норм споживання, 75-процентна знижка вартості палива, в тому числі рідкого, в межах норм, встановлених для продажу населенню, для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення. Інвалідам війни та прирівняним до них особам надаються аналогічні вищезазначеним пільги лише в 100-процентному відшкодуванні їх вартості в межах норм споживання. Учасникам війни, сім'ям загиблих, учасникам бойових дій, інвалідам Великої вітчизняної війни — 50 процентів відшкодовується. Зазначеними пільгами користуються члени сімей пільговиків.

Особи, що мають особливі заслуги перед Батьківщиною і члени їх сімей, які проживають разом з ними звільняються від квартирної плати незалежно від форми власності житлового фонду, від оплати комунальних послуг (водопостачання, каналізація, газ, електроенергія, гаряче водопостачання, центральне опалення, а в будинках, що не мають центрального опалення, — надання палива, придбаного у межах норм, установлених для продажу населенню, та інші види комунальних послуг), від оплати скрапленого балонного газу для побутових потреб, від плати за користування домашнім телефоном і позавідомчою охоронною сигналізацією житла незалежно від виду житлового фонду. Зазначені пільги зберігаються за дружиною (чоловіком), батьками померлих Героїв Радянського Союзу, повних кавалерів ордена Слави, осіб, нагороджених чотирма і більше медалями "За відвагу", а також Героїв Соціалістичної Праці незалежно від часу їх смерті.

Відповідно до **ЗУ "Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні" від 16.12.1993 року**, особи, що мають особливі трудові заслуги перед батьківщиною і членів їх сімей, що спільно проживають з ними, звільняються від квартирної плати, незалежно від форм власності житлового фонду, оплати комунальних послуг (водопостачання, каналізація, газ, електроенергія, гаряче водопостачання, центральне опалення, а в будинках, що не мають центрального опалення, — надання палива, придбаного у межах норм, встановлених для продажу населенню, та інші види комунальних послуг). Зазначені пільги зберігаються за одним із подружжя, що пережило іншого, і батьками Героїв Соціалістичної Праці, Героїв України, повних кавалерів ордена Трудової Слави.

ЗУ "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні" від 17.04.1991 року встановлює, що особам, які стали інвалідами внаслідок репресій або є пенсіонерами надається зниження оплати жилої площі та комунальних послуг на 50 процентів в межах норм, передбачених чинним законодавством. Така пільга надається за умови, що середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не переви-

шував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. **Постановою Кабінету Міністрів України від 26.12.2003 року № 2035 "Про затвердження Порядку надання документів та їх складу при застосуванні податкової соціальної пільги"** визначено, що підставою для отримання (застосування) будь-яким платником податку (якщо розмір нарахованого (отриманого) місячного доходу у вигляді заробітної плати не перевищує суми, визначеної відповідно до підпункту 6.5.1 статті 6 **Закону "Про податок з доходів фізичних осіб"** пільги у розмірі, встановленому підпунктом 6.1.1 статті 6 Закону, є заява про застосування пільги **Закон України від 22.05.2003 р. № 889-IV "Про податок з доходів фізичних осіб"** передбачає надання платникам цього податку соціальних пільг. Податкова соціальна пільга надається платнику податку за умови, якщо його заробітна плата (інші, прирівняні до неї відповідно до законодавства виплати, компенсації, відшкодування) протягом звітного податкового місяця не перевищує суми місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого на 1 січня звітного податкового року, помноженої на 1,4 та округленої до найближчих 10 гривень (підпункт 6.5.1. статті 6 Закону), тобто у 2008 році – 890 грн. (633 x 1,4). Тобто для осіб зазначених в **ЗУ "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні"** від **17.04.1991 року** вищезгадані пільги надаються, якщо розмір їхнього доходу протягом 6 останніх місяців не перевищує сукупного розміру прожиткового мінімуму за цей період для працездатної особи.

Відповідно до ч. 5 ст. 12 **ЗУ "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей"** військовослужбовцям, а також звільненим з військової служби особам, які стали інвалідами під час проходження військової служби, та членам їх сімей, які перебувають на їх утриманні, батькам та членам сімей військовослужбовців, які загинули (померли) або пропали безвісти під час проходження військової служби, надається 50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирної плати) та плати за комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична, теплова енергія та інші послуги) в жилих будинках усіх форм власності в межах встановлених норм, передбачених законодавством. В ст. 27 **ЗУ "Про службу безпеки України"** **25.03.1992 року** працівники Служби безпеки України користуються усіма пільгами відповідно до **ЗУ "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей"**.

Вдова (вдвівець) загиблого або померлого військовослужбовця, а також дружина (чоловік) військовослужбовця, який пропав безвісти під час проходження військової служби, мають право на пільги, у разі якщо вона (він) не взяла (не взяв) інший шлюб. Також пільга зберігається за її (його) неповноліт-

німи дітьми або повнолітніми дітьми, якщо вони є інвалідами з дитинства, та за батьками військовослужбовця, які перебували на його утриманні.

ЗУ "Про пожежну безпеку" особовому складу державної пожежної охорони та членам їх сімей надається 50-відсоткова знижка плати за жилу площу, комунальні послуги, а також паливо в межах норм, встановлених законодавством, за умови, якщо розмір наданих пільг у грошовому еквіваленті разом із середньомісячним сукупним доходом цієї особи за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, про що же роз'яснювалось вище. Право на пільги щодо оплати житла, комунальних послуг, палива зберігається за дітьми загиблого до досягнення ними повноліття, а також за непрацездатними членами сім'ї, які перебували на його утриманні.

ЗУ "Про міліцію" від 20.12.1990 року встановлює, що працівникам міліції та членам їх сімей надається 50-процентна знижка по оплаті жилої площі, комунальних послуг, а також палива в межах норм, встановлених законодавством. За дітьми працівника міліції, який загинув або помер у зв'язку з виконанням службових обов'язків, до досягнення ними повноліття, а також за непрацездатними членами сім'ї, які перебували на його утриманні, зберігається право на пільги по оплаті житла, комунальних послуг, палива. Пільги працівникам міліції по оплаті жилої площі, комунальних послуг і палива з 50-процентною знижкою надаються за умови, якщо розмір наданих пільг у грошовому еквіваленті разом із середньомісячним сукупним доходом працівника міліції за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Працівникам міліції, звільненим зі служби за віком, хворобою або вислугою років, зберігається право на пільги, якщо виконуються вищезазначені умови.

ЗУ "Про статус суддів" від 15.12.1992 року встановлює, що суддям надається 50-відсоткова знижка плати за займане ними та членами їх сімей житло, комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична та теплова енергія, установка і користування індивідуальним домашнім телефоном). Такі ж пільги зберігаються за ними і після виходу у відставку.

ЗУ "Про прокуратуру" від 05.11.1991 року гарантується пільга з 50-процентної знижки плати за займане ними та членами їх сімей житло, комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична та теплова енергія) і користування квартирним телефоном в межах норм, встановлених законодавством, надається:

— прокурорам та слідчим прокуратури за умови, якщо розмір наданих пільг у грошовому еквіваленті разом із середньомісячним сукупним доходом працівника за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який

дає право на податкову соціальну пільгу в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

– пенсіонерам із числа прокурорів та слідчих прокуратури за умови, якщо середньомісячний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Надається 50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирної плати) та плати за комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична, тепла енергія та інші послуги), користування квартирним телефоном ветеранами військової служби, ветеранами органів внутрішніх справ, ветеранами державної пожежної охорони, ветеранами служби цивільного захисту, ветеранами Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України і членами їх сімей, які проживають разом з ними, в жилих будинках усіх форм власності в межах норм, передбачених законодавством, або 50-відсоткова знижка вартості палива, в тому числі рідкого, в межах норм, встановлених для продажу населенню для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення. Дане положення встановлене в **ЗУ "Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист" від 24.03.1998 року**. Зазначеним пільгами користуються також вдови (вдівці) померлих (загиблих) ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів державної пожежної охорони, ветеранів служби цивільного захисту, ветеранів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та члени їх сімей, які перебувають на їх утриманні.

Відповідно до ч. 4 ст. 57 **ЗУ "Про освіту" від 23.05.1991** педагогічним працівникам, які працюють у сільській місцевості і селища міського типу, а також пенсіонерам, які раніше працювали педагогічними працівниками в цих населених пунктах і проживають у них, держава відповідно до чинного законодавства забезпечує безплатне користування житлом з опаленням і освітленням у межах встановлених норм. Пільги на безплатне користування житлом з опаленням та освітленням, надаються працівникам за умови, якщо розмір наданих пільг у грошовому еквіваленті разом із середньомісячним сукупним доходом працівника за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, та пенсіонерам за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Щодо пільгових категорій, які мають право на пільги, слід вказати такі: громадяни, віднесені до категорії 1,2,3,4 постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи; члени їх сімей; дружина (чоловік) померлих громадян з числа учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС; опікун (на час опікунства) дітей померлих громадян; сім'я, що має дитину-інваліда; учасники бойових дій та особи, прирівняні до них; учасники війни, сім'ї загиблих; інваліди Великої вітчизняної війни; особи, що мають особливі заслуги перед Батьківщиною і члени їх сімей; дружина (чоловік), батьки померлих Героїв Радянського Союзу, повні кавалери ордена Слави, особи, нагороджені чотирма і більше медалями "За відвагу", Герої Соціалістичної Праці; повні кавалери ордена Трудової Слави; жертви політичних репресій на Україні; військовослужбовці, а також звільнені з військової служби особи, які стали інвалідами під час проходження військової служби, та члени їх сімей, які перебувають на їх утриманні, батьки та члени сімей військовослужбовців, які загинули (померли) або пропали безвісти під час проходження військової служби; працівники Служби безпеки України; особовий склад державної пожежної охорони та члени їх сімей; працівники міліції та члени їх сімей; діти працівника міліції, який загинув або помер у зв'язку з виконанням службових обов'язків, до досягнення ними повноліття, а також непрацездатні члени сім'ї, які перебували на його утриманні; судді; народні депутати; прокурори та слідчі прокуратури; пенсіонери

із числа прокурорів та слідчих прокуратури; вдови (вдівці) померлих (загиблих) ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів державної пожежної охорони, ветеранів служби цивільного захисту, ветеранів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та члени їх сімей, які перебувають на їх утриманні; педагогічні працівники та медичні та фармацевтичні працівники, діти війни та багато інших.

У новій Стратегії упорядкування системи надання пільг окремим категоріям громадян до 2012 року, яка прийнята 3 червня 2009 р., вказується кількість пільговиків "за соціальною ознакою" та їх співвідношення у цій категорії, а також до населення нашої держави:

- ветерани праці — близько 4,6 млн. осіб, що становить 35,4 відсотка загальної чисельності осіб, які мають право на пільги за соціальною ознакою (13 млн. осіб, або 10 відсотків чисельності населення);
- ветерани війни — близько 2,8 млн. осіб (21,5 відсотка загальної чисельності осіб, які мають право на пільги за соціальною ознакою, або 6,1 відсотка чисельності населення), серед яких учасників бойових дій — 325,3 тис., інвалідів війни — 223,1 тис.;
- особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною або особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, — 1,19 тис. осіб (менш як 0,1 відсотка загальної чисельності осіб, які мають право на пільги за соціальною ознакою);

- особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, – близько 1,9 млн. осіб (14,6 відсотка загальної чисельності осіб, які мають право на пільги за соціальною ознакою, або 4,1 відсотка чисельності населення), серед яких осіб, що належать до I категорії, – 99,9 тис.;
- інваліди – близько 2,6 млн. осіб (20 відсотків загальної чисельності осіб, які мають право на пільги за соціальною ознакою, або 5,6 відсотка чисельності населення);
- діти війни – близько 6,1 млн. осіб (46,9 відсотка загальної чисельності осіб, які мають право на пільги за соціальною ознакою, або 13,2 відсотка чисельності населення).

У національному законодавстві також передбачено велику кількість соціальних пільг, які є нематеріальними послугами, породженими дефіцитом у минулому, та за умов ринкових змін в Україні стали просто деклараціями, які не мають змістового навантаження. До таких пільг, наприклад, можна віднести: першочерговий відпуск місцевих будівельних матеріалів на будівництва чи капітальний ремонт; першочергове право на вступ до житлово-будівельних кооперативів; позачергове обов'язкове за-

безпечення місцями у дошкільних закладах освіти незалежно від відомчої підпорядкованості; першочергове обслуговування в аптеках; користування при виході на пенсію та зміні роботи поліклініками, до яких вони були прикріплені під час роботи, і т.п. Як видається, саме в цій частині національне законодавство потребує удосконалення. Такі пільги лише загромождають законодавство та не мають жодного практичного значення.

Юристами також проаналізовано нормативно-правові акти м. Львова, які встановлюють пільги для громадян на місцевому рівні. Зокрема, рішення Львівської міської ради і розпорядження міського голови. Більшість з них стосуються знижок у сплаті житлово-комунальних послуг для громадян, яким ці пільги не надаються на загальнодержавному рівні, а саме для ветеранів УПА – інвалідам війни УПА та учасникам бойових дій УПА, вдовам ветеранів УПА, вдовам політ'язнів. Також на місцевому рівні встановлюються пільги для малозабезпечених громадян, бездомних громадян, дітей-сиріт, інвалідів I і II груп, інвалідам по зору, лежачих одиноких громадян похилого віку, репресованим і реабілітованим громадянам.

№ п/п	Пільга, що встановлюється	Правовий акт	Категорія громадян
1.	100 % знижки по сплаті житлово-комунальних послуг на 1 особу в межах норм користування	Рішення № 03 Львівської міської ради від 12.01.2007 р.	учасникам бойових дій УПА
2.	100 % знижки по сплаті житлово-комунальних послуг на 1 особу в межах норм користування	Рішення № 03 Львівської міської ради від 12.01.2007 р.	інвалідам війни УПА
3.	50 % знижки по сплаті житлово-комунальних послуг на 1 особу в межах норм користування	Рішення № 03 Львівської міської ради від 12.01.2007 р.	вдовам ветеранів УПА
4.	50 % знижки по сплаті житлово-комунальних послуг	Рішення № 03 Львівської міської ради від 12.01.2007 р.	інвалідам по зору 1 групи
5.	40 % знижки по сплаті житлово-комунальних послуг	Рішення № 03 Львівської міської ради від 01.03.2002 р.	інвалідам по зору 2 групи
6.	муниципальні субсидії на оплату житлово-комунальних послуг	Рішення № 144 Львівської міської ради від 11.02.2004 р.	ветеранам УПА — учасникам бойових дій УПА та інвалідам війни УПА; малолітнім політичним в'язням сталінських концтаборів; вдовам політичних в'язнів; сім'ям, у яких проживає двоє і більше інвалідів; інвалідам по зору 1 та 2 груп.
7.	погашення заборгованості з оплати житлово-комунальних послуг	Рішення № 144 Львівської міської ради від 11.02.2004 р.	дітям, позбавлених батьківських прав, а також дітям-сиротам
8.	одноразова матеріальна допомога	Рішення № 144 Львівської міської ради від 11.02.2004 р.	малозабезпеченим громадянам
9.	придбання проїзних документів у громадському транспорті для проїзду	Рішення № 144 Львівської міської ради від 11.02.2004 р.	репресованим і реабілітованим громадянам

Продовження таблиці

10.	щомісячні доплати до пенсій	Рішення № 144 Львівської міської ради від 11.02.2004 р.	учасникам бойових дій УПА та інвалідам війни УПА
11.	доплати	Рішення № 144 Львівської міської ради від 11.02.2004 р.	громадянам, яким виповнилося 100 і більше років
12.	доплати на догляд	Рішення № 144 Львівської міської ради від 11.02.2004 р.	інвалідів 1-ї групи
13.	грошові компенсації оплати телефонних послуг, допомога на поховання	Рішення № 144 Львівської міської ради від 11.02.2004 р.	інвалідам 1-ї групи ,
14.	надання безоплатних гарячих обідів	Рішення № 144 Львівської міської ради від 11.02.2004 р.	для 200 одиноких громадян міста
15.	надання соціально-побутових послуг та медико-соціальної допомоги на дому	Рішення № 144 Львівської міської ради від 11.02.2004 р.	2028 одиноким непрацездатним громадянам
16.	Надання соціально-реабілітаційних послуги	Рішення № 284 Львівської міської ради від 24.02.2006 р.	для неповносправних молодих осіб
17.	стаціонарні медико-побутові послуг	Рішення № 284 Львівської міської ради від 24.02.2006 р.	для лежачих одиноких громадян похилого віку
18.	пільги з послуг зв'язку у розмірі 50 відсотків абонементної плати за користування квартирним телефоном і погодинної оплати місцевих розмов та встановлення телефонів на пільгових умовах (у розмірі 20 відсотків від тарифів вартості основних і 50 відсотків додаткових робіт)	Рішення № 1272 Львівської міської ради від 28.12.2007 р.	ветеранам УПА – інвалідам війни УПА та учасникам бойових дій УПА, вдовам ветеранів УПА, вдовам політв'язнів.

Продовження таблиці

19.	одноразова матеріальна допомога	Розпорядження № 231 міського голови від 07.05.1999 р.	ветеранам та учасникам війни
20.	передплата на загальноукраїнські періодичні видання терміном на п'ять місяців	Розпорядження № 231 міського голови від 07.05.1999 р.	для ветеранів
21.	проведення безплатного капітального ремонту будинків (квартир)	Розпорядження № 320 міського голови від 18.07.2008 р.	Інвалідам війни, особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей загиблих військовослужбовців та прирівняних до них осіб

Держава та місцеві громади не спроможні забезпечити реалізацію цих та попередньо встановлених пільг. Відсутні можливості бюджетного фінансування всього переліку та всім пільговикам такої кількості пільг, багато із яких потребують значних ресурсів (наприклад, забезпечення житлом, автомобілями, навіть щодо проїзду у громадському транспорті виникають суперечки із фінансовим забезпеченням). За різними оцінками, вартість забезпечення всіх пільг, проголошених законодавством, становить 19-29 млрд. грн. З них реально фінансується лише частина. В радянські часи в економіці основним був державний сектор, на сьогодні ринкові умови та ціни у приватному секторі не дозволяють здійснювати будівництво, закупівлю товарів чи замовлення послуг для пільговиків, коли відсутнє нормування та облік спожитих послуг. Натомість і приватні су-

б'єкти підприємництва не можуть дозволити у ринковій економіці надавати якісно та повно послуги чи товари за цінами, які спроможний оплатити державний бюджет.

Отож характер, зміст, фінансування цих пільг не дозволяє взагалі говорити про наявність певної "системи" пільг в Україні.

Головною проблемою пільг як механізму соціального захисту в Україні є те, що вони не забезпечують адресності, що призводить до неефективного використання бюджетних коштів, їх розпорошення. Незважаючи на скорочення кола пільговиків (зокрема пільговиків за професійною ознакою, чиї доходи перевищують прожитковий мінімум), пільги досі надають незалежно від доходу та потреби в них. Від цього потерпають передусім найбільш вразливі, які за інших рівних умов могли б отримати більшу підтримку.

Наявна система пільг не спроможна забезпечити прожитковий мінімум потребуючим верствам населення. Попри свою розгалуженість, ця система неефективна, оскільки не створює соціальних гарантій для тих, хто з певних причин опинився в скрутному становищі. За умов, коли розміри бюджетного фінансуван-

ня набагато менші за необхідні для виконання державних зобов'язань, держава не може собі дозволити підтримувати заможніших разом із найбіднішими. Пріоритет має бути надано підтримці найбідніших і тих, хто найбільше цього потребує.

Про "систему" пільг в Україні говорити важко. Адже система – це комплекс структурно пов'язаних елементів, між якими є логічні зв'язки.

Розділ II Проблеми застосування пільг та їхнього реформування в Україні

2.1. Основні проблеми чинної системи пільг

Більшість експертів, а також і органи влади у сфері соціальної політики погоджуються, що нинішня система пільг в Україні є надзвичайно складною, запутаною і непрозорою. Давно вже це є непосильний тягар для економіки країни, більше не вирівнює доходи між бідними та багатими, а навпаки — поглиблює її, а також не є ні логічно, ні економічно обґрунтованою.

До основних проблем чинної системи пільг можна віднести:

- **Невідповідність державних зобов'язань з надання пільг і фінансових ресурсів на їх забезпечення.**

За різними оцінками, вартість задекларованих пільг становить 19-29 млрд. грн. на рік, що в кілька разів перевищує обсяг бюджетних коштів, які виділяються на пільги. Велика кількість пільг для різних категорій населення призводить до того, що бюджет України не спроможний забезпечити пільгами всіх, хто має на них право, оскільки таке право має близько третини населення України. Неможливість профінансувати всі пільги зумовлює зупинення чи скасування окремих норм законодавства,

які проголошують право на пільги. Отже, низка пільг залишається декларативною.

- **Неповне чи відсутність фінансування пільгового забезпечення державою.**

Майже усі пільги потребують фінансування з боку держави та бюджету, зростає кількість осіб, які мають право на пільги. Деякі із пільг (наприклад, на житло та житлову площу, санаторно-курортне лікування, забезпечення транспортом, а також більшість інших) потребують значних коштів. У сьогоденних умовах, коли існує переважання приватного сектору та відсутнє державне виробництво і будівництво та практично неможливо їх реалізувати, а їх фінансування і оплату у комерційному секторі неспроможний здійснити бюджет. Те саме стосується і менш вартісних пільг (наприклад, проїзд у комунальному транспорті), проте за умови значної кількості пільгових категорій це є значною сумою.

- **Наданням пільг за належністю до певної категорії без врахування потреб.**

Такий принцип надання пільг не враховує доходів громадян, які в межах однієї категорії пільговиків можуть дуже

різнитися. Наприклад, попри те, що пенсіонери загалом залишаються найменш забезпеченою частиною населення, з початком пенсійної реформи серед них виокремилася частина осіб, чії доходи неабияк зросли і в кілька разів перевищують прожитковий мінімум. Проте останні мають право на пільговий проїзд нарівні з тими пенсіонерами, які отримують мінімальну пенсію. Отже, держава підтримує не лише найбільш малозабезпечених. Це призводить до неефективного витрачання бюджетних коштів та збільшення некомпенсованих витрат комунальних та приватних підприємств на надання пільгових послуг.

▪ Відсутність норм споживання або завищеність таких норм.

Наприклад, не існує нормування кількості пільгових поїздок, що сприяє надмірному споживанню транспортних послуг пільговиками. Обсяг житлово-комунальних послуг, які можуть бути спожиті в межах пільги, нормований, але перевищує норми, достатні для мінімального задоволення потреб.

Численність пільг і широке коло пільговиків ускладнює контроль за наданими пільгами і створює передумови для неповного фінансування пільг.

▪ Відсутність обліку наданих пільгових послуг і, як наслідок, заплутаність та непрозорість, труднощі контролю обсягу наданих пільг.

Відсутність обліку наданих пільгових послуг призводить до незабезпеченості всіх пільг фінансовими ресурсами та/або до неповної компенсації їхньої вартості комунальним підприємствам. Інформація про те, скільки пільговиків, яких категорій та скільки коштів передбачено не є інформацією, до якої забезпечено широкий доступ громадськості та медіа. Те саме стосується критеріїв та показників розподілу фінансування чи нефінансування тих чи інших пільг. Органи влади, надавачі послуг, громадські організації періодично запроваджують різноманітні механізми, методики обрахунку обсягів споживання пільг, обсягів передбачення у бюджеті фінансування та засобів контролю (наприклад, навіть такі як "громадські контролери", які перевіряли обсяги споживання транспортних пільг).

Як наслідок цих проблем виникає несправедливість у наданні пільг, і держава фактично не може гарантувати їх надання, а система пільг не забезпечує рівного доступу до пільг усім тим, хто має на них право.

Наведемо для прикладу транспортні пільги. Пільги на проїзд належать до категорії пільг, вартість яких може бути виміряна, найчастіше мають форму повного або часткового звільнення від сплати за проїзд. Тому держава повинна компенсувати їхню вартість надавачам послуг.

Водночас із цими пільгами виникають суперечки та конфлікти між різними суб'єктами, як перевізниками та органами влади, які надають фінансування та компенсацію перевізникам, так і перевізниками та користувачами послуг,

які у свою чергу нарікають на органи влади. Органи влади та держава вказують, що фінансування надається у повному обсязі, але перевізники не виконують зобов'язань та відсутня система обліку спожитих послуг. Натомість перевізники зазначають, що держава не у повному обсязі здійснює фінансування, але засвідчити норми споживання не можуть. Споживачі послуг також можуть використовувати понад норму передбачені обсяги споживання або не користуватись взагалі, надання пільг не враховує потреб та не є адресним.

У процесі громадського моніторингу діяльності органів місцевого самоврядування міста Одеси з питання викорис-

тання субвенції з державного бюджету на компенсацію проїзду окремих категорій громадян організація "Лицем до лица" визначила найбільш гострі проблеми, які перешкоджають ефективному використанню субвенцій. Зокрема, було встановлено, що існуюча схема розрахунку грошових сум, які підлягають покриттю за рахунок засобів субвенції на компенсацію за пільговий проїзд окремих категорій громадян підприємствами-перевізниками, є застарілою. Вона не дає можливості забезпечити належний підрахунок кількості перевезених пільговиків, що приводить до спотворення реальних сум, що підлягають компенсації за рахунок бюджетних коштів.¹

У цьому прикладі подається список категорій осіб, що мають пільги на проїзд.

Депутати місцевих рад

Безплатний проїзд територією відповідної ради на залізничному, автомобільному і водному транспорті незалежно від форми власності, а також всіма видами міського пасажирського транспорту (за винятком таксі) (Закон України "Про статус депутата місцевих Рад народних депутатів", Постанова Кабінету Міністрів "Про порядок та умови безплатного проїзду депутатів місцевих рад". *Документи, що дають право на пільговий проїзд*: проїзні документи тривалого (місячні, кварталні) або разового користування – квитки, талони, жетони тощо.

Народні депутати

Безоплатний проїзд на всіх залізничних, автомобільних, повітряних, водних внутрішніх шляхах сполучення на території України, а також на всіх видах міського пасажирського транспорту (за винятком таксі). Це право поширюється також на особу, яка супроводжує народного депутата – інваліда І групи. Безоплатний проїзд у приміських поїздах (Закон України "Про статус народного депутата України"). *Документи, що дають право на пільговий проїзд*: посвідчення народного депутата.

¹ Використання державної субвенції на перевезення пільгових категорій пасажирів. Дослідження Одеської міської громадської організації "Лицем до лица", 2009.

Народні депутати, які вийшли на пенсію

Безоплатний проїзд на території України раз на рік (у прямому і зворотно-му напрямках) залізничним, водним, повітряним або автомобільним міжміським транспортом (надалі – проїзд) (Постанова Кабінету Міністрів "Про затвердження Порядку безоплатного проїзду народних депутатів України, які вийшли на пенсію"). Відшкодування фактичних витрат.

Міліція; податкова міліція

Безплатне користування всіма видами громадського транспорту міського, приміського і місцевого сполучення (крім таксі). Працівники підрозділів міліції на транспорті у межах обслуговуваних дільниць, крім цього, мають право на безплатний проїзд у поїздах, на річкових і морських суднах (Закон України "Про міліцію", Закон України "Про державну податкову службу в Україні"). *Документи, що дають право на пільговий проїзд:* службове посвідчення.

Співробітники Служби безпеки України

Безплатний проїзд всіма видами міського пасажирського транспорту загального користування (крім таксі), залізничного та водного транспорту приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів (Закон України "Про Службу безпеки України") *Документи, що дають право на пільговий проїзд:* службове посвідчення.

Судді

Безплатне користування на території України всіма видами транспорту міського, приміського і місцевого сполучення (крім таксі), в т.ч. після виходу у відставку (Закон України "Про статус суддів"). *Документи, що дають право на пільговий проїзд:* службове посвідчення.

Військовослужбовці строкової служби

Безплатний проїзд всіма видами міського пасажирського транспорту (за винятком таксі) та автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів (Закон України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей"). *Документи, що дають право на пільговий проїзд:* службове посвідчення.

Військовослужбовці

Безплатний проїзд у відпустку, а також безплатний проїзд і перевезення багажу залізничним, повітряним, водним і автомобільним транспортом у разі переїзду на нове місце служби (Закон України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей"). *Документи, що дають право на пільговий проїзд:* службове посвідчення.

Інші категорії військовослужбовців; батьки військовослужбовців, які загинули під час проходження служби

Безплатний проїзд всіма видами міського пасажирського транспорту загального користування (крім таксі) в межах адміністративного району за місцем проживання, залізничного та водного транспорту приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів. 50%-ва знижка у користуванні міжміським, залізничним, повітряним, водним та автомобільним транспортом (Закон України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей").
Документи, що дають право на пільговий проїзд: службове посвідчення.

Прокурори і слідчі

Безплатне користування всіма видами транспорту міського, приміського і місцевого сполучення (крім таксі) (Закон України "Про прокуратуру").
Документи, що дають право на пільговий проїзд: службове посвідчення

Ветерани військової служби та органів внутрішніх справ і члени їх сімей (для військових)

Безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту (за винятком таксі), автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, транспортом приміського сполучення в межах України; безоплатний проїзд (туди і назад) у межах України раз на рік залізничним транспортом у купейному вагоні швидкого чи пасажирського потягу або водним чи автомобільним транспортом міжміського сполучення для лікування та відпочинку в санаторіях і будинках відпочинку (Закон України "Про статус ветеранів військової служби ветеранів органів внутрішніх справ та їх соціальний захист").
Документи, що дають право на пільговий проїзд: посвідчення.

Пенсіонери за віком

Безплатний проїзд у міському транспорті загального користування (крім метрополітену і таксі) та приміських маршрутах (Постанова Кабінету Міністрів України "Про безплатний проїзд пенсіонерів на транспорті загального користування").
Документи, що дають право на пільговий проїзд: пенсійне посвідчення.

Інваліди

Безплатний проїзд у міському транспорті загального користування (крім метрополітену і таксі) та приміських маршрутах (Постанова Кабінету Міністрів України від "Про поширення чинності постанови Кабінету Міністрів України від 17 травня 1993 р. № 354").
Документи, що дають право на пільговий проїзд: посвідчення.

Учасники бойових дій і прирівняні до них особи; учасники війни; інші особи, на яких поширюється чинність закону

Безплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів у межах області (Автономної Республіки Крим) за місцем проживання. Безплатний проїзд раз на два роки (туди і назад) залізничним, водним, повітряним або міжміським автомобільним транспортом, незалежно від наявності залізничного сполучення, або проїзд раз на рік (туди і назад) зазначеними видами транспорту з 50% знижкою (Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту"). *Документи, що дають право на пільговий проїзд:* посвідчення.

Інваліди війни та особа, яка супроводжує інваліда війни I групи

Безплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів у межах області (Автономної Республіки Крим) за місцем проживання. Інвалідам I і II груп надається право безплатного проїзду раз на рік (туди і назад) залізничним, водним, повітряним або міжміським автомобільним транспортом, а особам, які супроводжують інвалідів I групи (не більше одного супроводжувачого), та інвалідам III групи – 50% знижка вартості проїзду раз на рік (туди і назад) зазначеними видами транспорту 50% знижка вартості проїзду в міжміському транспорті для інвалідів війни та осіб, які супроводжують у поїздках інвалідів I групи (не більше одного супроводжувачого), з 1 жовтня до 15 травня (без обмеження кількості поїздок) (Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту"). *Документи, що дають право на пільговий проїзд:* посвідчення.

Особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною

Безплатне користування міським транспортом (трамваем, автобусом, тролейбусом, метрополітеном, водними переправами) і поїздами приміського сполучення, а в сільській місцевості – автобусами внутрішньо обласних ліній. Безплатний проїзд раз на рік (туди і назад) залізничним транспортом у двомісному купе спальних вагонів швидких і пасажирських поїздів, водним транспортом у каютах 1 класу (на місцях першої категорії) експресних і пасажирських ліній, повітряним або міжміським автомобільним транспортом (Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту"). *Документи, що дають право на пільговий проїзд:* посвідчення.

Ветерани праці

Безплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту (за винятком таксі), автомобільним транспортом загального користування (за винятком таксі) в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів у межах області (Автономної Республіки Крим) за місцем проживання (Закон України "Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні"). *Документи, що дають право на пільговий проїзд:* посвідчення.

Реабілітовані особи, які стали інвалідами внаслідок репресій або є пенсіонерами

Безплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту (крім таксі) та на автомобільному транспорті загального користування (за винятком таксі) в сільській місцевості в межах адміністративного району (Закон України "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні", Постанова Верховної Ради України "Про порядок надання пільг реабілітованим особам, які були репресовані за межами республіки і проживають на території України"). *Документи, що дають право на пільговий проїзд:* посвідчення.

Громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (I категорія)

Безплатне користування всіма видами міського та приміського транспорту (крім таксі, в яких число посадочних місць для пасажирів не більше 9) на території України. Безплатний проїзд раз на рік до будь-якого пункту України і назад автомобільним або повітряним, або залізничним, або водним транспортом з правом першочергового придбання квитків. (Закон України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи"). *Документи, що дають право на пільговий проїзд:* посвідчення.

Громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (II категорія)

Безплатне користування всіма видами міського та приміського транспорту на території України 50% знижка вартості проїзду раз на рік до будь якого пункту України і назад автомобільним або повітряним, або залізничним, або водним транспортом з правом першочергового придбання квитків (Закон України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи"). *Документи, що дають право на пільговий проїзд:* посвідчення.

Діти, які потерпіли від катастрофи на ЧАЕС, та особа, яка супроводжує хвору дитину

Безплатний проїзд у межах України на всіх видах транспорту (крім таксі) до місця лікування (реабілітації), оздоровлення та назад (за направленням медичних закладів) Безплатне користування всіма видами міського та приміського транспорту (крім таксі з числом посадочних місць для пасажирів не більше 9), на території України (Закон України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи").
Документи, що дають право на пільговий проїзд: посвідчення.

Студенти денної форми навчання вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації та учні професійно-технічних навчальних закладів

50% знижка вартості проїзду в міському й приміському пасажирському транспорті та міжміському автомобільному і залізничному транспорті територією України (Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку надання пільгового проїзду студентам вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації та учням професійно-технічних навчальних закладів у міському й приміському пасажирському транспорті та міжміському автомобільному і залізничному транспорті територією України").
Документи, що дають право на пільговий проїзд: студентський квиток, проїзні квитки.

Діти-сироти

Безплатний проїзд у громадському міському (приміському) транспорті (крім таксі) (Наказ Міністерства освіти України "Про затвердження Інструкції про виготовлення і правила користування єдиним квитком для дітей, сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків").
Документи, що дають право на пільговий проїзд: єдиний квиток.

Працівники залізничного транспорту загального користування та члени їх сімей (утриманці)

Безплатний проїзд залізничним транспортом (Закон України "Про залізничний транспорт", Постанова Кабінету Міністрів України "Про реалізацію частин другої та третьої статті 16 Закону України "Про залізничний транспорт").
Документи, що дають право на пільговий проїзд: посвідчення.

Щодо обліку та обрахунку норм споживання, органи влади та громадськість намагаються вигадувати різноманітні інноваційні механізми.

Так у Дніпродзержинську спробували здійснити підрахунки витрат та облікувати транспортні пільги. У 2006 році пільговикам було надано електронні картки, які під час користування транспортом зчитував спеціально встановлений термінал. У результаті здійснювався облік перевезень та відповідно до нього відшкодовувалась вартість. Як вказують результати, коштів на оплату відшкодування потрібно вдвічі менше, аніж витрачаються. Проте і тут важко попередити можливі зловживання.

Також в законодавстві України передбачено поширення пільг на членів сім'ї пільговика. Житлово-комунальні пільги є найпоширенішим видом пільг, якими користуються члени сім'ї пільговика. Поширення пільг на всіх осіб, які проживають разом з пільговиком, призводило до зловживань (зокрема до

прописки на житловій площі пільговика якомога більше осіб). Однак протягом кількох останніх років коло осіб, які належать до членів сім'ї пільговика, було законодавчо обмежено, що призвело до зменшення кількості користувачів пільг.

▪Складність та відсутність "ревізії" законодавства про надання пільг, яка б давала реальну оцінку стану забезпечення та застосування пільг.

Систему пільг в Україні регулюють більше 50 законодавчих актів, кожен з яких є підставою для надання тих чи інших пільг. Окрім того, постійно вносяться зміни до законодавства для зупинення дії тих чи інших пільг.

Багато із цих положень нормативно-правових актів втратили своє практичне значення у силу багатьох обставин, які уже змінились.

До прикладу, пільги у медичній сфері (безоплатне або пільгове придбання ліків; пільгове санаторно-курортне лікування; виплата компенсації за невикористане право на пільгове санаторно-курортне лікування та інші) є досить різноманітними, та встановлені численними актами, більшість з яких не виконуються чи мають декларативне значення.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 17.08.1998 р. №1303 "Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань" таким правом наділені:

— особи, яким передбачено безоплатне відпускання лікарських засобів згідно із Законом "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту". До таких осіб належать: учасники бойових дій та особи прирівняні до них; інваліди війни та прирівняні до них особи; учасники війни; особи на

яких поширюється дія даного Закону; особи які мають особливі заслуги перед Батьківщиною;

– особи, які мають особливі трудові заслуги перед державою відповідно до Закону України "Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні". Такими особами вважаються Герої Соціалістичної Праці, Герої України та повні кавалери ордена Трудової Слави;

– особи, яким передбачено безоплатне відпускання лікарських засобів згідно із Законом "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи". До них належать: особи, які віднесені до першої категорії постраждалих від Чорнобильської катастрофи; неповнолітні діти, померлих громадян віднесених до другої категорії, смерть яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою; учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, які належать до третьої категорії постраждалих; неповнолітні діти померлих громадян з числа учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, віднесені до третьої категорії постраждалих, смерть яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою; діти, які належать до потерпілих від Чорнобильської катастрофи; діти, яким встановлено інвалідність, пов'язану з Чорнобильською катастрофою;

– пенсіонери із числа колгоспників, робітників, службовців, які одержують пенсію за віком, у зв'язку з інвалідністю та в разі втрати годувальника у мінімальних розмірах (за винятком осіб, які одержують пенсію на дітей у разі втрати годувальника); діти віком до трьох років; діти-інваліди до 16 років; діти віком до 18 років, які перенесли у 1988 р. хімічну інтоксикаційну алопецію у м. Чернівцях; дівчата-підлітки та жінки з протипоказаннями вагітності, а також жінки, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи забезпечуються безоплатно засобами контрацепції відповідно до *Національної програми планування сім'ї, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 13 вересня 1995 р. № 736.*

Також крім названих категорій осіб, у спеціальному додатку №2 до Постанови Кабінету Міністрів України від 17.08.2998 р. №1303 визначено перелік захворювань, у разі амбулаторного лікування яких лікарські засоби відпускаються безоплатно. До них належать: онкологічні захворювання, гематологічні захворювання, діабет (цукровий і нецукровий), ревматизм, пухирчатка, туберкульоз, дизентерія, дитячий церебральний параліч, бронхіальна астма, системні, хронічні, тяжкі захворювання шкіри, сифіліс, шизофренія та епілепсія, психічні захворювання (інвалідам I та II груп, а також хворим, які працюють в лікувально-виробничих майстернях психоневрологічних і психіатричних закладів), стан після операції протезування клапанів серця, СНІД, ВІЧ-інфекція,

післяопераційний гіпотиреоз, у тому числі з приводу раку щитовидної залози та деякі інші види захворювань.

Крім того, хворі на СНІД та ВІЧ-інфіковані незалежно від основного захворювання мають право на безоплатний відпуск лікарських засобів за наявності в них будь-яких інших захворювань.

Лікарські засоби за наявності в особи відповідного захворювання відпускаються безоплатно лише у разі амбулаторного лікування основного захворювання, за яким надано пільги.

Законодавством також передбачено пільговий (з оплатою 50% їхньої вартості) продаж лікарських засобів. Зокрема, при амбулаторному лікуванні на умовах пільгового продажу відпускаються лікарські засоби за рецептами лікарів: інвалідам I та II груп внаслідок трудового каліцтва, професійного або загального захворювання; інвалідам з дитинства I та II груп; дітям віком від трьох до шести років; особам, реабілітованим відповідно до Закону України "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні", які стали інвалідами внаслідок репресій або є пенсіонерами. Відповідно до цього Закону реабілітованими вважаються особи, які з політичних мотивів були необґрунтовано засуджені судами або піддані репресіям позасудовими органами, в тому числі "двійками", "трійками", особливими нарадами і в будь-якому іншому позасудовому порядку, за вчинення на території України діянь, кваліфікованих як контрреволюційні злочини за кримінальним законодавством України до набрання чинності Законом СРСР "Про кримінальну відповідальність за державні злочини" від 25 грудня 1958 року; особам, нагородженим знаком "Почесний донор України" та "Почесний донор СРСР" відповідно до Закону України "Про донорство крові та її компонентів" від 23.06.1995 р.

Безкоштовно або на пільгових умовах хворим відпускаються лікарські засоби вітчизняного та іноземного виробництва згідно з *Переліком, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 05.09.1996 року №1071*.

Дітям-інвалідам віком до 18 років лікарські засоби відпускають за рецептами лікарів незалежно від місця проживання цих дітей, але в межах Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя. Витрати, пов'язані з оплатою вартості лікарських засобів, покладено на органи охорони здоров'я за місцем, де ці ліки фактично відпускаються.

Відповідно до законодавства України право на безоплатне санаторно-курортне лікування мають: діти-інваліди, які постраждали внаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС та один з батьків; особи, які належать до I та II категорії осіб постраждалих від Чорнобильської катастрофи; особи, які постійно проживали до відселення чи самостійного переселення або постійно працюють на території зон відчуження, безумовного (обов'язкового) і гаран-

тованого добровільного відселення, за умови, що вони станом на 1 січня 1993 року прожили або відпрацювали у зоні безумовного (обов'язкового) відселення не менше двох років, а у зоні гарантованого добровільного відселення – не менше трьох років; учасники бойових дій та особи прирівняні до них; інваліди війни. Інваліди війни забезпечуються путівками відповідно органами соціального захисту населення, охорони здоров'я, Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у справах охорони державного кордону України та іншими органами за місцем перебування на обліку або за місцем роботи; учасники війни; особи на яких поширюється дія Закону "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту"; особи які мають особливі заслуги перед Батьківщиною.

Відповідно до Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи", особи що належать до III та IV категорії осіб, що постраждали від катастрофи на Чорнобильській АЕС мають право на першочергове забезпечення пільговою санаторно-курортною путівкою або путівкою на відпочинок чи одержання компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування. Також право на одержання пільгової путівки відповідно до Закону України "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні" мають право реабілітовані особи, які стали інвалідами внаслідок репресій або є пенсіонерами.

Закон України "Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку" ветерани праці мають переважне право на забезпечення санаторно-курортним лікуванням, а також на компенсацію вартості самостійного санаторно-курортного лікування в порядку і розмірах, що визначаються Кабінетом Міністрів України; особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, безоплатне першочергове забезпечення санаторно-курортним лікуванням з компенсацією вартості проїзду до санаторно-курортного закладу і назад. Порядок надання путівок, розмір та порядок виплати компенсації визначаються Кабінетом Міністрів України;

Громадяни похилого віку нарівні з іншими громадянами користуються санаторно-курортним лікуванням. Порядок медичного відбору і направлення на санаторно-курортне лікування встановлюється Міністерством охорони здоров'я України і Міністерством праці та соціальної політики України, а також колективними договорами та угодами.

Всі категорії осіб, у разі самостійного санаторно-курортного лікування чи неможливості отримати путівку мають право на одержання компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування.

Крім того інваліди війни та особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною мають право на компенсацією вартості проїзду до санаторно-курортного закладу і назад або одержання замість путівки грошової компенсації.

Відповідно до Порядку виплати грошової компенсації вартості санаторно-курортного лікування деяким категоріям громадян затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2004 р. № 785 грошова компенсація виплачується інвалідам війни та інвалідам, зазначеним у Законі України "Про жертви нацистських переслідувань", за місцем їх обліку один раз на два роки з дня звернення із заявою про виділення путівки або виплату грошової компенсації за бажанням, якщо ці особи протягом двох років не одержували безоплатних санаторно-курортних путівок, незалежно від наявності медичного висновку про необхідність санаторно-курортного лікування або медичних протипоказань.

Грошова компенсація виплачується у таких розмірах: інвалідам I і II групи – 100 відсотків середньої вартості путівки; інвалідам III групи – 75 відсотків середньої вартості путівки.

Компенсація вартості самостійного санаторно-курортного лікування учасникам бойових дій, учасникам війни, особам, на яких поширюється чинність Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", особам, зазначеним у Законі України "Про жертви нацистських переслідувань", та ветеранам праці відповідно до Закону України "Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні" виплачується за їх бажанням у розмірі вартості самостійного санаторно-курортного лікування на час проведення оздоровлення, але не більше ніж середня вартість санаторно-курортної путівки, визначена відповідно до Порядку встановленого Кабінетом Міністрів України.

У перші роки незалежності України, також за відсутністю належного досвіду самостійної законотворчої роботи, Верховна Рада України прийняла цілу низку законів, які були не узгоджені між собою, не враховували реалії економіки. Законодавчі та нормативно-правові акти, прийняті протягом 1991-1993 рр., з соціальної точки зору в багатьох випадках навіть більше встановлювали

соціальних гарантій порівняно з законами радянських часів.

Однак знову в умовах перехідної економіки, частих економічних криз забезпечити фінансово ці усі законодавчі акти було вкрай важко. Це стосується, зокрема, прийнятих Законів України "Про пенсійне забезпечення", "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", "Про статус та соціальний за-

хист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи", законодавчого встановлення пільг за професійною ознакою працівникам окремих сфер (суддям, прокурорам, військовослужбовцям, народним депутатам тощо). У результаті сталось те, з чим живе сьогоднішня система соціального захисту та намагається реформувати: рівність у пенсійному забезпеченні незалежно від рівня доходів та трудової участі, низький рівень пенсійного забезпечення, зниження якості багатьох життєво необхідних послуг (медицина, культура, освіта, житлово-комунальні послуги тощо) та одночасне підвищення їхньої вартості на фоні неспроможності населення їх оплатити; відсутність ефективної роботи державного страхування у зв'язку із страховими випадками; неефективне управління бюджетними коштами та ряд інших проблем.

▪ Поповнення пільг новими без передбачення належного фінансування.

У Верховній Раді надалі реєструються законопроекти, які передбачають запровадження нових пільг. Більше того, у пояснювальних записках цих законопроектів вказується, що "цей законопроект у разі його прийняття не потребує додаткового фінансування із бюджету". (Наприклад, проект Закону України про внесення змін до статті 77 Закону України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" (щодо прав та пільг медичних і фармацевтичних працівників) (реєстр. № 4150 від 03.03.2009 р.) пе-

редбачає окрім знову такого права як "першочергове право на отримання лікувально-профілактичної допомоги", "право на безкоштовне отримання лікувально-профілактичної допомоги", також "пільгове забезпечення лікарськими і протезними засобами". У пояснювальній записці вказується, що фінансування на це не потрібно.

Якісно нових законопроектів, які були б спрямовані на безпосереднє реформування соціальної сфери, а саме пільг і привілеїв в Україні у 2008-2009 роках до Верховної Ради України майже не було внесено.

Додаткові пільги та деякі механізми передбачено законопроектом "Про статус і соціальний захист багатодітних сімей в Україні" (в даному законопроекті передбачена низка пільг для багатодітних сімей, так як на сьогоднішній день багатодітні сім'ї жодних пільг не мають, якщо вони не є малозабезпеченими), проте і доля цього закону не відома щодо фінансового забезпечення, адже поки що держава заборгувала сім'ям з дітьми і соціальні виплати, щодо яких є численні судові рішення).

Не було внесено жодних законопроектів, які б стосувались заміни пільг на адресну грошову допомогу. Більшість з законопроектів були спрямовані на внесення змін до вже існуючих нормативно-правових актів. Це, зокрема зміни до Кодексу законів про працю України (пропонується внести зміни щодо покращення гарантій для тимчасово непрацездатних державних службовців при звільненні), Закону України "Про житловий фонд соціального призначення"

(пропонується розширити коло осіб, які мають право на позачергове отримання квартир багатодітними одинокими батьками і матерями), до Житлового кодексу Української РСР (щодо підвищення рівня забезпечення військовослужбовців житлом), Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" (законопроект стосується посилення соціального захисту дітей громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, віднесеним до 1 та 2 категорії, а саме пропонується поширити багато пільг на дітей та дружин загиблих громадян, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, інший законопроект пропонує виключити статтю 23 відповідного закону, яка передбачає пільги і компенсації громадянам, віднесеним до категорії 4), Закону України "Про пенсії за особливі заслуги перед Україною" (пропонується зарахувати до категорії осіб, які мають особливі заслуги перед батьківщиною матерів, які народили п'ятеро і більше дітей та виховали їх до шестирічного віку. При цьому враховувати і дітей, які усиновлені у встановленому законом порядку), Законів України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням", та „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" (пропонується збільшити щорічну разову грошову допомогу для учасників бойових дій, учасникам війни, інвалідам всіх категорій, а також їхнім дружинам (чоло-

вікам) після їх смерті. В іншому законопроекті пропонується віднести до осіб, які належать до інвалідів війни осіб, які перебували на території блокадного Ленінграду у період Великої Вітчизняної війни, в тому числі у неповнолітньому віці), Закону України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб" (пропонується збільшити мінімальні розміри пенсій по інвалідності для колишніх військовослужбовців), Закону України "Про державну допомогу сім'ям з дітьми" (пропонується ввести допомоги на прийомних дітей та дітей-вихованців, які виховуються у прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу), Закону України "Про охорону дитинства" (пропонується надати багатодітним сім'ям, у складі яких є троє і більше неповнолітніх дітей пільги по сплаті комунальних послуг, а також пільги дітям із багатодітних сімей), Закону України "Про реабілітацію інвалідів в Україні" (пропонується внести зміни щодо реабілітації інвалідів, забезпечення виробами медичного призначення та реабілітаційними послугами, спеціальним автотранспортом) та інших.

Щодо прийнятих законів в соціальній сфері – слід вказати на такий як Закон України "Про підвищення престижності шахтарської праці" від 2 вересня 2008 року (даний закон встановлює особливості шахтарської праці щодо оплати праці, оподаткування їх доходів, відпусток, навчання дітей шахтарів, забезпечення житлом, пенсійного забезпечення, надання державної соціальної підтримки, та особливості щодо оздо-

Законотворча діяльність Верховної Ради України була спрямована на посилення соціального захисту населення шляхом збільшення пільгових категорій осіб, розширення сфери дії пільг і привілеїв, і збільшення розміру самих пільг.

ровлення), також було прийнято Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям" від 24 грудня 2008 року .

Отож, вся законотворча діяльність Верховної Ради України була спрямована на посилення соціального захисту населення шляхом збільшення пільгових категорій осіб, розширення сфери дії пільг і привілеїв, і збільшення розміру самих пільг.

Питання про надання нових пільг завжди було і залишається таким, що приваблювало політиків та претендентів на політичні виборні посади для збільшення довіри певного населення та підтримки на наступних виборах. Натомість упорядкування чи навіть скасування неактуальних пільг та привілеїв відлякує політиків.

▪ *Відсутність зв'язку пільг із фактичними потребами осіб.*

Класичним прикладом є народні депутати та інші категорії пільговиків за професійною ознакою, які користуються низкою пільг, при цьому маючи достатній дохід.

Натомість великої кількості декларативних пільг, сім'ї з дітьми потребували та потребують фінансування допомоги,

яка відповідала б середній зарплаті в Україні, адже це є єдине джерело доходів матері, яка доглядає за дитиною.

Пунктом 14 ст.71 Закону України "Про державний бюджет України на 2007 рік" було призупинено дію статті 12, частини першої статті 15 та пункту 3 розділу VIII "Прикінцеві положення" Закону України "Про державну допомогу сім'ям з дітьми", а тому органи соціального захисту проводили відповідні виплати згідно вищезазначеного порядку та розмірів. Проте рішенням Конституційного суду України від 09 липня 2007 року № 6-рп/2007 положення абзацу третього частини другої статті 56 та пункту 14 статті 71 Закону України "Про державний бюджет України на 2007 рік" були визнані неконституційними, у зв'язку з чим втратили чинність.

Далі парламент здійснив "приведення" у відповідність законодавчих актів, змінивши цього разу не Закон України "Про державний бюджет України", а Закон України "Про державну допомогу сім'ям з дітьми". В результаті сьогоденні сума у 130-400 гривень не є адекватною заміною заробітку жінки. Водночас природа "пільг", які фінансуються із державного чи місцевого бюджетів, та страхові випадки, коли самі ж платники платежів формують собі майбутні виплати у разі його настання без затрат

бюджету загального, є зовсім різною. Проте поки що таких розмежувань не проводиться, а ті, які сплачують чималі платежі, не отримують зворотніх виплат у разі настання відповідних випадків.

Чи не вперше проведено дослідження оцінки потреб та соціально-економічного становища багатодітних родин у місті Львові у 2008 році Спілкою багатодітних сімей "Щаслива родина" спільно із Львівською міською радою.¹ За результатами дослідження, серед пільг, якими насправді користуються багатодітні сім'ї, респонденти вказали такі: безкоштовне харчування для дітей у навчальних закладах (56,1%), знижки на оплату комунальних послуг (15,8%), користування пільговим проїздом у транспорті (12,3%), забезпечення при необхідності (в разі хвороби) дітей путівками в заклади лікувального та санаторного типу (10,7%), безкоштовне користування дітьми всіма видами медичної допомоги (5,1%), надання одноразового пільгового кредиту на будівництво, придбання житла та інше (3,2%), безкоштовне надання житла в будинках муніципального та державного житлових фондів (3,2%), безкоштовна видача ліків для дітей до 6 років (2,4%), працевлаштування багатодітних батьків (2,4%), сприяння підприємницькій діяльності (2,0%), першочергове надання земельних ділянок під сад та город (0,8%), безкоштовне забезпечення дітей шкільною формою (0,4%). Проте щодо потреб, які мають сім'ї, респонденти вказали витрати на квартиру та

комунальні послуги, які у багатодітних сім'ях становлять 23%, на продукти харчування – 44%, одяг та інші речі, необхідні для життя – 1,5%, відпочинок та розваги – 3%, заощадження, накопичення – 3%, ліки та медобслуговування – 8%, інше – 4%.

Дослідження показало, що середньомісячний дохід у 15 сімей становить до 1000 грн., у 70% сімей становить від 1001 до 3000 грн., у 11% – від 3001 до 5000 грн., у 2% – від 5001 до 7000, у 2% – більше 7000 грн. Середнє значення доходу на одного члена сім'ї становить 370 грн. Окрім того, дослідження довело, що сім'ї перебувають у залежності від соціальної допомоги та вона є значним компонентом доходів (заробітна плата на основному місці є основним джерелом доходів у 76%, соціальна допомога (у т.ч. субсидії, соціальні виплати) 40,5%, пенсія 20,4%, випадкові заробітки 29,3%). Слід також вказати, що тільки 5,6% сімей отримують певний дохід від підприємницької діяльності. Низьким є рівень самореалізації, освіти та можливості підприємницького, кар'єрного росту у багатодітних сім'ях (потреба у освіті 6,12 (ранг важливості) та 3,71 (рівень задоволення), можливість підвищувати кваліфікацію і відповідно отримувати більші доходи (6,15 проти 3,54), наявність відповідної роботи (6,35 проти 3,58). Високою є потреба у забезпеченні належної медичної допомоги (6,33 проти 3,07). При цьому 48,7% батьків та 48,5% матерів мають тільки середню спеціальну освіту (училище, тех-

¹ Результати соціологічного дослідження соціально-економічного становища багатодітних родин міста Львова. // Спілка багатодітних сімей "Щаслива родина", 2008.

нікум), більшість працюють робітниками. Проте це зумовлено не тим, що цим особам потрібні пільги на навчання чи освіти. Виховання дітей – це значне навантаження, яке потребує і часу і зусиль, при цьому для реалізації та праці батьків відсутня належна та розгалужена мережа дошкільних закладів для виховання дітей, особливо у великих містах, не гарантуються трудові права, матері перебуваючи у відпустці по догляду за дитиною та отримують 130-200 гривень.

Здебільшого пільги призначались і передбачаються з політичних мотивів та для того, щоб привабити певну категорію населення підтримувати відповідні політичні сили на виборні посади.

▪ *Перекручування ролі та призначення пільг в системі соціального захисту України, пільги стали засобом маскування багатьох проблем у реалізації інших соціально-економічних прав (пенсію, медицину тощо).*

"Система" пільг в Україні почала формуватись ще у радянські часи, коли вона виконувала функцію не підняття рівня життя тих, які перебували на межі зубожіння, а підтримувала тільки обраних, які навіть цього не потребували у порівнянні із іншими, а також сприяла винагородженню за заслуги перед державою слухняних громадян.

До цього додано в часи незалежності також і пільги за соціальною ознакою, розширено за професійною ознакою.

Однак надалі роль та призначення пільг, їх механізми не враховують реальних потреб населення, змін у доходах, призначення має категорійне значення – наприклад, уся категорія за певними ознаками населення отримує право на такі пільги.

При цьому призначення пільг дуже часто розглядається як засіб відшкодування "боргу" держави певним категоріям населення, наприклад, жінкам щодо догляду за дитиною, постраждалим від певних інших страхових випадків, у тому числі пенсіонерам. Оскільки усі сплати населення навіть до різних страхових фондів ідуть до бюджету, а потім відбувається зворотній перерозподіл коштів платників податків та платежів. У результаті цього фонди та установи не спроможні забезпечити належні виплати. Водночас платники таких платежів не зацікавлені брати участь у цьому процесі, наприклад, хоч і громадяни протягом життя сплачують багато коштів до фондів, проте тільки на мінімальному рівні вони отримують відповіді виплати.

Поки що існуюча практика реалізації пенсійного законодавства не забезпечує взаємозв'язку між трудовим внеском працівника та розміром його пенсії, а також зацікавленості у формуванні пенсійного бюджету. Нижче встановленої межі малозабезпеченості отримують пенсії 96 % загальної кількості пенсіонерів, залишаються дуже низькими розміри допомог та соціальних виплат. Хоча законодавство і передбачає пов'язування пенсійних виплат із сплатою платежів за час роботи, проте рівень виплат сьогоднішнім особам пенсійного віку не сприяє активній участі та довірі нових учасників.

Після поголошення незалежності в серпні 1991 року система соціального забезпечення в Україні, як і в більшості інших республік колишнього СРСР, характеризувалася рисами, успадкованими від колишнього Радянського Союзу і базувалася на засадах: повної зайнятості; дотування цін на споживчі товари та послуги (включаючи житло); державної служби охорони здоров'я, послуг в сфері освіти і культури, які надаються безкоштовно або за мінімальними цінами; охоплення допомогою з соціального страхування, пов'язаною з трудовою діяльністю, майже 100 % населення; розвиненої соціальної інфраструктури підприємств; існування різноманітних видів натуральної та грошової соціальної допомоги, що надавалася державними підприємствами. Незважаючи на те, що усі сфери економіки, у тому числі і послуг медицини, будівництва, страхування стали майже ринковими, коштів на реалізацію соціальних гарантій на руки пільговики не отримують, фактично більшість пільгових прав реалізувати неможливо.

Також такий підхід, підтримуваний сьогодні, як і в радянські часи ставить у залежність від держави та волі посадової особи, установи, від якої належить пільгове забезпечення та надання послуг.

Населення вважає, що йому роблять "послугу", яку вони не повинні робити, і за яку окрім коштів, які витрачено із державного бюджету на утримання відповідної установи, користувач пільги чи послуги має здійснювати неформальну оплату чи іншим чином "віддячувати". Яскравим прикладом є сфера охорони здоров'я не тільки щодо пільгових ка-

тегорій, але і щодо інших користувачів медичних послуг, які декларуються безкоштовними. У результаті перерозподілів бюджетних коштів платників податків та платників страхових внесків пільговик та інше населення держави сплачують двічі — спочатку до бюджету, а потім також бюджетній установі за так звані "безкоштовні" послуги. Водночас пільга є компенсацією, додатком до передбачених виплат, які держава не спроможна у повній мірі "видати" на руки тим, чий рівень доходу є недостатнім для проживання. Проте у результаті в соціально незахищених громадян відсутні як кошти, так і відсутня реалізація права на пільгу та користування певними послугами безкоштовно.

"Живі кошти" дозволяють підвищувати якість товарів та послуг, створюють конкуренцію та надають можливість споживачам обирати надавача послуг. На прикладах багатьох країн та сфер послуг доведено, що коли людина самостійно оплачує вартість послуг чи товару із "своїх коштів", надавачі послуг ставляться з більшою повагою до таких споживачів, так само і можливість самостійно оплатити товари чи послуги активізовує споживачів ставити вимоги до якості таких послуг та товарів, захищати власні права та вимагати відшкодування за їх порушення.

▪ **Значна кількість пільг, які надаються за професійною ознакою, породжують ще більшу соціальну напругу та нерівність.**

Більшість таких пільг є соціально несправедливими як по відношенню до інших професій, соціально вразливого населення, так і всередині самої категорії.

До прикладу, пільги на житло фактично не можуть бути реалізовані в умовах відсутності державного будівництва та ринкової економіки. Водночас періодично органи влади та їх посадові особи, здебільшого, що займають політичні виборні посади, намагаються на цьому також здійснювати інформаційні кампанії щодо надання пільгового житла певним категоріям населення за професійною ознакою (працівникам внутрішніх справ, державним службовцям, суддям тощо). Натомість не всі особи, які належать до таких пільговиків, можуть реалізувати це право на пільги, що створює напруження та корупцію всередині самої категорії.

Також інші професії, які є не менш престижними та приносять значну користь державі та бюджету, не знаходять підтримки. Представники інших професій чи такі ж працівники із стажем та освітою можуть отримувати навіть меншу оплату праці у приватному секторі, аніж такі ж фахівці у галузі державної служби, не маючи змоги придбати житло до кінця власного жит-

тя за цю оплату праці. Заняття посади чи працевлаштування на такі професії та посади на державну службу пов'язують із більшими можливостями розсуду та пільговим становищем, а тому навіть працевлаштування може супроводжуватись корупцією.

У результаті таких підходів до пільг за професійною ознакою створюється "ілюзія" соціального захисту, зростає соціальна напруга та соціальна нерівність поглиблюється.

Отож в Україні свідомо надавались права на пільги, які на сьогодні держава не спроможна забезпечити фінансово. За різними оцінками, вартість забезпечення всіх пільг, проголошених законодавством, становить 19–29 млрд.грн. З них реально фінансується лише частина. Відсутність стратегій реформування та здійснення реальних кроків реформування обернеться негативними явищами, насамперед зростанням соціальної напруги, бідності, порушенням прав працівників, які будуть незважаючи на порушення своїх прав намагатись не втратити місце праці, в кінці-кінців фінансування із держбюджету займатиме все більшу частку та держава не буде спроможна забезпечити не тільки мінімальні гарантії, а взагалі функціонування держави.

В Україні свідомо надавались права на пільги, які на сьогодні держава не спроможна забезпечити фінансово. За різними оцінками, вартість забезпечення всіх пільг, проголошених законодавством, становить 19–29 млрд.грн. З них реально фінансується лише частина.

2.2. Дії щодо реформування системи пільг, які зроблені та робляться в Україні органами влади

Діяльність держави щодо реформування системи пільг можна поділити на кілька періодів. По-перше, це прийняття нормативно-правових актів, які визначатимуть засади реформування, по-друге, прийняття нормативно-правових актів, які безпосередньо реформуватимуть пільги та привілеї (внесення змін до існуючих законів, прийняття нового закону тощо), по-третє, реалізація вищезазначених законів.

Впродовж останніх десяти років в Україні на державному рівні робляться певні несистематичні намагання реформувати пільги та привілеї. На жаль, можна стверджувати, що у 2009 році знову мова іде про ті ж реформи та їх потреби, що і в 2002 році.

У 2002 році було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України "Про затвердження Стратегії заміни системи пільг на адресну грошову допомогу населенню". Фактично це були перші намагання задекларувати початок реформування пільг, які існують в Україні. Проте впродовж семи років впровадити у повній мірі реформи, які передбачені у Стратегії, не вдалось.

У 2009 році приймається новий документ, спрямований на реформуван-

ня системи пільг. Таким документом стало Розпорядження Кабінету Міністрів України, яким затверджено Стратегію упорядкування системи надання пільг окремим категоріям громадян до 2012 року. В цій Стратегії нічого не сказано про зв'язок з попередньою Стратегією, про її логічне продовження. Нова Стратегія 2009 р. не пов'язана з попередньою, хоча багато в чому і дублює положення Стратегії 2002 р.

Фактично приймаючи нову Стратегію, було визнано неможливість належної реалізації у життя попередньої. На жаль, це стосується також і адресної допомоги у сферах транспортних пільг, медичного забезпечення, про що йшла мова у Стратегії 2002 р.

Проте перші кроки щодо реформування системи пільг було задекларовано ще в Указі Президента України від 24 травня 2000 р. № 717 "Про Основні напрями соціальної політики на період до 2004 року". Зокрема, в ньому порушувались питання реформування системи соціальної допомоги та розвиток адресної допомоги.

В Указі зазначалося, що система соціальної допомоги, яка надається сьогодні в Україні, не забезпечує адекватної соціальної підтримки громадян у ринкових умовах у разі настання ризику. Реформування цієї системи має здійснюватися на основі вироблення нових

Впродовж останніх десяти років в Україні на державному рівні робляться певні несистематичні намагання реформувати пільги та привілеї. На жаль, можна стверджувати, що у 2009 році знову мова іде про ті ж реформи та їх потреби, що і в 2002 році.

підходів і критеріїв до оцінки існуючих соціальних програм з метою їх раціоналізації та консолідації з урахуванням наявних бюджетних ресурсів. Для підтримання найбільш вразливих верств населення буде запроваджено систему гарантованого мінімального сукупного доходу сім'ї. Для досягнення цієї мети, як ідеться в Указі, необхідно: поглибити адресність державної соціальної допомоги через упорядкування пільг та допомоги, що надаються різним категоріям населення; удосконалити механізм надання субсидій на оплату житла, комунальних послуг, палива; запровадити для окремих категорій громадян залежно від рівня їх доходів надання субсидій на послуги, пов'язані із забезпеченням життєдіяльності (користування транспортом, телефоном тощо); реформувати нормативно-правову базу надання адресної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям та самотнім непрацездатним особам на основі урахування їх сукупного доходу; створити систему контролю за ефективним і раціональним використанням коштів для надання державної соціальної допомоги; впровадити єдину обліково-інформаційну систему одержувачів соціальної допомоги.

Більше того, на той час до вирішення цієї проблеми спробували підійти комплексно. Окрім вищезазначеного указу, яким було затверджено основні напрямки соціальної політики на період до 2004 р., було також прийнято Стратегію подолання бідності (Указ Президента України від 15 серпня 2001 р. № 637) та звернення Президента України до Верховної Ради України та Кабінету

Міністрів України "Про основні напрями бюджетної політики на 2002 рік".

У Стратегії подолання бідності вказується, що діюча система пільг не забезпечує надання допомоги виключно бідним верствам населення, а сприяє помітному збільшенню доходів заможних верств населення, зростанню економічної нерівності. Якщо бідна сім'я одержує у вигляді пільг 6,1 гривні на місяць у розрахунку на умовного дорослого, то заможна – 13,1 гривні. При цьому питома вага пільг у сукупних доходах населення збільшується від 5,5 відсотка у десяти відсотків найбідніших сімей до 8,1 відсотка у десяти відсотків найзаможніших. У зв'язку з цим одним із основних напрямів подолання бідності є реформування системи соціального захисту населення шляхом поглиблення адресності державної соціальної допомоги, реалізація Закону України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям". Окремі пільги населенню має бути замінені на соціальні послуги.

У Стратегії вказується, що на першому етапі необхідно реформувати систему надання державної соціальної допомоги шляхом запровадження єдиної методики обчислення середньодушового сукупного доходу сім'ї з урахуванням її доходу від власності та вдосконалення механізму фінансування державної соціальної допомоги. Органи законодавчої та виконавчої влади мають визначити план поступової заміни системи діючих пільг на адресну грошову соціальну допомогу чи на соціальні послуги.

На другому етапі, як передбачала Стратегія, має бути здійснено заходи

адміністративно-фінансової консолідації програм надання соціальної допомоги, створення єдиної бази даних щодо одержувачів усіх видів соціальної допомоги та послуг, а також здійснено перехід до призначення всіх видів соціальної допомоги за єдиною заявою. Пріоритетним мав стати розвиток мережі нестационарних установ різних типів, що надають соціальні послуги (центри комплексного соціального обслуговування, спеціалізовані відділення соціальної допомоги вдома тощо). З цією метою на першому і другому етапах реалізації Стратегії слід розвивати систему соціального обслуговування непрацездатних громадян з активним залученням до цього процесу громадських організацій, використанням волонтерської праці; здійснюватиметься перехід від бюджетного фінансування відповідних державних установ до програмного фінансування на конкурсних засадах громадських організацій, які надаватимуть такі послуги. Має бути здійснено передачу органам місцевого самоврядування повноважень щодо планування, фінансування та організації надання соціальних послуг.

На третьому етапі потрібно перейти до єдиної централізованої та максимально спрощеної системи соціального обслуговування населення за всіма державними соціальними програмами, використовуючи для цього високопродуктивні новітні інформаційні технології.

Визначаючи основні напрямки бюджетної політики на 2002 рік, Президент України зазначив, що ключовим завданням бюджетної політики має стати подальше посилення соціальної спрямованості

бюджету, а пріоритетними напрямами бюджетної політики у соціальній сфері є раціоналізація системи соціальних пільг через запровадження з 1 січня 2002 р. надання адресних пільг і субсидій населенню виключно у грошовій формі. Саме на виконання вищезазначених актів Президента України Кабінет Міністрів України теж прийняв кілька нормативно-правових актів, які були спрямовані на реформування системи пільг в Україні.

Першим з них була Постанова Кабінету Міністрів України від 2 березня 2002 р. № 253, якою затверджено Стратегію заміни системи пільг на адресну грошову допомогу населенню.

У Стратегії зазначалося, що основною метою заміни системи пільг на адресну грошову допомогу населенню є проведення державної політики щодо реалізації принципів соціальної справедливості. Заміна пільг як форми соціального захисту населення на адресну грошову допомогу не ліквідує діючої системи підтримки малозабезпечених громадян, а, навпаки, шляхом її трансформування забезпечить реалізацію конституційного права на соціальний захист, створить економічні і соціальні передумови для підтримки незахищених верств населення. Зазначені зміни дадуть можливість реалізувати принцип адресності соціального захисту, тобто надати допомогу малозабезпеченим громадянам; забезпечити прозорість проходження коштів з бюджетів різних рівнів від громадянина – отримувача пільги до надавача послуг; ліквідувати основи взаємозаліків між бюджетами та підприємствами-надавачами послуг; оздоровити фінансово-еконо-

мічну діяльність підприємств і організацій, що надають послуги населенню, звільнивши їх від невластивих їм функцій; покласти на органи праці та соціального захисту населення функції організації практичного впровадження і супроводження заміни пільг на адресну грошову допомогу, ведення єдиного реєстру осіб, що мають право на пільги, визначення обсягу відповідних витрат та здійснення контролю за використанням бюджетних коштів; реалізувати збалансовану політику визначення розміру допомоги.

Відсутність системного нормативно-правового регулювання зумовлює виникнення суперечностей під час практичної реалізації надання пільг і потребує докорінного вдосконалення системи надання пільг. Заміна діючих пільг на адресну грошову допомогу населенню суттєво змінить баланс соціально-економічних інтересів населення і потребуватиме формування певних економічних та соціальних передумов, а саме: зростання реальних грошових доходів населення за рахунок підвищення середнього розміру заробітної плати, грошового забезпечення, допомоги та пенсій, рівня зайнятості населення; стабілізації фінансової та банківської системи; стабілізації споживчих цін у сфері послуг; збільшення частки видатків бюджету на соціальне забезпечення та захист населення на основі продовження тенденції поліпшення макроекономічних показників; забезпечення надання пільг і субсидій населенню у грошовій формі; введення мораторію на запровадження нових видів пільг або розширення категорій їх отримувачів; припинення практики списання або рес-

труктуризації боргів за надані пільги; удосконалення механізму фінансування адресної грошової соціальної допомоги; наявності у користувачів пільг та субсидій засобів обліку споживання житлово-комунальних послуг; проведення тарифної реформи для запобігання перекладанню підприємствами оплати своїх збитків на користувачів послуг шляхом підвищення вартості послуг.

Також у Стратегії було визначено три етапи реформування пільг. На першому етапі (до 2004 року) передбачалося розроблення законодавчої та іншої нормативно-правової бази, включаючи внесення змін до законодавства; розроблення й запровадження механізму заміни діючих пільг на адресну грошову допомогу з оплати житлово-комунальних послуг на базі існуючого механізму надання житлово-комунальних субсидій; затвердження розрахункових норм споживання послуг (житлово-комунальних, транспортних, зв'язку, забезпечення побутовим паливом тощо), у межах яких надаватиметься адресна грошова допомога населенню; формування реєстру отримувачів адресної грошової допомоги; розроблення механізму притягнення до відповідальності громадян за неоплату отриманих послуг; підвищення розмірів грошового забезпечення, заробітної плати та запровадження інших грошових виплат особам, які мають право на пільги за службовою ознакою (військовослужбовці, працівники правоохоронних органів, судді, працівники освіти, культури та охорони здоров'я, ветеринарні працівники, які працюють у сільській місцевості, тощо), з одночасною відміною пільг з

оплати спожитих послуг; зміцнення та підтримка інституційної структури проведення заміни системи пільг на адресну грошову допомогу (компенсацію); проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення щодо переваг адресної грошової допомоги. На другому етапі (2004-2005 роки) передбачалося поширення адресної грошової допомоги на громадян, які мають пільги на медичне обслуговування, послуги транспорту, зв'язку тощо. На третьому етапі (2006 рік) передбачалося завершення переходу від системи надання пільг за соціальною ознакою, передбачених законодавством, до системи надання адресної грошової допомоги населенню. Крім того, впродовж реалізації Стратегії необхідно проводити соціальний моніторинг цього процесу та регулярні соціологічні опитування населення.

Варто також зазначити, що окремі народні депутати вважали цю Стратегію неконституційною і звернулися до Конституційного Суду України, щоб останній дав відповідь чи відповідає Конституції України Стратегія заміни системи пільг на адресну грошову допомогу населенню. Основним їх аргументом було, те що відповідно до статті 22 Конституції України при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Також вони вбачали у цьому порушення ст.ст.43,46 Конституції. Загалом автори клопотання вважали Стратегію неконституційною, оскільки вона на практиці призводить до зупинення дії положень законодавчих актів України, якими встановлено пільги,

гарантії і компенсації громадянам України, а отже, до порушення їх конституційних прав, зокрема права на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом, пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, а також права на достатній життєвий рівень (частина четверта статті 43, частина третя статті 46, стаття 48 Конституції України). Однак Конституційний Суд в ухвалі від 13 квітня 2004 року відмовив у відкритті конституційного провадження, вказавши у обґрунтуванні, що "припущення, що перехід до адресної грошової допомоги може призвести до зниження рівня життя певних верств населення, а відтак і до порушення прав людини, не можна вважати правовим обґрунтуванням тверджень щодо неконституційності Стратегії". Таким чином, вирішено дискусії щодо того, як можна чи неможна здійснювати реформування пільг та привілеїв.

Також на виконання Стратегії Кабінет Міністрів України прийняв Розпорядження від 11 липня 2002 р. № 382-р "Про утворення Міжвідомчої комісії з питань заміни системи пільг на адресну грошову допомогу населенню". Іншим Розпорядженням від 11 липня 2002 р. № 383-р, Кабінет Міністрів України затвердив план заходів з реалізації Стратегії заміни системи пільг на адресну грошову допомогу населенню.

Проте вищезазначені нормативно-правові акти, прийняті Кабінетом Міністрів України, втратили чинність на підставі Постанови від 14 квітня 2004 р. № 457 без жодного обґрунтування. Фак-

тично Стратегія заміни системи пільг на адресну грошову допомогу населенню так і не була реалізована.

Постанову Кабінету Міністрів України від 29 січня 2003 р. № 117, якою затверджено Положення про Єдиний державний автоматизований реєстр осіб, які мають право на пільги, та створення системи житлово-комунальних субсидій (тільки для малозабезпечених) можна вважати практичними кроками щодо реформування пільг в Україні.

Єдиний державний автоматизований реєстр осіб, які мають право на пільги (далі – Реєстр), – автоматизований банк даних, створений для забезпечення єдиного державного обліку фізичних осіб, які мають право на пільги за соціальною ознакою згідно із законами України (далі – пільговики). Реєстр складається з баз даних Мінпраці, Міністерства праці та соціального захисту Автономної Республіки Крим, головних управлінь праці та соціального захисту населення обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій, управлінь праці та соціального захисту населення районних, районних у містах Києві та Севастополі держадміністрацій, структурних підрозділів з питань праці та соціального захисту населення виконавчих органів міських рад. До Реєстру включається така інформація: загальні відомості про пільговика (прізвище, ім'я та по батькові, число, місяць, рік народження, ідентифікаційний номер у Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків та інших обов'язкових платежів, адреса зареєстрованого місця проживання, склад сім'ї, характеристика житла), реквізити

паспорта та документа, що підтверджує право на пільги, а також категорія пільговика, перелік пільг, на які він має право, інформація про те, якими пільгами він реально користується.

Серед інших важливих дій, які стосуються соціального захисту та впливають на реформування пільг в Україні, слід вважати прив'язку їх розміру та критеріїв до відповідних соціальних стандартів. Вперше про це мова йшла у статті 46 Конституції України, яка визначила, що соціальні виплати повинні забезпечувати рівень життя, не нижче прожиткового мінімуму, встановленого законом. Проте до 1999 року національна соціальна система такими термінами не оперувала для реалізації таких соціальних прав.

15 липня 1999 року парламент прийняв Закон України "Про прожитковий мінімум", який згодом визнано як базовий соціальний стандарт, відповідно до якого почали обраховуватись більшість соціальних гарантій. У Законі України "Про прожитковий мінімум" вказується, що кожного року він визначається урядом та затверджується парламентом, і на основі цього обраховуються соціальні виплати. Із цим стандартом надалі виникали періодичні дискусії та соціальне напруження, проте і його мінімальний розмір парламент дуже часто обмежував у інших законодавчих актах та законах про державний бюджет для певних пільгових категорій.

У 2006 році Президентом України було прийнято Указ "Про основні напрями вдосконалення системи соціальних виплат населенню". Згідно даного Указу основними напрямами є:

— удосконалення моніторингу системи соціальних виплат, спрямованих на подолання бідності, шляхом: визначення конкретних цілей, завдань та показників виконання бюджетних програм соціального захисту населення; запровадження нових методологічних підходів до визначення показників бідності; забезпечення проведення оцінки і моніторингу ефективності системи державної соціальної допомоги;

— впорядкування видів державної соціальної допомоги, здійснення заходів щодо посилення адресності соціальної підтримки окремих груп населення з урахуванням матеріального стану та умов проживання сім'ї, а саме запровадження готівкової форми надання населенню житлових субсидій на підставі розрахункових норм; інтегрування програми житлових субсидій в систему державної соціальної допомоги; визначення важливим принципом адресного спрямування державної підтримки орієнтацію на сім'ю, забезпечення її життєвих потреб з урахуванням вимог законодавства щодо сімейного обов'язку утримання тих членів сім'ї, які потребують матеріальної допомоги чи опинились у скрутних життєвих обставинах та ін.

— спрощення процедур призначення всіх видів державної соціальної допомоги.

— запровадження нової прогресивної технології прийому громадян в органах праці та соціального захисту населення за принципом "єдиного вікна", що забезпечить їх обслуговування на якісно новому рівні.

— удосконалення інституту державних соціальних інспекторів.

— модернізація інформаційних і комунікаційних технологій та удосконалення зв'язків з громадськістю.

Ці Основні напрями реалізовуватимуться у три етапи. Перший (2006 рік — I півріччя 2007 року) передбачає затвердження заходів з реалізації Основних напрямів на центральному та місцевому рівнях, розроблення і прийняття законів та інших нормативно-правових актів з питань удосконалення системи соціальних виплат населенню. Передбачалось запровадити експерименти з реалізації окремих Основних напрямів для визначення найбільш ефективних механізмів надання державної соціальної допомоги (інтеграція програми житлових субсидій у систему державної соціальної допомоги, впровадження нових методологічних підходів до оцінки рівня бідності).

Другий етап (II півріччя 2007 року — 2008 рік) — широкомасштабне здійснення заходів у системі органів праці та соціального захисту населення (впровадження єдиної технології прийому громадян, інформування громадськості з питань діючої системи державної соціальної допомоги, технічне переоснащення зазначеної системи, модернізація інформаційних і комунікаційних технологій, перенавчання та атестація персоналу). На цьому етапі здійснюватиметься посилення адресного підходу до надання державної соціальної допомоги, перш за все бідним сім'ям та найбільш соціально вразливим верствам населення.

Третій (2009 рік) етап мав завершитись формуванням цілісної системи управління та контролю за наданням соціальних виплат населенню.

Подальший поштовх для реформування пільг в Україні було закладено у Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 9 липня 2008 р. № 936-р, яким було затверджено План заходів щодо реалізації в 2008 році Стратегії подолання бідності. Зокрема, у п.25 було дано доручення Міністерству праці та соціальної політики утворити із залученням усіх сторін соціального діалогу міжвідомчу комісію з реформування системи пільг і підкомісії за функціональними напрямками у міністерствах та інших заінтересованих органах виконавчої влади. Окремо присвячено пункт щодо проведення із залученням усіх сторін соціального діалогу консультації щодо затвердження соціальних стандартів, зокрема нормативів проїзду пільгових категорій громадян у громадському транспорті загального користування.

Наступною, і на даний час актуальною спробою декларування необхідності реформування пільг в Україні стала Стратегія упорядкування системи надання пільг окремим категоріям громадян до 2012 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 червня 2009 р. № 594-р.

В обґрунтуванні проблем діючої системи пільг та привілеїв та основних напрямках Стратегія практично не відрізняється від Стратегії заміни системи пільг на адресну грошову допомогу населенню 2002 року. Проте є і певні відмінні риси.

Метою Стратегії є визначення напрямів реформування системи надання пільг, підвищення її ефективності та посилення адресності, зокрема, удосконалення порядку ведення обліку наданих пільг, а

також визначення фактичних розмірів відповідних бюджетних витрат. Основними завданнями Стратегії є: упорядкування системи надання пільг, зокрема, шляхом підготовки пропозицій щодо внесення змін до законів, які регулюють питання надання пільг і соціальних гарантій окремим категоріям громадян; надання пільг, компенсацій і гарантій лише найменш захищеним верствам населення та особам, які мають заслуги перед Батьківщиною; вироблення єдиного підходу до надання пільг з оплати всіх видів послуг особам, які мають на них право, в межах установлених норм споживання; запровадження процедури публічного обговорення за участю громадських організацій шляхів вирішення питання щодо посилення адресності надання пільг; проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення стосовно упорядкування системи надання пільг.

Для реалізації Стратегії необхідні узгоджені дії органів законодавчої та виконавчої влади щодо: запровадження класифікації пільг залежно від їх соціального призначення — як форми визнання заслуг перед Батьківщиною, соціальної підтримки для забезпечення достатнього життєвого рівня найменш захищених верств населення чи додаткової гарантії у зв'язку з особливими умовами праці; збереження існуючого порядку надання пільг з оплати житлово-комунальних, транспортних послуг і послуг зв'язку, санаторно-курортного лікування тощо для осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною або особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, вдів (вдівців) та батьків помер-

лих (загиблих) осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною або особливі трудові заслуги перед Батьківщиною; ветеранів війни, осіб, на яких поширюється дія Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та їх вдов (вдівців), а також для інвалідів з дитинства та дітей-інвалідів, яким надається державна соціальна допомога; забезпечення конституційного права громадян на соціальний захист; надання пільг особам, для яких вони є формою соціальної підтримки, спрямованої на забезпечення достатнього життєвого рівня, за умови, що дохід таких осіб не перевищує встановленої величини, або додатковою гарантією у зв'язку з особливими умовами праці; скорочення переліку категорій отримувачів пільг за професійною ознакою за умови адекватного підвищення рівня їх доходів; прийняття актів законодавства, спрямованих на удосконалення системи надання пільг, посилення її адресності; установлення норм і нормативів споживання послуг, у межах яких надаються пільги з їх оплати особам, які мають право на такі пільги; запровадження мораторію стосовно встановлення нових видів пільг та розширення переліку категорій їх отримувачів; підвищення рівня інформаційно-технічного забезпечення органів праці та соціального захисту населення з метою ефективного виконання завдань, визначених Стратегією. Стратегія реалізується двома етапами.

На першому етапі реалізації Стратегії (2009-2010 роки) передбачається забез-

печити: підготовку пропозицій щодо внесення змін до законів з питань надання пільг найменш захищеним верствам населення та особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, виходячи з єдиних принципів і критеріїв за встановленими законодавством нормами та нормативами споживання; підвищення рівня інформаційно-технічного забезпечення органів праці та соціального захисту населення; інформаційну підтримку заходів з реалізації Стратегії; налагодження ефективної взаємодії органів законодавчої та виконавчої влади з громадськими організаціями і соціальними партнерами.

На другому етапі (2011-2012 роки) передбачається забезпечити: надання окремим категоріям громадян пільг з оплати послуг у межах встановлених норм споживання (житлово-комунальні послуги, придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу) з урахуванням їх доходу; проведення моніторингу відповідності фактично спожитих послуг і наданих особам пільг, удосконалення механізму їх надання.

Як вказується у Стратегії, її реалізація дасть змогу забезпечити: упорядкування системи надання пільг, спрямування відповідних бюджетних видатків на підтримку найменш захищених верств населення, для яких пільги, компенсації і гарантії є додатковим засобом забезпечення достатнього життєвого рівня; ефективне використання бюджетних коштів; ведення обліку фактично спожитих послуг і наданих пільг, визначення фактичного розміру відповідних бюджетних витрат.

Розділ III

Практика застосування пільг та реформування системи пільг в інших країнах

3.1. Зарубіжний досвід надання пільг та соціальних виплат

Соціальні виплати та пільги в різних країнах суттєво відрізняються від тих, до яких звикло населення нашої держави.

У **Великобританії** на освіту, охорону здоров'я та пенсії виділяють 2/3 соціального бюджету. Частину державних пенсій замінюють пенсії за місцем роботи. Соціальну допомогу населенню надають за рахунок розвинутих систем страхування та при мінімальному втручанні держави.

Значною є роль соціальних служб з оцінки потреб та планування надання соціальних послуг, в обов'язки яких входить визначення потреб, призначення соціальних послуг, призначення соціальної допомоги. Існує розгалужена система постачальників соціальних послуг, у тому числі неурядового сектору. Практично відсутні будинки утримання дітей, розвинений інститут прийомних сімей із наданням соціальної допомоги, що визначається персонально і в залежності від особистих потреб сім'ї. Визначені та контролюються державні професійні стандарти соціальної роботи.

В **Канаді** розмір виплат по безробіттю — \$400-1.200, максимальна допомога на дитину — \$1.600 на місяць. Програми допомоги розраховані на всі вер-

стви населення, в тому числі на неповнолітніх, безробітних та людей похилого віку. Деякі соціальні послуги знаходяться в розпорядженні благодійних організацій та приватних фірм.

Хоча понад 30% бюджетного фінансування **Німеччини** складають соціальні послуги, їх отримують тільки ті, які цього потребують. Німецька система соціального захисту передбачає "батьківську допомогу" на виховання дітей, яка фінансується з бюджету та складає \$ 400-2.380 на місяць. Її може одержувати мати або батько залежно від того, хто бере перерву у роботі на протязі 1 року. Сьогодні, як і раніше, починаючи з трьох років діти мають право на місце в дитячому садку. Проте до 2013 року будуть створені 750 000 місць для дітей до трьох років у яслах, тобто яслами буде забезпечена третина всіх дітей Німеччини. Сім'ям виділяють допомогу на кожну дитину. Молоді родини мають також право на звільнення від роботи з метою виховання дитини до досягнення нею трирічного віку, право на неповний робочий день.

Страхування поділяється на: пенсійне, медичне, від нещасних випадків, по безробіттю та інвалідності. Пенсії за віком є чотирьох видів: звичайна пенсія; пенсія застрахованим із великим стажем; пенсія за віком інвалідам; пенсія шахтарям, які мають значний стаж роботи під

землею. Пенсійне страхування включає в себе проведення дій, які необхідні для уникнення дострокового виходу на пенсію і направлені на збереження, покращення і відновлення працездатності, а також сприяння професійному розвитку і професійній перекваліфікації.

В Німеччині говорять: "якщо ви бідні, то отримуєте таку ж допомогу і лікування, як і решта" на противагу іншому європейському формулюванню "якщо ви бідні, то помираєте раніше". Система медичного страхування теж не однорідна і складається з 5 основних елементів. Перший компонент – стаціонарне медичне обслуговування (40% всіх видатків на медичну допомогу), другий – амбулаторне обслуговування, третій – виготовлення медикаментів, четвертий – фінансування програм для тих осіб, які не можуть особисто брати участі в програмах обов'язкового медичного страхування, п'ятий – медичне обслуговування на підприємствах (складає 4,3% всіх видатків на охорону здоров'я).

Існують допомоги тим особам, які визнаються малозабезпеченими, залишаються транспортні пільги для студентів та інвалідів різних категорій, в залежності від виду особливих потреб.

Законодавством **Нідерландів** визначені такі види допомог: допомога дітям; додаткова допомога безробітним і непрацездатним; допомога за віком і частковою непрацездатністю; допомога

безробітним; допомога тим, хто працює за наймом.

Закон про державну допомогу забезпечує мінімальний дохід для кожного громадянина, котрий не має достатніх фінансових засобів. До соціальних допомог вдаються у випадках крайньої необхідності, коли допомога останній засіб для існування або коли допомога по соціальному страхуванню менша гарантованого доходу. Існують системи страхування: система державного страхування; система страхування найманих працівників, система страхування самозайнятих осіб на випадок інвалідності.

Соціальний бюджет **Бельгії** становить 73% від загального бюджету країни. Найбільше виплат здійснюється у сфері пенсійного забезпечення і надання допомоги у зв'язку з інвалідністю. Соціальні гарантії в Бельгії також дуже високі. Відповідно у Бельгії дуже високі ставки податків, що часто викликає незадоволення у населення. В державі запроваджені такі види загальнообов'язкового страхування як страхування у зв'язку з інвалідністю; медичне страхування; страхування на допомогу для дітей; страхування на випадок безробіття; пенсійне страхування (за віком; удівцям, удовам); страхування для грошових виплат за щорічну відпустку.

У **Фінляндії** існують пільги на проїзд у транспорті деяких категорій. Серед таких категорій у потягах та міжмі-

В Німеччині говорять: "якщо ви бідні, то отримуєте таку ж допомогу і лікування, як і решта" на противагу іншому європейському формулюванню "якщо ви бідні, то помираєте раніше".

ських автобусах користуються пільгами майже усі пенсіонери, неповносправні, студенти та журналісти. Проте проїзд не є повністю пільговим, та залежно від категорії становить від 20 до 50% вартості проїзду. Збережена безкоштовна медична допомога, пільги на придбання ліків.

Польща виділяє державну фінансову допомогу різним категоріям населення. Пенсіонери та студенти мають пільги на проїзд в громадському транспорті. Центри допомоги соціально незахищеним, як правило, створюються неурядовими організаціями, 1% від суми податку з доходів поляки кожного місяця можуть направляти на їхні рахунки. Значною є співпраця між органами влади та неурядовими організаціями у наданні якісних соціальних послуг потребуючим громадянам, за які сплачуються відповідні кошти із державного та місцевих бюджетів.

У Латвії відсутня загальнодержавна система пільг. Усі повноваження належать місцевим органам влади. Вони визначають та ухвалюють рішення про соціальні пільги на наступний рік, їх обсяг та фінансування.

У Франції система соціального захисту фінансується в основному за рахунок соціального страхування. В країні діють два великих фонди, що займаються реабілітацією безробітних, їхньою перекваліфікацією, професійним навчанням та пошуком роботи.

В Японії основа соціальної допомоги — вклади працюючих підприємств, державні засоби та доходи від банківських операцій. Існує суспільна взаємодопомога, яка видається центральними

та місцевими органами влади на: навчання, житло, медичне обслуговування та похорони. Структура соціального забезпечення має комплексний характер, яка включає в себе виплати, що гарантують мінімальний дохід (пенсії, забезпечення недієздатних), страхування здоров'я, допомоги потребуючим. Найбільші кошти виділяються на пенсійні виплати. Пенсійний фонд найманих працівників приватного сектора складається з таких компонентів: внесків самих працівників, відрахувань підприємств, і доплат з державного бюджету.

Існують шість альтернативних систем, які охоплюють все населення країни щодо страхування здоров'я: страхування здоров'я найманих робітників приватного сектора; страхування моряків; асоціації взаємодопомоги по страхуванню працівників державних підприємств і установ; асоціації взаємодопомоги по страхуванню працівників муніципальних підприємств і установ; асоціації взаємодопомоги по страхуванню вчителів і інших працівників приватних шкіл; національне страхування здоров'я осіб, які зайняті індивідуальною працею, а також непрацюючих, що здійснюється муніципалітетами.

Соціальна допомога поширюється на тих, хто сам не може забезпечити собі мінімального рівня життя. Така допомога надається на основі Закону про гарантії прожиткового мінімуму, і виплачується в залежності від незадоволення основних потреб: на щоденні потреби, освіту, житло, медичне обслуговування, материнство, по безробіттю, на похорон.

3.2. Окремі країни та їх досвід щодо збалансування та оптимізації фінансових витрат на соціальний захист, реформування соціального забезпечення

Цікавою для дослідження є система соціального захисту країн Європейського Союзу. Зважаючи на західне політико-економічне орієнтування України та плани щодо членства в ЄС, дослідження принципів, правових засад та форми соціального захисту в європейських державах-членах ЄС є одним із компонентів пошуку шляхів реформування системи соціального захисту в Україні.

Відповідно до положення, що міститься в "Договорі про заснування Європейського Співтовариства" кожен громадянин країни-члена Європейського Союзу є громадянином Союзу. Усім громадянам надана свобода пересування в межах країн Європейського союзу, що в багатьох випадках призводить до втрати багатьох гарантій у галузі соціального захисту порівняно з тими, які кожен із громадян має у своїй країні. Для подолання неузгодженостей, забезпечення високого рівня соціального захисту, виконання положень, які визначені Європейською соціальною хартією та Хартією Співтовариства про фундаментальні соціальні права робітників, Співтовариство здійснює заходи, які сприяють координації дій у соціальному захисті та враховують відмінності національних законодавств щодо соціального захисту.

Законодавство країн Європейського Союзу гарантує кожному громадянину право на соціальний захист та соціальні виплати. Проте при міграції населення по території країн Європейського союзу виникає проблема соціальних виплат, що знайшла своє вирішення у ст. 42 Договору про ЄС де йдеться про адаптацію соціального захисту до захисту працівників-мігрантів та його відповідність двом основним принципам: створення можливостей для набуття та збереження права на соціальні виплати шляхом врахування всіх періодів, передбачених в законах окремих країн та надання виплат особам, які є резидентами на території країн-членів ЄС.

В інших нормативних актах Співтовариства, зокрема у Регламенті 1408/71 зазначається, що метою створення європейського законодавства щодо соціального захисту є не гармонізація законодавства країн-членів до європейського, а координація порядку забезпечення особам соціального захисту. Також вказано, що важливим є те, щоб внески до фондів соціального страхування, зроблені особою в одній із країн-членів ЄС, давали їй право на соціальний захист в будь-якій з країн-членів ЄС, необхідно усунути можливі територіальні обмеження під час використання різноманітних схем соціального захисту. Важливою гарантією є принцип верховенства права ЄС щодо законодавства окремої країни-члена, на яких, у свою чергу, покладається обов'язок покращувати своє власне законодавство у сфері соціального захисту до стандартів ЄС.

Регламент 1408/ 71 не поширюється на конвенції щодо соціального захисту, укладені між країною-членом ЄС і країною, яка не входить до ЄС, за винятком випадків, коли конвенція стала частиною національного законодавства. Регламент 1408/ 71 у ЄС є комплексним актом, який визначає поняття особи у сфері соціального захисту, суть виплат та принципи, на яких базується соціальний захист. Поширюється дія акту на найманих працівників, самозайнятих осіб, членів сім'ї та одного із подружжя, який пережив іншого. Умовою поширення дії є наявність громадянства країни-члена ЄС, при тому один із подружжя вважається громадянином ЄС, незалежно від національності іншого.

Спроби ЄС врегулювати всі питання щодо соціального захисту мігрантів та їх сімей дали позитивний результат, проте залишається невирішеною проблема із громадянами, які неспроможні сплачувати страхові внески. Не має правового регулювання становище громадян із країн "третього світу", які легально проживають в країнах-членах ЄС і осіб, які не входять до членів сім'ї робітників-мігрантів, що є громадянами країни-члена ЄС.

Отже, основними принципами права ЄС та країн-членів, щодо соціального захисту громадян є:

- *Принципи недопущення дискримінації за національною ознакою, а також здійснення соціальних виплат незалежно від місця проживання особи.*

Відповідно до даного принципу для призначення соціальних виплат використовується законодавство однієї чи кіль-

кох країн-членів. Особа не може позбавлятися соціальних виплат із тієї підстави, що вона не є громадянином країни за законодавством якої має право на виплати. Але цей принцип поширюється не на всі види соціальних виплат. Наприклад, відповідно до вказаного принципу надаються пенсії внаслідок втрати працездатності або смерті від нещасного випадку або професійного захворювання, пенсії за віком, виплати інвалідам.

- *Принцип недопустимості надання особі однакових виплат у різних країнах-членах.*

Даний принцип покликаний не допускати зловживань з боку осіб, що отримують соціальні виплати та недопущення отримання однакових виплат в різних країнах. Під однаковими виплатами слід розуміти ті, які мають спільну мету, об'єкт і підставу виплати. Інші критерії визначення є формальними і тому вони не відіграють визначальної ролі. Якщо працівник підлягав соціальному страхуванню у кількох країнах-членах, то, по суті, він може отримувати виплати у різних країнах. Таке право обмежується названим принципом, який деталізується і реалізується у країнах-членах відповідно до їх національного законодавства.

- *Принцип прозорості інформації для осіб про розмір виплат.*

Національне законодавство країн-членів ЄС визначає по-різному розмір виплат особам, що звернулися по соціальну допомогу, тому дуже важливе значення має інформація про розміри виплат, ознайомившись з якою, особа може вибрати те, що їй вигідніше.

Жоден працівник не може бути позбавлений права на такий вибір. Цей принцип вимагає від країн-членів вироблення спільної концепції щодо класифікації виплат та порядку їх надання. Зокрема, створені спеціальні фонди для перерозподілу коштів на соціальний захист між державами-членами.

▪ *Принцип взаємозаліку страхових періодів.*

Даний принцип поширюється на виплати пов'язані із допомогою у зв'язку з материнством, сімейні виплати, з тимчасової непрацездатності, у зв'язку з інвалідності, на поховання та пенсії за віком. Відповідні орган країни-члена ЄС відповідно до законодавство якої особа бажає отримувати соціальні виплати, враховують період страхування, зайнятості чи проживання на території іншої країни члена ЄС. При цьому діє фікція, згідно якої вважається, що особа працювала на території даної країни і платила внески за її законодавством цієї.

▪ *Принцип недопущення погіршення становища.*

Цей принцип гарантує стабільність становища осіб, які отримують соціальну допомогу, не допускається погіршення їх становища (зниження рівня виплат, звуження категорій осіб, які мають право на такі виплати тощо) у зв'язку з запровадженням єдиних правил у ЄС. Особи можуть вибирати більш вигідні умови соціальних виплат, якщо мають право на однаковий вид допомоги у кількох країнах. Так, у Німеччині досить високий рівень соціальних виплат, і якщо особа отримала право на пенсію у зв'язку з інвалідністю у Німеччині, то після

повернення до своєї країни вона отримуватиме пенсію на рівні виплат у Німеччині, відповідно до зроблених нею внесків. Даний принцип забезпечує рівність становища осіб трудових мігрантів та осіб, які не скористалися правом вільного пересування по території ЄС.

Незважаючи на значний розвиток системи соціального страхування країн ЄС та ЄС в цілому, у цій системі є ряд проблем, зокрема: значне збільшення видатків пенсійного страхування (у зв'язку з несприятливою демографічною ситуацією); складність забезпечення своєчасного та повного внесення страхових внесків (Португалія, Греція); неефективність контролю при управлінні фондами соціального страхування через механізм соціального партнерства.

Загострення проблем спостерігається в Нідерландах та Данії, де має місце значне зростання оформлень інвалідності в осіб працездатного віку із загального числа відповідної вікової категорії. Спеціалісти це пояснюють із недостатньою зацікавленістю органів управління фондів, які не несуть фінансової відповідальності, а також в обгрунтованому визначенні підстав для надання допомоги у зв'язку з інвалідністю. Тому в Нідерландах та Данії реформується даний вид страхування.

Для вирішення зазначеної проблеми уряди країн застосовують такі основні заходи вирішення проблем у сфері соціального страхування: боротьба з шахрайством, обмеження видатків, посилення контролю (в адміністративній сфері); передача функцій соціального страхування приватним некомерційним і коме-

рційним організаціям; використання нових фінансових механізмів.

Ефективним шляхом реформування системи соціального захисту в ЄС визначили також створення системи, за якої здійснюється врахування матеріального стану особи з метою надання виплат безпосередньо тому, хто потребує допомоги, а не тому, хто може забезпечити себе сам. До цієї методики як ефективного засобу контролю та скорочення виплат вдалася Великобританія, соціальні органи враховують матеріальний стан особи при виплаті 34% усіх видів допомог.

В Європі вважають, що основними засадами, на яких демократичне суспільство засновує своє соціальне забезпечення та розвиток, повинні бути вільна ринкова економіка, представлена підприємницьким сектором; демократично обрана влада; розвинений громадський сектор. Успіх можна досягти тільки при співпраці цих складових. Створення такої бази стало надзвичайно актуальним для України, яка взяла курс на євроінтеграцію. Курс в даному напрямку визначає першочергові завдання перед державою, зокрема, це запровадження високих європейських стандартів і нормативів ефективного соціального захисту населення та сучасних адресних соціальних послуг для вразливих категорій – людей літнього віку, інвалідів, дітей-сиріт, самотніх непрацездатних громадян, жінок та дітей, які страждають від насильства в родинях, громадян, що звільнилися з місць позбавлення волі, бездомних та інших соціально – вразливих верств населення.

Системно сформований соціальний захист в **Німеччині**, до якого входять пенсійне страхування, страхування на випадок хвороби, страхування в разі потреби в догляді та на випадок безробіття. Внески на страхування сплачує як працівник, так і роботодавець в однакових розмірах. Майже усі жителі цієї держави застраховані на випадок хвороби: більшість у рамках державного страхування – 88% , а майже 12% – у приватних лікарняних касах.

Отто фон Бісмарк заснував систему державного соціального забезпечення. Саме він був першим, хто запровадив закони про страхування на випадок інвалідності, медичне страхування, страхування на випадок нещасного випадку та пенсію на старість. Метою програми канцлера, яка називалася "прикладним християнством" було як повернути політичні симпатії робітників до юнкерського уряду, так і збільшити продуктивність їх праці. Пенсійний вік в законі про пенсійне забезпечення Бісмарком було встановлено 70 років, хоча середня тривалість життя робітника тоді в Німеччині була приблизно 45 років. Такі ж складові частини соціального забезпечення почали запроваджуватися й у інших європейських країнах.

Наприкінці п'ятдесятих років тодішній федеральний міністр економіки Людвіг Ергард запровадив у Німеччині соціальну ринкову економіку, гаслом якої було: "Добробут для всіх і соціальна справедливість". Така система соціального захисту Німеччини стала прикладом для багатьох європейських держав. Одним з основних принципів цього ус-

піху стала широкорозгалужена соціальна система. У Німеччині була створена найрозвиненіша соціальна мережа. Для прикладу тоді як в США у цю галузь інвестуються лише 16,2%, а в країнах – членах ОЕСР – у середньому 20,7%, то в Німеччині на бюджетні соціальні витрати витрачалось 27,6% внутрішнього валового продукту. Широка система страхування на випадок хвороби, пенсійного страхування, страхування від нещасного випадку і в разі потреби догляду, а також по безробіттю захищає від фінансових наслідків життєвих проблем. Поряд з тим така соціальна система Німеччини охоплює такі виплати, які фінансуються і з бюджету: допомога на дітей, податкові пільги або забезпечення прожиткового мінімуму для пенсіонерів і непрацевдатних. Німеччина, як соціальна держава, вважала що, в забезпечення соціального захисту всіх громадян – першочергове завдання.

Проте нові умови вимагали принципів нових змін цих систем, найперше з огляду на старіння нації: через збільшення кількості літніх людей серед населення в поєднанні з відносно низькою народжуваністю та перспективами на ринку праці системи соціального забезпечення досягли меж своїх можливостей. Довгостроковими реформами держава намагається відповісти на ці виклики і на солідарних принципах зберегти нормальне функціонування соціальної мережі для наступних поколінь.

Велику фінансову підтримку сьогодні в Німеччині має сім'я. Для підвищення народжуваності з 2007 року замість допомоги на виховання було запрова-

джено так звану "батьківську допомогу", яка фінансується з бюджету і розмір якої залежить від рівня доходів сім'ї. Її може одержувати мати або батько залежно від того, хто бере перерву у роботі на протязі 1 року. Розмір такої допомоги становить 67 відсотків від останньої заробітної плати з вирахуваннями податків й відрахувань, але не менше 300 і не більше 1800 євро. Така "батьківська допомога" продовжується ще до двох місяців, якщо інший член подружжя погодиться призупинити свою зайнятість. Отже, у батьків тепер є можливість повноцінно виховувати свою дитину. Поряд з цим була розбудована система догляду за дітьми. Сьогодні, як і раніше, починаючи з трьох років діти мали право на місце в дитячому садку. Проте до 2013 року будуть створені 750 000 місць для дітей до трьох років у яслах, тобто яслами буде забезпечена третина всіх дітей Німеччини. У цій країні існує також допомога на дітей, розмір якої складає 154 євро на місяць, а починаючи з четвертої дитини – 179 євро аж до досягнення нею 18-річного віку. Молоді родини мають також право на звільнення від роботи з метою виховання дитини до досягнення нею трирічного віку. А молода сім'я також має право на неповний робочий день, якщо цьому дозволяють умови праці на підприємстві.

Відповідно статті 20, п.1 Основного закону країни – Німеччина є демократичною і соціальною державою. Мета соціальної держави – врахування індивідуальних правових можливостях здобутих в результаті власної праці, а не

всезагальне забезпечення та обслуговування громадянина. Таким чином, весь світ визнає ефективність соціальної системи Німеччини. Хоча понад 30 відсотків в сукупному суспільному продукті складають соціальні послуги, їх отримують тільки ті, які цього потребують.

Саме для цього було розроблено багато соціальних законів, які охоплюють забезпечення у зв'язку з хворобою, старістю, з нещасним випадком.

Регулюється порядок соціального страхування у Німеччині Соціальним кодексом та окремими законами, більшість яких спрямована на соціальний захист окремих груп населення (наприклад, закон щодо соціального захисту художників). Цікавим є пенсійне страхування Німеччини. Відповідно до соціального кодексу особа може бути включена до системи обов'язкового пенсійного страхування або застрахована за іншою системою та отримувати пенсію у зв'язку зі старістю у повному розмірі, бути звільненою від обов'язкового пенсійного страхування і застрахованою у системі страхування професійних груп. Пенсії за віком є чотирьох видів: звичайна пенсія; пенсія застрахованим із великим стажем; пенсія за віком інвалідам; пенсія шахтарям, які мають значний стаж роботи під землею.

Для обчислення страхового стажу у Німеччині включаються періоди сплати працівниками та їх роботодавцями внесків, періоди вільні від сплати внесків та періоди, які враховуються при обчисленні пенсії. Для нарахування пенсії застосовується формула із трьох показників. Це – сума особистих коефіцієнтів

(сума винагороди за трудову діяльність); фактор виду пенсії (для пенсії за віком – 1, для пенсії при частковому зниженні працездатності – 0,5); актуальна вартість пенсії (для переведення пенсії, вираженої у сумі особистих коефіцієнтів у суму грошей). У більшості країн, як і в Німеччині, основний тягар внесків сплачують роботодавці (в Італії та Іспанії – 4/5). Єдиний виняток хіба що становлять Нідерланди, де працівники сплачують 2/3 загальної суми внесків.

Соціальне страхування в Німеччині поділяється на обов'язкове і добровільне, і до нього входять 5 основних компонентів: пенсійне, медичне, від нещасних випадків, по безробіттю та інвалідності.

Щодо пенсійного забезпечення, то Німеччина займає 4 місце у Європі за розміром виплачуваних пенсій для осіб, старших 60 років, поступаючись лише Люксембургу, Франції і Данії.

Пенсійне страхування включає в себе проведення дій, які необхідні для уникнення дострокового виходу на пенсію і направлені на збереження, покращення і відновлення працездатності, а також сприяння професійному розвитку і професійній перекваліфікації. Воно складається з 3 елементів, які являються окремими системами: обов'язкове пенсійне страхування, пенсійне страхування від підприємств та приватне пенсійне страхування. В Німеччині говорять: "якщо ви бідні, то отримуєте таку ж допомогу і лікування, як і решта" на протипагу іншому європейському формулюванню "якщо ви бідні, то помираєте раніше".

Щодо системи медичного страхування, то вона теж не однорідна і складається з 5 основних елементів. Перший компонент — стаціонарне медичне обслуговування. На початку 21 століття видатки на стаціонарне обслуговування склали 40 % всіх видатків на медичну допомогу. 59% всіх лікарів Німеччини працюють в лікарнях стаціонарного обслуговування. Другий елемент — амбулаторне обслуговування, третій — виготовлення медикаментів.

Ціна медикаментів складає третину від ринкової ціни. Вони продаються лише за рецептами, що створює можливість контролювати якість ліків. Оплата за ліки здійснюється через лікарняні каси, а їх повну ціну покриває медичне страхування. Четвертий елемент — фінансування програм для тих осіб, які не можуть особисто брати участі в програмах обов'язкового медичного страхування. П'ятий — медичне обслуговування на підприємствах, що складає 4,3% всіх видатків на охорону здоров'я.

В Німеччині існує допомога у разі бідності тим громадянам, які не отримують жодної допомоги і самостійно не можуть себе забезпечити. Таку допомогу мають право отримувати як громадяни Німеччини, так і громадяни іншої держави. Вона передбачає кошти на забезпечення житла, життя або за наявності особливих умов життя, наприклад, інвалідності, хвороби або старості. 8,5% населення Німеччини отримують таку соціальну допомогу країни, з яких 56% — жінки, а 44% — чоловіки.

Якщо раніше така допомога була потрібна для осіб похилого віку, то на

сьогодні вона необхідна і для молодших. Проте отримувати таку допомогу є нелегко. По-перше: особа повинна вичерпати всі можливі засоби самостійного забезпечення — намагатися самостійно знайти роботу, продати предмети розкоші, переїхати в дешевше житло, звернутися за допомогою по безробіттю. По-друге, якщо нічого не вийшло, то така людина має звернутись за допомогою до родини, допомогти яких може зобов'язати суд. Також для отримання соціальної допомоги є встановлені норми житлової площі — 1 особа — 45 кв.м; 2 особи — 60 кв.м; 3 особи — 85 кв.м.

Інваліди в Німеччині мають наступні права та пільги: право використовувати вагони першого класу на залізниці, маючи білет другого класу. Пільги належать також інвалідам, які мають серйозні пошкодження опорно-рухового апарату, тобто переміщуються в інвалідному візку — списання податків витрат на транспорт до 15.000 км в рік, безкоштовний проїзд в громадському транспорті, звільнення від податку на автомобіль. Якщо інвалід потребує постійного супроводження при користуванні громадським транспортом, то супроводжуючий має право безкоштовного проїзду в автобусі, поїзді та літаку на всій території Німеччини. А також особа, яка супроводжує інваліда, має право на пільгову оплату при відвідуванні громадських заходів, виставок, музеїв тощо. В деяких випадках супроводжуюча особа взагалі звільняється від плати.

Якщо інвалід — незрячий, то крім інших пільг він звільнення від податку на собак, має право на одержання гро-

шової допомоги для сліпих, знижку на оплату за користування телефоном, знижку при оплаті поштових послуг, звільнення від податку та телебаченні та радіо, право на володіння спеціальним паркувальним посвідченням інваліда. Якщо інвалід нечуючий, то крім інших допомог він отримує право на одержання грошової допомоги для нечуючих. Також здійснюється виплата "допомоги на дітей-інвалідів". Така допомога виплачується навіть після досягнення ними 27-річного віку, якщо людина не може забезпечити себе матеріально самостійно, а інвалідність була встановлена до досягнення нею 27 років.

Система соціального страхування **Нідерландів** не підпадає під класичну континентальну схему, проте є однією із найрозвиненіших у Європі за масштабами виплат і має багато своєрідних рис. Є дві організаційно-фінансові форми системи: система державного страхування; система страхування найманих працівників. Також існує система страхування самозайнятих осіб на випадок інвалідності.

Система соціального захисту в Нідерландах передбачає: страхування службовців, державне страхування, соціальну допомогу. Усе населення країни підлягає державному соціальному старуванню, куди включається пенсійне страхування, страхування у зв'язку з втратою годувальника, страхування у зв'язку з інвалідністю). Внески сплачує безпосередньо застрахована особа. У разі страхування найманих працівників внески сплачують роботодавці і наймані працівники з фонду заробітної плати. Збір внесків здійснюють промислові страхові

асоціації, яких в Нідерландах біля двадцяти. Керують ними представники роботодавців та найманих працівників.

Пенсійний вік у Нідерландах становить 65 років, пенсії виплачуються всім особам, які його досягли. Розмір пенсії розраховується з мінімальної зарплати і складає 70% для одиноких пенсіонерів і 100% – сімейним. Пенсія в разі втрати годувальника виплачується залежно від доходу сім'ї. Якщо він перевищує певний рівень, то допомога не виплачується.

Щодо соціальних допомог, то законодавством Нідерландів визначені такі їх види: допомога дітям; додаткова допомога безробітним і непрацездатним; допомога за віком і частковою непрацездатністю; допомога безробітним; допомога тим, хто працює за наймом. Закон про державну допомогу забезпечує мінімальний дохід для кожного громадянина, котрий не має достатніх фінансових засобів. Тому до соціальних допомог вдаються у двох випадках: у разі крайньої необхідності, коли допомога останній засіб для існування (її надають муніципалітети); коли допомога по соціальному страхуванню менша гарантованого доходу (надають промислові страхові компанії).

Також особам, які цього потребують, надається допомога з державного страхування, що може виражатися у грошовій, так і в натуральній формі (путівки, проживання в інтернатах). Розмір соціальної допомоги дітям до 18 років залежить від: доходу дитини; розміру допомоги батькам; віку дитини; місця проживання дитини (вдома чи ні).

Бельгія вважається країною з розвинутою системою соціального страхування та високим рівнем виплат. В державі запроваджені такі види загальнообов'язкового страхування як страхування у зв'язку з інвалідністю; медичне страхування; страхування на допомогу для дітей; страхування на випадок безробіття; пенсійне страхування (за віком; удівцям, удовам); страхування для грошових виплат за щорічну відпустку.

Закон Бельгії "Про нещасні випадки на виробництві", передбачає відшкодування непрацездатності; грошову допомогу за часткову втрату працездатності; ренту для забезпечення гідного життя для осіб, які втратили працездатність.

Страхові внески до Фонду соціального забезпечення Бельгії сплачуються за рахунок відрахувань працюючих (13,7%), роботодавців (24,7%), держави. Усі кошти надходять на рахунок Національної служби соціального захисту.

Соціальний бюджет Бельгії становить 73% від загального бюджету країни. Найбільше виплат здійснюється у сфері пенсійного забезпечення і надання допомоги у зв'язку з інвалідністю.

Соціальні гарантії в Бельгії також дуже високі. Відповідно у Бельгії дуже високі ставки податків, що часто викликає незадоволення у населення. Однак у Бельгії найнижчий показник бідності у Європі.

Швеція є зразком соціал-демократичного шляху розвитку в сучасній концепції розвитку Європи. Цій країні вдається дотримуватися прогресивного напрямку, на відміну від інших держав, які йшли схожим шляхом, особливо, коли

мова йде про вільний ринок послуг та розвиток малого і середнього бізнесу. Так, відійшли від цих постулатів Норвегія, Данія, Фінляндія.

Соціал-демократи прийшли до влади у Швеції внаслідок дефіциту продуктів харчування під час Першої світової війни та протягом 1932-1976 років безперервно керували країною. Відкинувши концепцію класової боротьби, розробивши натомість концепцію "Folkhemmet" ("народного дому") вони досягли значного успіху. Введені елементи планової економіки дозволили ефективно перерозподіляти багатства за допомогою соціального забезпечення. Швеція стала однією з перших країн у світі, які ввели безкоштовну освіту на всіх рівнях, включно з університетами, громадянам було гарантовано безкоштовне медичне обслуговування.

В 1940-х роках розгорнуто масштабне житлове будівництво, яке змінило обличчя Швеції: лише з 1965 до 1974 роки побудовано більше мільйона дешевих сучасних помешкань. Рівень бідності в Швеції — один із найнижчих (6,5%).

Проте останнім часом шведська модель соціального забезпечення перебуває під загрозою. Демографічна криза заставляє уряд задуматися — питома вага пенсіонерів зростає, тоді як кількість економічно активного населення зменшується. Проте зважаючи на високий рівень фіскальної дисципліни шведів (ніхто не ухиляється від сплати високих податків), ситуація ще не є настільки критичною.

Скандинавська модель соціального захисту, що діє у Швеції, розуміє соціа-

льний захист, як законне право громадянина та передбачає широке охоплення різних соціальних ризиків і життєвих ситуацій, які вимагають підтримки суспільства. Отримання соціальних послуг і виплат, як правило, гарантується всім жителям країни й не обумовлюється зайнятістю й виплатою страхових внесків. Рівень соціальної захищеності запропонований цією системою доволі високий і важливу роль в цьому відіграє активна перерозподільча політика, що спрямованої на вирівнювання прибутків.⁸

Наповнення соціальних фондів відбувається в більшій мірі за рахунок сплати податків, хоча сплати страхових внесків відіграє не останню роль.

Виділеною з загальної системи соціального захисту є система страхування від безробіття, яке є добровільним і здійснюється профспілками. Працівники у Швеції були майже звільнені від сплати страхових внесків і брали участь у системі соціального захисту шляхом сплати податків. Протягом останніх 20 років спостерігається тенденція поступового зростання участі найманих працівників у фінансуванні страхових програм і збільшення страхових відрахувань із заробітної платні незважаючи на те, що видатки держави на соціальний захист помітно скоротилися.

Характеризуючи шведську систему соціального захисту, можна виділити такі основні її принципи як: універсальність, система охоплює всі прошарки населення; принцип соціальної солідарності — всі громадяни рівним чином і незалежно від соціального статусу беруть участь у фінансуванні системи соціального за-

хисту, вносячи співмірний своїм прибуткам внесок.

Важливим елементом у такій системі виступає держава, яка виконує функцію перерозподілу соціальних благ між різними за рівнем забезпечення категоріями населення. Якщо брати до уваги лише прибуток у формі зарплатні (в середньому близько 2,5 тис. доларів у місяць), то 36% населення країни можна було б віднести до розряду бідних (найвищий показник у групі промислово розвинених країн світу). Однак після перерозподілу сукупного суспільного доходу через систему податків і соціальних виплат (1/3 держбюджету йде на соціальні потреби) плюс соціальні статті видатків муніципальних бюджетів і виплати з пенсійних і інших страхових фондів, до категорії бідних потрапляє всього лиш 5,6% населення. Порівняні аналогічні показники для США складають відповідно 27% і 17%.

Така система для власного фінансування передбачає високий рівень оподаткування (в Швеції є одним із найвищих у світі). Проте це вповні компенсується високим ступенем соціальної захищеності населення, відсутністю значних контрастів між багатством і бідністю, і, відповідно, високою політичною й соціальною стабільністю.

У Швеції існують два типи органів місцевого самоврядування — муніципалітет на місцевому рівні та ландстинг — на регіональному рівні.

Повноважень місцевих рад регулюються спеціальними актами, до основних належать освіта, соціальне забезпечення, догляд за громадянами похи-

лого віку та людьми з фізичними і психічними вадами, планування і будівництво, до окремих повноважень належить охорона навколишнього середовища та рятувальна служба. Ландстинг на регіональному рівні наділений такими повноваженнями: охорона здоров'я, лікувальні установи та державні стоматологічні поліклініки.

Надання соціальної допомоги, відповідно до закону про соціальне забезпечення, який визначає види допомоги, всім, хто її потребує, — обов'язок місцевих рад. Муніципальні програми соціального захисту окремих громадян чи родин покликані підтримати незахищені групи. Програми складаються з профілактичних заходів та цільової дослідницько-виховної роботи з дітьми, молоддю та особами групи ризику; соціальної допомоги (матеріальної підтримки); допомоги у вигляді консультацій з питань сім'ї та заходів по встановленню батьківства.

До обов'язку місцевих рад належить створення для людей з обмеженими функціональними можливостями належних умов для нормального життя, що передбачає відповідне працевлаштування та забезпечення їх житлом, пристосованим до особливих потреб. Відповідно до закону "Про допомогу та забезпечення громадян з функціональними відхиленнями" від 1994 р., особи з розумовими вадами та деякі категорії психічно хворих мають право на особистого помічника та допомогу з боку контактної особи.

Важливим обов'язком місцевих рад є догляд за людьми похилого віку, який має на меті створити умови літнім людям для забезпеченого життя, врахо-

вуючи при цьому їхні бажання та право на приватне життя. Реалізується даний обов'язок шляхом організації допомоги вдома, центрів для дорослих та інші соціальних служб для людей похилого віку, а також різних форм будинків для осіб похилого віку. В обов'язок забезпечення літніх людей удома, центрах для дорослих та будинках для літніх входить надання належного медичного обслуговування.

В американській моделі соціальної політики присутній лібералізм. Система базується на принципі відокремлення соціального захисту від вільного ринку й обмеження захисту лише тих, хто не має інших доходів, крім соціальних виплат. Загалом при такій моделі забезпечується досить високий рівень і якість життя основної частини населення.

Більшість американців (85 відсотків) становлять "середній клас" населення за рівнем достатку. Належність до середнього класу означає, що люди добре живуть, мають машини, користуються відпусткою і здатні сплатити, хоч би частково, навчання своїх дітей в університеті. Такі люди працюють на фабриці, управляють магазинами або є кваліфікованими вчителями, медичними працівниками. Сюди відносять фермерів, поліцейських, комівояжерів. Вище за середній клас — дуже багаті люди. Нижче — бідні. Бідність в Сполучених Штатах визначити важко. Як правило бідною вважається сім'я з трьох чоловік, річний дохід якої становить 8000 доларів або менше. Проте багато бідних мають дохід куди менший, ніж ця "мінімальна" сума. Бідним людям жити

важко. Вони взагалі не працюють або заробляють не достатньо для того, щоб вистачало на їжу і інші потреби. Більшість живе у напівзруйнованих будинках, бездомні – живуть в притулках. Бідні не здатні оплатити навчання для дітей, медичну допомогу.

Більшість американців стурбовані існуванням в державі крайньої бідності. Проте Сполучені Штати завжди були відомі своїм багатством, достатком продовольства і можливостями кожному, хто бажає створити собі хороше життя. Мета системи – підтримка економічної системи вільного підприємництва, у якій кожен, що бажає працювати, може знайти собі роботу, здатну принести достатній дохід для безбідного життя. І завжди знаходиться кількість людей, що не змогли знати собі роботу відповідну своїм можливостям. Число безробітних осіб в країні коливається залежно від спільної економічної кон'юнктури, за офіційними даними в останні роки безробіття в США становить 7-8%.

Федеральний уряд і уряд штатів надає допомогу бідним сім'ям. Система соціального забезпечення в США настільки широка, що на початку і всередині 1960-х років майже половину всіх витрат федеральної казни складала виплати на "соціальні потреби", тобто на надання допомоги людям. Окрім федеральних програм уряду всі п'ятдесят штатів проводять свої власні програми допомоги потребуючим.

Заходи для подолання бідності різноманітні. Один із заходів – це надання допомоги у соціальному забезпечення, що являє собою щомісячні суми, які

виплачуються державою тим особам, чий дохід не забезпечує таких основних потреб, як їжа, дах і одяг. Медікейд – надання безкоштовної медичної допомоги і госпіталізації. Видача продовольчих купонів (книжечки спеціальних талонів, дійсних для придбання продуктів в будь-якому магазині). Шкільне харчування – безкоштовні сніданки і обіди для школярів. Розподіл надлишків продовольства – в рамках цієї програми уряд скуповує величезну кількість продовольчих продуктів і безкоштовно розподіляє їх серед бідних сімей.

У США навіть існує програма надання муніципального житла бідним. Житло надається в будинках, побудованих за рахунок бюджетних коштів. Відповідні органи штату та федерації стежать, щоб житло діставалося бідним сім'ям. Вміст будинків, оплата персоналу, ремонт і опалювання забезпечується за рахунок держави. За відсутності муніципальних будинків бідних, таких, що не мають даху, інколи розселяють на приватних квартирах або в готелях коштом держави.

Ліберальна модель соціальної політики також є характерною для Великобританії. Формувалася вона за панування приватної власності, домінуванню ринкових відносин і під впливом ліберальної трудової етики.

Основними принципами даної моделі є мінімальна залученість держави в ринкові відносини, обмежене застосування заходів державного регулювання, соціальна підтримка громадян здійснюється за рахунок розвинених систем страхування виплат. Державою викори-

стовуються незначні трансфертні платежі, отримані внаслідок сплати податків, для надання допомоги та субсидій певним верствам населення. Матеріальна допомога має адресну спрямованість і надається лише на підставі перевірки її необхідності.

Значний вплив на соціальні програми Великобританії мають демографічні зміни, в тому числі і старіння населення. Старіння населення потребує збільшення видатків не тільки на пенсії, але й на охорону здоров'я. В основі соціального забезпечення є три види виплат: пенсії та допомоги в національній системі страхування, які передбачають фіксовані відрахування від заробітної плати всіх громадян, в яких прибуток становить 39 фунтів стерлінгів в тиждень і вище; універсальні допомоги; вибіркові допомоги, які обумовлені перевіркою того чи потребує такої допомоги особа, чи ні.

Незважаючи на різноманітну систему виплат, існують податкові пільги та знижки, які впливають на розподіл ресурсів між різними групами населення і можуть бути альтернативою прямим державним виплатам. Існує також соціальне забезпечення за місцем роботи. Велика кількість підприємців забезпечують допомоги у зв'язку з хворобою, вагітністю та пологами, звільненню у розмірах, які перевищують встановлений державою мінімум. Цікавим способом здійснення пенсійного забезпечення є пенсія за місцем роботи, яка замінює частину державної пенсії. Фірми, які здійснюють приватне страхування, отримують податкові субсидії. Збільшення пенсій та допомог випереджує ріст інфляції. На

підтримку охорони здоров'я, освіти та пенсійного забезпечення надходить більш як 2/3 соціального бюджету.

Японія пізніше за західні країни вступила демократичного шлях розвитку, і, відповідно, система соціального захисту населення в даній країні довгий час була не на належному рівні. Люди розраховували в більшості випадків на грошову допомогу родичів, сусідів, приватних підприємств, а не фінансову підтримку держави. Тоді законів в соціальній сфері практично не було.

Демократичні реформи, які почали здійснюватися в Японії, були спрямовані на посилення соціального забезпечення населення. Саме в даний період були розроблені його принципи і відповідна юридична база. Концепція соціального забезпечення гарантувала мінімальний рівень і стабільне життя для всіх членів суспільства. Таке життя досягається сумісними діями держави і приватного підприємництва при координації міністерства охорони здоров'я і соціального забезпечення, як представників уряду.

Велике значення надається підтримці рівноваги між витратами суспільства і кожної людини для того, щоб населення отримувало соціальну допомогу, яка б була пропорційною із середнім заробітком працівника, але не була більшою за неї.

Хоч в соціальній сфері сьогодні Японія має ще багато проблем, проте японці відчують себе досить соціально захищеними. Безробіття, значна кількість біженців з колишніх колоній, значне число сиріт і жертв війни, масові банкрутства фірм, особливо у військовій

промисловості привели до зниження рівня життя більшості населення. Катастрофічне стан країни після Другої світової війни вимагав невідкладного прийняття законів по соціальному забезпеченню, а саме: закону про національну допомогу потребуючим, закону про добробут дітей, закону про забезпечення непрацездатних, закону про профспілки, закону про трудові стандарти, страхування після безробіття, страхування найнятих робітників. Прийняття цих нормативних актів гарантувало працівникам мінімальні умови життя.

У 80-х роках стійкий економічний стан Японії забезпечив початок реформування всієї системи соціального забезпечення країни. Необхідність таких змін була необхідна через низку демографічних причин: старінням населення, і виходом жінок на ринок праці. Пов'язаний такий процес із різким збільшенням тривалості життя і великим зниженням народжуваності дітей. Такі демографічні процеси змусили змінювати систему соціального забезпечення в напрямку збільшення додаткових коштів для виплат особам літнього віку і створення гідних умов життя, для тих з них, хто проживає окремо від своїх дітей, як наслідок процесу зміни внутрішніх сімейних відносин.

Реформуючи систему соціального захисту, уряд уніфікував різні форми страхування здоров'я і пенсійного забезпечення, з метою створення приблизно однакових життєвих умови для різних категорій населення Японії. Найбільша увага була приділена особам похилого віку і дітям.

Проблему збільшення кількості людей літнього віку і бажанням цієї категорії найнятих робітників продовжувати працювати частково було вирішено шляхом стабілізації найму для таких осіб. Більше того, на державному рівні розроблено програму вдосконалення системи соціального захисту і забезпечення гідних умов життя людей похилого віку. Як результат таких державних дій, особи похилого віку не тільки отримали додатковий заробіток, а й залишились в системі звичних для себе соціальних зв'язків. Для людей, яким стало необхідно змінити свою професію у зв'язку з віком, створили спеціальні центри перепідготовки. Багато літніх людей після перекваліфікації знаходять роботу на малих підприємствах, сфері громадського харчування, роздрібній торгівлі, в ремонтних майстернях.

В Японії в 90-х рр. уряд прийняв стратегію покращення медичного забезпечення і підвищення добробуту осіб похилого віку, так званий "золотий план", який розрахований на 10 років. Дана стратегія направлена на створення системи обслуговування громадян цього віку як вдома, так і будівництво будинків-пансіонатів з повним комплексом соціальних послуг. Перед виборами в палату представників в жовтні 1996 року до програми всіх політичних партій увійшло прийняття закону про обслуговування пристарілих людей вдома. Органи місцевого самоврядування, які включені у виконання "золотого плану", розробили конкретні програми на місцях. Також "золотий план" був розширений і доповнений шляхом збільшення

кількості послуг, які б надавалися літнім людям, його було названо названий "Новим золотим планом".

При міністерстві охорони здоров'я та соціального забезпечення для створення відповідної юридичної бази був утворений Дослідницький центр вироблення комплексної системи надання допомоги особам старшого віку.

Наступним елементом системи соціального захисту в Японії є захист дитинства і створення належних умов для підвищення народжуваності. Низький рівень народжуваності мав багато причин, серед яких бажання багатьох японських жінок здобути вищу освіту, відкласти створення сім'ї на пізніший термін, кар'єрного росту в роботі, а не лише підвищення свого матеріального рівня. Ось чому необхідною для вирішення стала соціальна проблема щодо забезпечення жінці умов, що дозволяли б їй народжувати і виховувати дітей, не залишаючи роботи.

Закон щодо забезпечення рівних можливостей найму для чоловіків і жінок формально створив юридичну базу для вирішення цього питання і покращення соціального захисту жінок. В 1991 році був прийнятий закон про відпустки по догляду за дітьми, в якому передбачалося надання такої відпустки або батьку, або матері до досягнення дитиною одного року і виплати в розмірі 25% заробітної плати. А з 1994 р. наймані робітники звільнялися від внесків у страхові фонди на період відпустки по догляду за дітьми, що складало 12% загальної суми заробітної плати робітників.

Часто витрати на соціальне забезпечення обганяли темпи економічного росту, проте Японія до сьогодні по даному індикатору відстає від інших розвинених країн, що насамперед пов'язано з існуванням пенсійної системи в її нинішньому вигляді порівняно недовго, і ось чому високі пенсії отримують не так багато людей. Більше того, в Японії виплати на надання допомоги людям старшого віку, дітям, по безробіттю, зважаючи на його незначний рівень, значно нижча.

Фінансова база витрат на соціальне забезпечення складається із таких компонентів: 60% — страхові внески найнятих робітників і підприємців, 20% — державні кошти, 12% — доходів від активних фінансових операцій, та ін. Така структура фінансових практично не змінилася за останні десять років, окрім збільшення доходів від активних фінансових операцій (за рахунок збільшення пенсійного фонду) і зменшення частини коштів державного бюджету. 88% загальної суми, яка виділяється на соціальний захист населення, спрямовувалось на соціальне страхування, яке в себе включає страхування здоров'я, страхування осіб похилого віку при повторному наймі, пенсії (які за цей час збільшилися у декілька разів), страхування найманих працівників і компенсації при нещасних випадках. Кошти, які залишаються, використовують на виплати допомоги на дітей, програми тимчасового забезпечення прожиткового мінімуму для осіб, що втратили працездатність, допомоги жертвам війни та ін.

Японію до 2025 року відповідно до урядової програми, планують перетвори-

ти в "наддержаву якості життя". Тобто держава має намір підняти витрати на соціальне забезпечення до 28,5 – 32,5% національного доходу, такий як сьогодні мають такі країни як Німеччина або Франція. Для досягнення такої мети передбачено збільшити спільну суму податкових виплат на соціальне страхування.

Структура соціального забезпечення має комплексний характер, яка включає в себе виплати, що гарантують мінімальний дохід (пенсії, забезпечення недієздатних), страхування здоров'я, допомоги потребуючим. Концепція системи соціального забезпечення керується тим, що для функціонування необхідні зусилля і бажання зі сторони не тільки держави і підприємців, але і кожної окремої японця.

В структурі соціального забезпечення найбільші кошти виділяються на пенсійні виплати. Також сьогодні здійснюється поступове реформування пенсійної системи, яка є доволі складною і неоднорідною. Завданням реформи є її уніфікування і перетворення на двошарову, тобто таку, яка складається з національної пенсійної системи (основна пенсія), що охоплює все населення країни, і пенсій, що виплачуються найманим робітникам.

Основна пенсія виплачується у зв'язку зі старістю, інвалідністю, а також всім потребуючим. Третина її забезпечується з державного бюджету, інша частина – різними страховими пенсійними фондами (такими як, наприклад, фонд базової пенсії через старість або фонд тих, що втратили годувальника). Для створення відповідних пенсійних фон-

дів працює практично все населення Японії у віці від 20 до 60 років. В середині 90-х років базова пенсія складала 65 тис. ієн (приблизно 600 дол.). Таким чином родинна пара з двох пенсіонерів мала в своєму бюджеті 1200 дол.

Пенсійний фонд найманих працівників приватного сектора складається з таких компонентів: внесків самих працівників, відрахувань підприємств, і доплат з державного бюджету. Пенсія складає близько 70% місячної заробітної плати працівника. В цьому випадку дохід родинної пари пенсіонерів складається з базових пенсій чоловіка і дружини плюс пенсія по страхуванню найманого робітника. Пенсійні фонди працівників державних і муніципальних підприємств і установ формуються із засобів об'єднань взаємодопомоги, яка створюється за місцем роботи, а також виплат самих підприємств і державних дотацій.

Для отримання основної пенсії у зв'язку зі старістю необхідно мати 25-річний страховий стаж і 65-річний вік. Розмір такої пенсії може бути скорочений до 58% встановленого рівня в разі виходу на пенсію в 60 років і збільшений до 188% при виході на пенсію в 70 і більше років.

Другий елемент системи соціального забезпечення Японії – страхування здоров'я. Існують шість альтернативних систем, які охоплюють все населення країни: страхування здоров'я найманих робітників приватного сектора; страхування моряків; асоціації взаємодопомоги по страхуванню працівників державних підприємств і установ; асоціації взаємодопомоги по страхуванню працівників му-

ніципальних підприємств і установ; асоціації взаємодопомоги по страхуванню вчителів і інших працівників приватних шкіл; національне страхування здоров'я осіб, які зайняті індивідуальною працею, а також непрацюючих, що здійснюється муніципалітетами.

Третій елемент системи – суспільна взаємодопомога. Вона поширюється на тих, хто сам не може забезпечити собі мінімального рівня життя. Така допомога надається на основі Закону про гарантії прожиткового мінімуму, і виплачується по семи пунктах: на щоденні потреби, освіту, житло, медичне обслуговування, материнство, по безробіттю, на похорон. В середині 90-х років її отримували 0,7% населення, що є значно менше, ніж 2,4% в 1951 р., (тоді коли був прийнятий цей закон). Кошти для виплат надаються державними – 75% і місцевими органами влади в пропорції – 25%.

Соціальна допомога надається також ще на підставі шести інших законів, що конкретизують адресатів здобуття допомоги. Пріоритет в суспільній взаємодопомозі віддається захисту материнства і дитинства, для чого існують спеціальні центри. Крім того, ця система призначена і для розумово відсталих дітей, а також дітей з фізичними вадами. Допомога надається і людям похилого віку, для яких створені реабілітаційні центри і будинки для престарілих, їм надається медична допомога вдома. До цих заходів держава активно залучає волонтерські організації з метою участі населення до активної діяльності за місцем їх проживання.

Щодо соціального захисту Японії необхідно також сказати, що зі всього комплексу проблем в цій сфері найбільшу увагу уряд звертає на створення гідного рівня життя особам похилого віку. Це пов'язано з тим, що чисельність даної категорії постійно зростає. Не даремно Японія входить в складений ООН список, так званих, "старих суспільств", хоча і знаходиться за цим показником позаду Швеції. Крім того, через зростання тривалості життя і збільшення періоду трудової активності цієї категорії населення, а також браку молодшої робочої сили літні люди стануть важливим компонентом ринку праці Японії.

У Франції система соціального захисту населення відноситься до одного з варіантів моделі соціального страхування Бісмарка, яка переважає в Європі. Вона передбачає перерозподіл поточних доходів бюджету соціального забезпечення, формується за рахунок внесків найманих працівників і підприємців на користь пенсіонерів та потребуючих. На початку 90-х років ХХ століття в більшості країн ця система була піддана серйозним змінам. Їх мета – виправлення незбалансованості бюджету соціального забезпечення, що виникли, а також вирішити проблеми, пов'язані з демографічною ситуацією, яка радикально змінилася. Спочатку ретельно аналізувався найбільш вдалий досвід таких реформ у всіх країнах, особливо у вирішенні фінансових проблем. Відбувалося зближення моделей соціального захисту країн Європи, введення єдиних принципів її організації. Проте в той час йшлося не про створення уніфікованої

європейської моделі соціального забезпечення, а лише про об'єднання основних базових принципів, які насамперед були б адекватні певному історичному процесу, який відбувався в даній країні, а також які б знаходились в руслі політики, яку проводять країни Європи, що підписали Соціальну Хартію.

Система соціального захисту громадян у Франції сформувалася в перших три післявоєнні десятиліття при великій участі держави в цьому процесі. Керівництвом цією системою і її фінансуванням повинно були здійснюватися на паритетних засадах представниками профспілок і об'єднаннями підприємців за участю уряду. Успішний розвиток економіки Франції створював матеріальну базу для існування системи соціального захисту і сприяв збереженню стабільності в суспільстві. Енергетична криза 70-х років і структурна перебудова економіки виявили слабкі сторони і дорогий характер системи соціального забезпечення, яка тоді функціонувала.

Саме тоді виявилась необхідність реформування системи соціального захисту, який став непосильним тягарем для державного бюджету. З 1993 р. французький уряд приступив до здійснення реформ в даному напрямку, а у 1997 році він було вимушений скоротити витрати на соціальне забезпечення, які все ж склали більше чверті ВВП. За цим наступили і інші заходи.

Необхідно сказати, що у Франції реформування структур соціальних захисту населення супроводжувалось посиленням впливу державної влади в управлінні всією системою соціального за-

хисту. Такий крок різко виділив її серед інших провідних країн Європи, так як тоді в цей період в європейській суспільній думці була тенденція про скорочення надмірної регулюючої ролі держави, і все більша кількість французьких вчених і громадських діячів підтримувало її.

Для французької моделі соціального забезпечення характерні деякі особливості: по-перше, дуже складна організаційна структура, по-друге, висока доля витрат на соціальні програми, яка перевищує середній рівень по Європейському Союзу, по-третє, існування розгалуженої системи професійно-галузевих схем соціального страхування, наявність розвиненої системи сімейних допомог, по-четверте, велика роль додаткових систем соціального забезпечення, особливо в сфері пенсійного і медичного страхування. по-п'яте, великою відмінністю французької системи соціального захисту від інших європейських є її фінансування переважно за рахунок внесків соціального страхування, по-шосте — існування різноманітних страхових фондів, які реалізують окремі соціальні програми, які доповнюють обов'язкові соціальні послуги в межах загальних обов'язкових схем соціального захисту.

Державна пенсійна система Франції охоплює основну частину пенсіонерів країни за віком, являє собою складну, багатоелементну структуру. країні діє більше 100 основних і понад 300 додаткових видів пенсійного забезпечення. В цілому пенсійна система складається з п'яти компонентів: 1) основні — для

найманих працівників; 2) додаткові; 3) спеціальні — для окремих категорій зайнятих; 4) базові — для офіційно непрацюючих працівників; 5) факультативні режими. Кожна з цих підсистем має свою специфіку, яка проявляється у особливостях фінансування, віці виходу на пенсію, тривалості страхового стажу для здобуття повної пенсії, а також методиці розрахунку розміру пенсії.

В основній схемі пенсійного забезпечення можливий достроковий вихід на пенсію, а також діє система надбавок подружжю, що мають не менше трьох дітей, і одному з подружжя, на утриманні якого знаходиться інший, що не має власної пенсії. Крім того, існує можливість спадкування пенсій, а також працевлаштування після виходу на пенсію. В межах даної підсистеми також можливе отримання пенсії при продовженні трудової діяльності. В даному випадку, якщо пенсіонер продовжує працювати, він повинен сплачувати зі свого заробітку так званій "внесок солідарності" до фонду страхування по безробіттю, 10-15 % якого сплачує та особа, що працює, і 5 % — її роботодавець. Проте такі внески не сплачуються, якщо розмір отримуваної пенсії і заробітку менший гарантованого мінімуму заробітної плати.

Окрім основних у Франції існують обов'язкові додаткові системи соціального страхування, що функціонують на основі міжпрофесійних національних угод. Велика частина обов'язкових додаткових систем страхування у зв'язку зі старості зосереджена в рамках двох фондів. Перший охоплює всіх найманих

працівників і фінансується за рахунок обов'язкових внесків підприємців (4 % фонду заробітної плати) і найманих працівників, що сплачують 2 % із заробітної плати. Другий фонд здійснює обов'язкове пенсійне страхування керівних службовців і управлінських працівників.

Окрім системи трудових пенсій у Франції існує система соціальних пенсій. Виплата останніх гарантується державою всім людям похилого віку незалежно від характеру і тривалості професійної діяльності. В останнє десятиліття динаміка зростання соціальних пенсій випереджала темпи підвищення доходів працівників. Так, у 2000 р. гарантований мінімум доходу для самотніх осіб старших 65 років складав 3 600 франків у місяць, а для родинної пари — 4 945 франків. Дана категорія пенсіонерів має ряд соціальних пільг: безкоштовне телефонне обслуговування, безкоштовну юридичну допомогу, звільнення від податку на житло, земельного податку і деякі інші пільги. Фінансове забезпечення системи соціальних пенсій для людей старших 65 років здійснюється через фонд солідарності у зв'язку зі старістю. Його діяльність керується декретами Державної ради, а пряме управління здійснюється адміністративною радою і наглядовим комітетом до складу якого входять депутати парламенту. Доходи фонду формуються із засобів, отриманих від загального соціального внеску та частини акцизів і мит на алкогольні і безалкогольні напої. Дефіцит фонду може усуватися по відповідному рішенню парламенту із коштів державного бюджету.

Французька система медичного страхування поділяється на декілька окремих підсистем, що розрізняються за професійною ознакою. Найбільш великою, яка охоплює більше 80% населення, є спільна система медичного страхування. Поряд з нею існують інші дрібніші страхові режими для працівників окремих професійних груп і галузей. Такими є система страхування для державних службовців і працівників сільського господарства (близько 9% населення), страхування для самостійно зайнятих працівників (6%), а також дрібніші системи медичного страхування найманих працівників різних професійних груп (гірників, залізничників, моряків і ін.). Медичне страхування включає медичні, стоматологічні, фармацевтичні, а також лікарняні витрати. При цьому маються на увазі не лише витрати самого застрахованого, але і інших осіб: дружини або чоловіка застрахованого, а також згідно закону і співмешканки, якщо вона повністю залежить від застрахованої особи. Крім цього, правом на медичне обслуговування користуються також діти застрахованого до досягнення ними 20 років, а також інші родичі, які спільно з ним проживають та ведуть домашнє господарство.

Французька система страхування безробіття базується на колективних договорах між організаціями роботодавців та найманих робітників. У Франції існують два великих фонди страхування по безробіттю, які керуються на паритетних засадах представниками працівників та підприємців: Національний союз підтримки зайнятості в промисловості та

торгівлі та Союз підтримки зайнятості в промисловості та торгівлі. Перша організація відповідає за фінансові питання і функціонування всієї системи страхування уразі безробіття. Крім того, до її компетенції належать заходи професійної реабілітації безробітних, а також професійне навчання та перекваліфікація. Друга організація керує страховими рахунками, відповідає за надходження внесків, а також за виплату допомоги по безробіттю. Поряд з цими двома установами у французькій системі страхування по безробіттю діє також ще одна організація – Національне агентство зайнятості, до кола завдань якої входить надання допомоги в пошуку роботи, інформування про стан ситуації на ринку праці та надання послуг по професійній орієнтації.

В системі забезпечення по безробіттю у Франції виділяють два основні види допомоги, виплата яких залежить від певних передумов. Перший вид — це допомога, виплата якої пов'язана з такими обставинами як наявність страхового стажу і сплата страхових внесків протягом певного часу. Ця частина системи будується на спільних страхових принципах. Другий вид — так звана допомога солідарності (допомога по безробіттю), призначена для безробітних, що не мають права на страхову допомогу.

Право на допомогу в рамках соціального страхування по безробіттю виникає за наявності певних умов: безробіття не може бути викликано звільненням за власним бажанням; для отримання допомоги безробітний має бути зареєстрований на біржі праці, де він під-

писує так званий "план сприяння для повернення до зайнятості", в якому визначаються як права і обов'язки самого безробітного, так і обов'язки служби зайнятості; обов'язковим документом є спеціальний проект персональних дій у якому визначаються дії безробітного з пошуку роботи; передумови працездатності, активного пошуку роботи, а також наявності необхідного страхового стажу в перебіг як мінімум 4 місяці за останніх 18 місяців, які передували закінченню трудового контракту.

Отже, французька система соціального страхування включає допомоги по безробіттю, пенсії по старості та інвалідності, різні сімейні допомоги, компенсацію витрат на лікування та ін. Вона базується на принципі перерозподілу доходів (виплати суб'єктам соціального страхування здійснюються шляхом відрахувань зі сторони економічно активної частини населення). В результаті французьке суспільство залишається одним із найбільш однорідних та найменш несправедливих.

Цікавим прикладом заміни пільг та різноманітних компенсацій якісними соціальними послугами для соціально вразливих категорій на основі персонального підходу є Велика Британія та Польща.

У **Великобританії** взагалі функціонує 150 державних соціальних служб з оцінки потреб та планування надання соціальних послуг, в обов'язки яких входить визначення потреб, призначення соціальних послуг, призначення соціальної допомоги. У країні налічується 31 000 постачальників соціальних послуг для дорослих, з яких близько 70% — недержавні або приватні постачальники соціальних послуг, 30% — комбіновані. 76% послуг надається на місцевому рівні.

Надзвичайно важливим питанням в даному випадку є управління ринком постачальників соціальних послуг. Усе ще пріоритетними у наданні соціальних послуг, незважаючи на тривалий досвід, понад 20 років, є відхід від інституційної моделі та організація догляду у громаді. Крім того, особлива увага приділяється наданню клієнтам більшої свободи при формуванні пакету соціальних послуг.

З метою забезпечення отримання клієнтами насправді потрібних їм послуг формуються системи різноманітних соціальних послуг, розробляються гнучкі схеми надходження грошей. Найстарішою у Великобританії з недержавних організацій є — Національне товариство попередження жорстокого ставлення до дітей (NSPCC). Організація була заснована близько 120 років тому, у 1884 році, у відповідь на жорстоке поводження з дітьми і розпочала свою роботу з підготовки та лобіювання спеціального закону про захист дітей. Основними напрямками роботи організації є: розробка чітких правил найму на роботу соціальних працівників для роботи з дітьми; урізноманітнення послуг та збільшення чисельності постачальників соціальних послуг для дітей; здійснення внутрішнього моніторингу дотримання стандартів якості соціальних послуг при роботі з дітьми; поширення застосування системи адвокації; розвитку систем забезпечення прав дітей; здійснення лобіювання та проведення кампаній з реформування законодавства;

розробка системи моніторингу дотриманням прав дітей у школах; участь у розробці ефективної системи покарань за кривдження дітей.

У Великобританії практично немає будинків-інтернатів для дітей. Трапляються лише невеликі школи-інтернати. Поширеним є *respite care* – короткострокове проживання, найпопулярніша форма – прийомні сім'ї (в них утримується до 80% всіх дітей, позбавлених батьківського піклування). Обсяг ж соціальної допомоги на дитину визначається індивідуально і залежить від комплексу індивідуальних потреб.

Соціальні служби у Великобританії надають різноманітні послуги. На прикладі міста Бірмінгем можна побачити, чим займаються і як діють соціальні служби у Великобританії. При міській раді міста діє дирекція з питань дорослих та громад (соціальні служби), яка надає широкий спектр послуг. Основна аудиторія – діти та їх сім'ї, люди похилого віку, люди з труднощами в навчанні, люди з фізичними вадами, люди з проблемами психічного здоров'я. Дана дирекція тісно співпрацює із відділами охорони здоров'я, управліннями житлового будівництва і асоціаціями власників житла, школами та відділами освіти, службою апробації (нагляду за умовно засудженими), волонтерськими організаціями, поліцією, приватними особами, що надають платні послуги з догляду.

У Бірмінгемі діє багато соціальних служб, а також діє центр підтримки доглядальників, що є недержавною організацією, що надає підтримку особам, які здійснюють догляд за людьми з осо-

бливими потребами. Фінансується відбувається з місцевого бюджету. У Бірмінгемі таких людей багато, практично кожен 10 у місті когось доглядає. Даний заклад працює п'ять днів на тиждень (понеділок – п'ятниця) з 10.00 до 16.00 год., у штаті має 5 постійних працівників. Центр пропонує різноманітні послуги: місце для зустрічей, спілкування, консультування, здійснює консультування по-телефону, надає юридичне консультування оглядальників, надає психологічну підтримку, організовує щомісячні форуми для тих, хто здійснює догляд, на яких можна отримати поради професійних соціальних працівників.

У Великобританії існує розподіл функцій при наданні соціальних послуг різним групам клієнтів, і організацією надання соціальних послуг дітям опікується Департамент освіти і науки. Всього по країні діє 120 схожих центрів, вони є нецентралізованими, мають власні програми діяльності, що розробляються відповідно до місцевих потреб.

Соціальна робота у Великобританії має відповідати вимогам державних професійних стандартів соціальної роботи. Головні завдання працівників є: працювати з індивідуальними клієнтами, сім'ями, опікунами, групами та громадами з метою оцінювання їх потреб та обставин; планувати, проводити, переглядати та оцінювати практику соціальної роботи з індивідуальними клієнтами, сім'ями, опікунами, групами, громадами та іншими фахівцями; підтримувати індивідумів у представленні їх власних потреб, поглядів та обставин; управляти ризиком індивідумів, сімей, опікунів,

груп, громад, самих себе та своїх колег; керувати та нести відповідальність, з проведенням супервізії та наданням допомоги у власній практиці соціальної роботи Вашої організації; демонструвати професійну компетентність у практиці соціальної роботи.

При підготовці соціальних працівників велика увага приділяється практичній роботі, перед отриманням кваліфікації вони мають відпрацювати 200 днів практики у 2 різних установах. У Великобританії також діє Комісія по інспектуванню соціального догляду, що здійснює перевірку діяльності усіх служб, як державних так і недержавних, що надають соціальні послуги у країні.

Роки перебування України в складі Радянського Союзу даються в знаки, ми звикли жити і працювати в умовах жорсткої централізації, підпорядкованості та звітності знизу доверху.

Польща перед вступом до Європейського союзу зруйнована таку централізовану систему внаслідок адміністративно-територіальної реформи. Внаслідок реформи створилися нові адміністративно-територіальні одиниці – гміни, повіти та воєводства. Система цих органів управління характеризується відсутністю підпорядкованості один одному.

Утримання культурних та освітніх закладів повністю здійснюється гміною. Повіт займається лише тими питаннями, які є спільними для населення всього повіту, зокрема, утримання лікарень, інтернатних установ, які недоцільно мати в кожній гміні, розвиток мережі доріг та інших питань, які не можуть бути вирішеними окремими гмінами.

Перша із суттєвих відмінностей системи пільг, що діє в Україні від існуючої системи в Польщі полягає в тому, що в Україні пільги призначаються окремим категоріям громадян, які ними не завжди користуються. В Польщі діє система адресної грошової допомоги (до пільговиків можна віднести лише студентів та пенсіонерів, які користуються правом пільгового проїзду в транспорті). Визначення кола осіб, які претендують на грошові допомоги, призначення і виплата цих допомог являється монополією державних органів.

В Польщі діють різноманітні центри для підтримки соціально незахищених громадян. Місцева влада схвалює співпрацю неурядових інституцій, що створюють соціальні центри, надають підтримку соціально незахищеним верствам населення та намагається всіляко їм допомагати. Кожна із організацій працює з певною категорією осіб, надаючи їм різноманітну допомогу (психологічну, соціальну, юридичну, матеріальну).

Законодавчим актом, що регулює діяльність неурядових організацій в Польщі є Закон про діяльність громадської користі та волонтерство прийнятий 24 квітня 2003 року. Відповідно до даного закону діяльністю громадської користі визнається суспільно корисна діяльність, що ведеться громадськими організаціями у сфері громадських завдань, а саме у сфері соціальної допомоги, благодійної діяльності, діяльності на благо неповносправних осіб, науки, освіти і виховання, допомоги жертвам катастроф, стихійних лих, збройних конфліктів і воєн у країні та закордо-

ном, та ін. Також в ньому зазначено, що органи громадської адміністрації проводять діяльність у сфері громадських завдань у співпраці з громадськими організаціями, та суб'єктами, які ведуть діяльність громадської користі відповідно до території та завдань, що належать до компетенції органів громадської адміністрації. Дана співпраця здійснюється на принципах: взаємодопомоги, суверенності сторін, партнерства, ефективності, чесної конкуренції і відкритості.

Тісна співпраця органів громадської адміністрації та неурядових організацій має важливе значення. Співпраця може проявлятися в дорученні громадським організаціям реалізації громадських завдань, взаємному інформуванні про плановані напрямки діяльності і співпраці з метою узгодження цих напрямків, кон-

сультування з громадськими організаціями відповідно до сфери їхньої діяльності, проектів нормативних актів у сферах, що стосуються статутної діяльності цих організацій, а також у створенні спільних комісій консультативного і інформативного характеру.

Співпраця настільки тісна, що органи громадської адміністрації замовляють громадським організаціям виконання певних громадських завдань в тій чи іншій сфері з повною чи частковою фінансовою підтримкою. Що стосується питання фінансування діяльності громадських організацій, створених ними центрів чи світлиць великим плюсом є те, що кожен платник податку в Польщі кожного місяця може направляти 1% від суми свого податку на рахунок громадської організації. Такий досвід варто було б запозичити і для України.

Розділ IV Напрямки реформування пільг в Україні та наближення до європейських стандартів, рекомендації

4.1. Напрямки реформування пільг в Україні

Щодо правових основ реформування, то тривалий час виникали дискусії довкола того, чи є конституційним скасування чи інші способи реформування пільг, та чи відповідають такі дії статті 22 Конституції. Відповідно до статті 22 Основного Закону, під час прийняття нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Також вбачали у цьому порушення ст.ст. 43, 46 Конституції.

Народні депутати України звернулися до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Стратегії заміни системи пільг на адресну грошову допомогу населенню" (2002 р.) Автори клопотання вважали Постанову неконституційною, оскільки вона на практиці призводить до зупинення дії положень законодавчих актів України, якими встановлено пільги, гарантії і компенсації громадянам України, а отже, до порушення їх конституційних прав, зокрема права на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом, пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що мають забезпе-

чувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, а також права на достатній життєвий рівень (частина четверта статті 43, частина третя статті 46, стаття 48 Конституції України).

Однак Конституційний Суд у Ухвалі від 13 квітня 2004 року відмовив у відкритті конституційного провадження, вказавши в обґрунтуванні, що "припущення, що перехід до адресної грошової допомоги може призвести до зниження рівня життя певних верств населення, а відтак і до порушення прав людини, не можна вважати правовим обґрунтуванням тверджень щодо неконституційності Постанови". Таким чином, частково вирішено дискусії щодо планування напрямків реформування.

Основними напрямками реформування системи пільгового забезпечення є наступні:

- **Перегляд пільг та скасування тих,** які втратили свою актуальність в силу розвитку ринкових відносин, чи не задовольняють потреб цільової групи.

Мова іде про безболісне скасування пільг, проте і на цьому етапі можуть виникнути проблеми щодо опору населення, яке отримує пільги, оскільки до пільг громадян відносяться як до свого права,

яке вони заслужили, і не оцінюють з погляду фінансової вартості чи значення.

Значна частина пільг, які отримуються особами за професійною ознакою, не виконують функції вирівнювання доходів населення та соціальної справедливості (найбільш яскраво це простежується на прикладі народних депутатів). При цьому фінансування цих та інших пільг здійснюється із коштів, які сплачують у вигляді податків та платежів інші громадяни, щодо яких проявляється саме ця соціальна несправедливість.

▪ Одним із шляхів реформування системи соціального захисту, про який уже довго ведуть дискусії, є **врахування певних критеріїв, залежно від наявності яких можна встановлювати певні пільги відповідним категоріям громадян (так звана адресність пільг)**.

Відсутність "персонального" підходу до надання права на пільги та призначення пільг залишається вагомою проблемою пільгового забезпечення в Україні.

Адресну допомогу можуть отримати тільки ті особи, які відповідають передбаченим у нормативно-правових актах критеріям. Також цьому має передувати адміністративна процедура "оформлення" такої допомоги – особа має виявити бажання про отримання такої допомоги та подати відповідні докази (найкращим механізмом є здійснення збору документів та доказів органом, який призначає допомогу самостійно, через електронні інформаційні системи із іншими органами).

Адресна допомога може надаватись як шляхом обрахунку коштів на певні потреби та виданням їх у розпорядження такому отримувачу, або ж навіть вона може мати відповідне призначення (цільовий характер), наприклад, на закупівлю певних товарів чи надання послуг. Такі "адресні" пільги намагались запроваджувати і в Україні шляхом переходу від надання пільг "всім" до тих, хто потребує (наприклад, у Дніпродзержинську "проїзний квиток" із терміналами у громадському транспорті для пенсіонерів та інших пільговиків).

Отож адресними можуть бути і пільги, які належать до негрошової форми адресних допомог. За таких обставин пільговик не може використати ці кошти на інші потреби, проте також ведеться облік наданих послуг та зменшується коло таких пільговиків.

Ще одним прикладом дії адресної допомоги у негрошовій формі, є надання житлово-комунальних субсидій в Україні. Розроблений механізм призначення субсидій сприяє ефективному використанню коштів державного бюджету, сприяє наданню допомоги саме тим особам, які її потребують та має ряд інших побічних позитивних наслідків (наприклад, право на отримання субсидії має тільки той, який не має боргів за сплату житлово-комунальних послуг). Право на призначення субсидії визначається виходячи з вартості послуг в межах норм споживання (незалежно від того, скільки громадяни фактично споживали у попередньому періоді). А розмір субсидії розраховується виходячи з обсягів фактичного споживання послуг

у попередньому періоді, але не більше від установлених норм. Розмір плати громадян за умови призначення житлової субсидії не залежить від вартості послуги, взятої для розрахунку субсидії, а визначається в залежності від доходів. У повідомленні про призначення субсидії зазначається обов'язкова частка плати сім'ї в межах норм споживання, яку отримувач субсидії повинен сплачувати щомісячно. У разі, коли вартість фактично спожитої послуги менша, ніж обов'язкова частка витрат на оплату цієї послуги, отримувачі субсидій сплачують її фактичну вартість.

Субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг надаються у безготівковому вигляді, тобто суми призначених субсидій перераховуються на рахунки отримувачів субсидій в організаціях, що надають послуги; їх розмір змінюється в залежності від фактичного споживання послуг. При призначенні субсидії визначається її орієнтовний розмір. Остаточний розмір обраховується після закінчення терміну дії субсидії та отримання відомостей від заявника чи організації, яка надає послуги, про фактичні обсяги їх споживання.

Перевагами запровадження такої системи вказують чіткий облік наданих допомог та фактично використаних послуг, зменшення кола категорій, яким не потрібні ці пільги або які не мали б мати таких пільг у силу відсутності обставин соціальної нерівності.

Критерії можуть розроблятися як щодо окремих пільг та пільгових категорій громадян, а також певні загаль-

нодержавні критерії чи із врахуванням місцевих умов (до прикладу, якщо існує певна специфіка регіону, місцеві органи влади можуть впроваджувати відповідні критерії, які слід враховувати під час призначення певних видів пільг відповідним громадянам).

Одним із важливих критеріїв є врахування матеріального стану та рівня доходів особи з метою надання їй безпосередньо тому, хто потребує допомоги, а не тому, хто може забезпечити себе сам. Цією методикою найбільше користується Великобританія. Матеріальний стан особи враховується при виплаті 34% усіх видів допомоги. Також допомога може призначатись відповідній категорії населення, яка хоч за доходами і не є малозабезпеченою, проте потребує особливої уваги для ліквідації певних соціальних негативних явищ, чи підтримки певної групи (наприклад, медики для залежних осіб, товари для сімей із дітьми тощо).

Серед переваг адресної допомоги порівняно з пільгами, називають такі:

- можливість чіткого підрахунку такої допомоги (пільг);
- ефективне використання бюджетних коштів (коли вони використовуються саме тими суб'єктами, які цього потребують, та в обсязі, якого вони потребують);
- зменшення обсягу видатків на реалізацію пільг (на сьогоднішній день витрати не можуть бути чітко підраховані, ресурси розпоршуються);

- сприяє основній функції "пільг" – вирівнюванню доходів та допомоги бідним чи певним категоріям у зоні ризику (одним із основних критеріїв є врахування рівня доходу, відповідно вона призначається тим, хто потребує допомоги, а не всій "категорії" пільговиків незалежно від рівня доходів);
- сприяє розвитку ринкових відносин та розвитку підприємництва (надавачі послуг та товарів отримують "живі" гроші за фактично надані послуги чи товари);
- сприяє зросту якості послуг (споживач – отримувач допомоги самостійно обирає послуги та товари, сплачуючи за це кошти);
- знімає соціальне напруження, конфлікти між різними суб'єктами (наприклад, органами влади, перевізниками та пільговиками).

Однак недоліками є такі: труднощі встановлення обґрунтованих та таких, що задовольнятимуть соціальні запити, критеріїв надання адресних допомог та пільг (наприклад, прив'язка критерію "достатнього доходу" чи матеріального стану до прожиткового мінімуму (для непрацевдатних на сьогодні це 498 грн.) може позбавити багатьох осіб того, що вони мають), тому спочатку мають бути розроблені критерії, що будуть прив'язуватись до показників, які б відповідали не встановленим державою необґрунтованим нормам, а реальним потребам людини.

Одним із важливих напрямків реформування системи пільг та привілеїв,

який використовувався в інших країнах, що також обговорюється і в Україні, є **заміна пільг на адресну грошову допомогу (монетизація)**. Саме адресна допомога у грошовій формі має стати альтернативою, як вважають багато експертів.

З боку держави вже робляться певні кроки – створено комісію з упорядкування системи надання пільг, метою якої є розроблення пропозицій стосовно поступового переходу до надання пільг у грошовій формі. Відповідно до концепції реформування пільг в Україні транспортні, житлово-комунальні пільги та пільги у сфері охорони здоров'я.

В грудні 2008 – січні 2009 року волонтерами Центру громадської адвокатури в рамках проекту "Реформування системи пільг і привілеїв в Україні – наближення до європейських стандартів" в м. Львові проведено анкетування громадян-користувачів пільг про ставлення їх до існуючої системи пільг в Україні.

Основною метою даного дослідження було виявити громадську думку до існуючої в Україні системи пільг та привілеїв, визначити готовність громадськості до заміни пільг на адресну грошову допомогу. Також дане анкетування було спрямовано на визначення обізнаності громадян щодо пільг, які передбачені законодавством та встановлення приблизної суми, що готові отримувати громадяни натомість належних їм пільг.

На питання про ставлення до заміни даної системи пільг на адресну грошову допомогу 29% опитаних відповіли, що їм важко сказати. 39% громадян відпо-

віли, що ставляться до заміни даної системи негативно. 32% опитуваних відповіли, що вони позитивно відносять до заміни системи пільг на адресну грошову допомогу. Ті, що негативно відносяться до такої реформи, переважно аргументували це тим, що у разі заміни пільг, які вони отримують на адресну грошову допомогу — коштів призначених для них може не вистачати для оплати всіх комунальних послуг та витрат на проїзд, або ж у гіршому випадку, вони взагалі можуть не дочекатися жодних виплат. Також громадяни зазначали, що вони не довіряють державі і не можуть бути впевнені в тому, що така допомога буде виплачуватися в повному обсязі. Посилились побоювання користувачів пільг у зв'язку із економічною кризою: адже пільги, наприклад на транспорт, оплату комунальних послуг вони матимуть, гроші ж знецінюються постійно, а ціни зростають. Тому підтримку у пільгах можна розглядати як стабільніше забезпечення з боку держави.

Аналогічні побоювання щодо такого способу реформування пільг мають місце і в інших країнах. Наприкінці 2004 року в Росії пільговим категоріям громадян вирішили замінити пільги грошовою допомогою. Не здійснено планування переходу від скасування пільг до заміни на адресну грошову допомогу протягом кількох років, також держава встановила обсяг компенсації пільг на рівні, значно нижчому, ніж обсяг реальних витрат населення на пільговані послуги. Пропонувався "соціальний пакет" вартістю у перерахунку на гривні у обсязі 90 грн. (450 руб), при цьому мало місце

зростання цін. До цього часу пільговики не знали, скільки коштують ліки, транспортний проїзд, комунальні послуги, проте виявилось, що соціальний пакет не співпадає із вартістю пільг, які вони мали до того. У країні почались пікети, акції протесту. У результаті громадянам надано можливість обирати варіанти — отримувати компенсацію чи користуватись пільгами.

Досвід Росії є доказом, наскільки "політично непривабливим" може бути рішення щодо реформування системи пільг. Наслідком введення адресної допомоги стали багаточисельні мітинги проти політики Володимира Путіна, а його рейтинг вперше впав нижче 50%.

Водночас важливою є інформування населення про те, які зміни можуть відбуватись та якими є напрямки реформування. Щоб здійснити реформування, потрібне розуміння та підтримка його з боку населення. Для цього важливими є довіра до реформ та органів влади у тому, що громадян не ошукають.

Законодавче підґрунтя заміни пільг адресною грошовою допомогою уже існує. Стратегія, прийнята Кабінетом Міністрів України, передбачала перехід у 2006 році на адресну допомогу. На першому етапі мала створюватись законодавча база та розроблялись механізми заміни пільг у житлово-комунальній сфері послуг. Другий передбачав перехід у інших сферах, серед яких і транспортні перевезення. Третій — повний перехід. Проте не усі цілі стратегії вдалось реалізувати. Вперше поняття адресної допомоги було введено Постановою Кабінету Міністрів "Про впрова-

дження адресної соціальної допомоги малозабезпеченим родинам" від 22 лютого 1999 року. Стаття 46 прийнятої в 1996 році Конституції визначила, що соціальні виплати повинні забезпечувати рівень життя, не нижче прожиткового мінімуму, встановленого законом. Однак у той час соціальне законодавство України ще не оперувало такими поняттями, як соціальні стандарти, прожитковий мінімум і т.д.

Обрахунки та результати обрахунку прожиткового мінімуму не були втішними. Якщо робити прив'язку до прожиткового мінімуму, виправдовувати його низький рівень відсутністю засобів у бюджеті, можна спричинити занепад усієї системи соціального захисту України.

Можливими і в сьогоднішніх умовах є заміна пільг від "усіх категорій" до тільки тих, які цього потребують.

Реформування пільг неможливе без перегляду взагалі підходів соціальної політики, яка має бути орієнтована не на пільги і компенсації, а створення можливості для зайнятості, отримання адекватних розмірів доходів. Важливим критерієм, який враховується під час призначення допомог і пільг, є прожитковий мінімум.

Більшість пільг, які стосуються пенсійного забезпечення, рівня доходів, медичного забезпечення багато у чому зумовлені недоліками існуючої системи соціального страхування. На сьогоднішній день відбувається становлення пенсійної системи, у якій існує **пряма залежність між страховими внесками та виплатами з них, перекладення зобов'язань щодо виплат із держави**

на участь роботодавців та працівників у пенсійній системі. Для зміцнення правової і фінансової основ усієї системи охорони здоров'я населення дуже важливим кроком до підвищення ефективності соціального захисту найбільш уразливих верств могло б стати прийняття закону, що б стосувався **соціально-медичного страхування.** Де-юре існує безкоштовна медична допомога в Україні, де-факто вона є оплатною.

Важливою проблемою регіональної соціальної політики є розробка і запровадження єдиних мінімальних соціальних стандартів соціального захисту населення незалежно від економічних можливостей регіонів. З посиленням відповідальності регіонів за стан соціального розвитку необхідним стає удосконалення фінансового забезпечення здійснення регіональних соціальних заходів (стимулювання інвестиційної діяльності, формування регіонального соціального бюджету, підтримка підприємництва тощо).

Однією з першочергових проблем соціального захисту є **реформування системи соціального обслуговування** та надання допомоги малозабезпеченим верствам населення. Активну участь у цьому можуть брати соціальні громадські організації. До прикладу, Польща майже відмовилась від надання пільг (існують декілька транспортних пільг у вигляді адресної грошової допомоги та ще допомоги окремим категоріям громадян). Натомість існує розгалужена система центрів, установ соціальної сфери для різних категорій громадян (неповносправних, жінок, дітей, навіть міг-

рантів та іноземців), які надають правову, соціальну, психологічну, матеріальну допомогу потребуючим. Ці установи переважно працюють при неурядових організаціях.

У Польщі діє реалізація принципу "взаємного доповнення", який полягає не в застосуванні вільно-ринкової соціальної політики, а в її децентралізації, у якій співробітництво різних структур заради загальної вигоди є умовою соціального розвитку. Оптимальний варіант залежить від розумного розподілу завдань між державою, громадою та корпоративними структурами.

Основним законом, який регулює діяльність неурядових організацій в Польщі є Закон про діяльність громадської користі та волонтерство, прийнятий 24 квітня 2003 року. Згідно цього закону діяльністю громадської користі є суспільно корисна діяльність, що ведеться громадськими організаціями у сфері громадських завдань, а саме у сфері соціальної допомоги, благодійної діяльності, діяльності на благо неповносправних осіб, науки, освіти і виховання, допомоги жертвам катастроф, стихійних лих, збройних конфліктів і воєн у країні та закордоном, та ін.

Слід поставити наголос саме на тісній співпраці органів влади та неурядових організацій. Така співпраця може полягати в дорученні громадським організаціям реалізації громадських завдань, взаємному інформуванні про плановані напрямки діяльності і співпраці з метою узгодження цих напрямків, консультування з громадськими організаціями відповідно до сфери їхньої діяль-

ності, проектів нормативних актів у сферах, що стосуються статутної діяльності цих організацій, а також у створенні спільних комісій консультативного і інформативного характеру. Органи влади можуть замовляти громадським організаціям виконання громадських завдань разом з наданням дотацій на фінансування їх реалізації, або вони можуть підтримувати такі завдання, разом з наданням дотацій на дофінансування їхньої реалізації. До фінансування соціальних послуг, окрім коштів бюджету, організації долучають фінансування бізнес-структур та грантодавців, застосовують інші засоби пошуку фінансування. Також, що стосується питання фінансування діяльності громадських організацій, створених ними центрів чи світилиць великим плюсом є те, що кожен платник податку в Польщі може спрямовувати 1% від суми свого податку на рахунок громадської організації.

Суспільство та його правова система не завжди демонструють готовність до скорішого запровадження та ефективного регулювання нових процесів, у тому числі в галузі соціального захисту населення. Але прагнуть до підвищення якості процесів. В умовах відсутності адекватного правового регулювання практики реформ вони, навіть у найкращому випадку, здійснювались повільно, формально та безсистемно. Звідси виникають і відповідні соціальні, економічні та соціально-психологічні наслідки реформування, комплекс питань, пов'язаних із забезпеченням правового та соціального захисту населення в умовах здійснюваних перетворень. Тому не

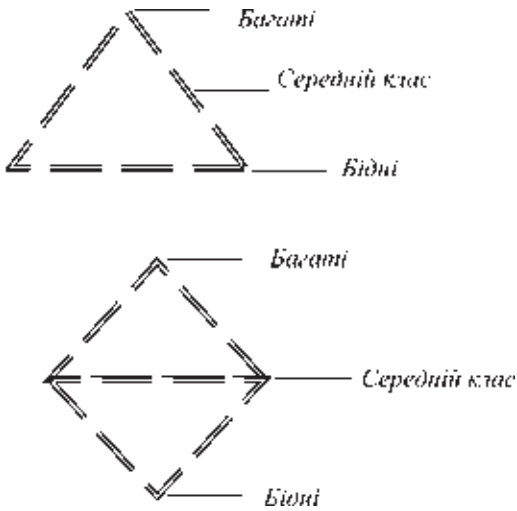
дивно, що завдання ефективного розвитку галузей економіки та соціальної сфери не завжди узгоджуються з проблемами соціальної гармонії, адаптації населення, перш за все його вразливих прошарків, до швидких змін у житті, забезпечення гарантій непрацездатній частині населення (пенсіонери, інваліди, багатодітні сім'ї тощо).

У разі повної ліквідації пільг це може привести до миттєвого збідніння широких шарів населення і різкому розширенню суспільства. Щоб не допустити цього, необхідно до початку переходу до системи адресної допомоги переглянути всі положення соціального законодавства і максимально убезпечити громадян від можливих негативних наслідків різних політичних компромісів.

Не достатньо приділяти увагу тільки пільговим та "компенсаційним" захисним механізмам, латанням прорахунків, збільшуючи витрати бюджету, потрібний перегляд інших інститутів та механізмів, які б допомагали соціально вразливим громадянам адаптуватися до специфічних умов формування нових інститутів та реформування старих. Важливим компонентом має стати не надання компенсацій, а розвиток господарської ініціативи, можливості населення займатись індивідуальною та підприємницькою діяльністю, розвиток малого та середнього бізнесу, посилення соціальної орієнтації у економіці, визначення чинників низьких рівнів доходів на фоні високих цін, що досягають європейської позначки. Натомість середні заробітні плати, соціальні виплати є далекими від мішальних європейських стандартів. Можливості

самостійно заробляти на власні потреби та збільшувати свій добробут, самореалізовуватись без шкоди здоров'ю та сім'ї, отримувати доходи, за які б можна було самостійно придбати товари та послуги, наближення рівня життя населення до середніх європейських стандартів його якості та людського розвитку має стати пріоритетним.

Водночас із реформуванням систем оплати праці, розвитку підприємництва це неможливо без запровадження гнучкої податкової політики, що натомість призведе до навантаження на фінансову систему держави, вплине на можливість реалізації соціальних програм, що мають бути адресними. Тому підхід до реалізації цих програм та запровадження ініціатив розвитку підприємництва шляхом податкової політики має бути збалансований, проте одночасно реалізувати у повній мірі обидві реформи максимальним чином не є можливим. Питання це також стало останнім часом політичним, і оскільки кількість пільговиків уже становить половину населення країни, реформування не є привабливим. Водночас збільшення кількості пільгових категорій та низький рівень доходів не сприяє формуванню середнього класу населення, яке є основою та стабілізаційною частиною населення у кожній розвиненій демократичній державі. У розвинутій державі із стабільною економікою середній клас займає більшу частину населення (має вигляд ромбу), в Україні більшу частину займає найбідніше населення.

Важливою проблемою у контексті соціального захисту населення є розвиток гуманітарної сфери, зокрема освіти, науки, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту, відпочинку і туризму. Саме розвиток галузей людського капіталу сприяє забезпеченню соціального благополуччя людини на всіх етапах її життєдіяльності, стає надійною основою її самозахисту. У США більш ніж 80% випускників працевлаштовуються на протязі року. Система освіти в цій країні орієнтована на гнучку різносторонню спеціалізацію. На жаль, в Україні про якість освіти з можливістю подальшого працевлаштування говорити поки що важко.

До цього також слід додати проблеми соціального страхування, у тому числі у медичній сфері, тимчасової непрацездатності, страхування у разі нещасних випадків, інвалідності тощо. Важливою проблемою регіональної соціальної політики є розробка і запровадження єдиних мінімальних соціальних стандартів

соціального захисту населення незалежно від економічних можливостей регіонів. З посиленням відповідальності регіонів за стан соціального розвитку необхідним стає удосконалення фінансового забезпечення здійснення регіональних соціальних заходів (стимулювання інвестиційної діяльності, формування регіонального соціального бюджету, підтримка підприємництва тощо).

4.2. Рекомендації та першочергові кроки реформування

Попередня Стратегія реформування пільг в Україні передбачала поступовий перехід від пільг певним категоріям до адресної грошової допомоги. Здійснено такий частковий перехід тільки для житлово-комунальних послуг (субсидії) і тільки для малозабезпечених громадян. Не вдалось реалізувати реформи щодо транспортних та медичних, інших видів пільг, як це було передбачено у стратегії.

Прийнята у 2009 році Стратегія реформування є менш амбітною, проте більш практичною для можливого застосування та результативності. Вона передбачає також активну участь та налагодження співпраці із організаціями громадського сектору для вироблення підходів та реалізації реформ.

З огляду на це важливим є створення можливості для висловлення думки організаціями громадського сектору, обговорення та збалансування інтересів різних соціальних груп населення.

На наш погляд, "монетизації" пільг, повинні передувати інвентаризація, зменшення пільг та перехід на адресність пільг. Якщо сьогодні автоматично монетизувати існуючі пільги, то у бюджеті коштів не вистачить і система соціального захисту зазнає краху. Кількість пільгових категорій та пільг є досить значною, щоб уже на першому етапі здійснювати грошове перерахування усіх пільг, та навіть у рамках цілої категорії пільговиків.

Проведення "інвентаризації" та твереза оцінка призначення і ролі пільг в Україні є першим кроком реформування.

Можна вказати, що у Стратегії реформування 2009 року визнано те, що реформування є необхідним, більше того у статистичних показниках доводяться проблеми (справді, у цьому акті наводиться кількість пільговиків, вказується, що більшість населення – пільговики (50 % населення), визначається походження пільг із радянських часів та їхнє призначення).

"Інвентаризація" передбачає перш за все систематизацію існуючих пільг, нормативно-правових положень про пільги.

Важливим кроком уперед щодо реформування стало створення єдиного реєстру пільговиків. Спробу зробити систематизацію здійснено і юристами та експертами Центру громадської адвокатури у каталозі пільг. У ньому на сьогодні розміщено інформацію про біль-

ше ніж 600 пільг та нормативно-правових актів, які їх визначають в Україні. Хоча експерти і вказують, що він ще не є вичерпним.

Після проведення систематизації можна виділити ту частину пільг, які можна скасувати "безболісно". Підставами скасування пільг можуть бути такі:

- суперечність встановлених пільг Конституції та інших законам України (наприклад, ряд медико-реабілітаційних пільг за існуючої системи охорони здоров'я суперечить нормам Конституції, взагалі не є зрозумілими та обґрунтованими підстави їхнього встановлення. Так до таких, які суперечать Основному Закону можна віднести такі "декларативні" пільги як першочергове право на отримання лікувально-профілактичної допомоги (громадяни, які постраждали від Чорнобильської катастрофи, ветерани праці, реабілітована особа, яка стала інвалідом, ветерани військової служби та ін.), щорічне медичне обстеження (ветерани праці, ветерани військової служби, судді та ін.), безкоштовне отримання медичної допомоги (особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, учасники бойових дій та). Першочергове право на отримання лікувально-профілактичної допомоги надає окремі "привілеї", що суперечить нормам ст. 24 Конституції України, відповідно до якої громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Право на безкоштовне

"Інвентаризація" передбачає перш за все систематизацію існуючих пільг, нормативно-правових положень про пільги.

отримання лікувально-профілактичної допомоги вже врегульовано ст. 49 Конституції України, таке право надано не тільки окремим особам, а усім громадянам України.

- декларативність пільг, коли таке право на пільгу не покращує становище осіб, право на пільги яких "гарантовано" законодавчо (користування закладами охорони здоров'я у разі виходу на пенсію чи зміни місця роботи тими, до яких були прикріплені або вибір та інші),

- скасування так званих "пільг", які у зв'язку із переходом до ринкової економіки та у сучасних умовах не є потрібними (наприклад, першочергове обслуговування підприємствами, установами та організаціями служби побуту, громадського харчування, міжміського транспорту дружинам померлих жертв нацистських переслідувань, колишнім в'язням концтаборів, ветеранам війни, першочерговий відпуск місцевих будівельних матеріалів на будівництво індивідуальних жилих будинків і на капітальний ремонт житла для осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, першочергове придбання акцій за половину суми номінальної вартості приватизаційних майнових сертифікатів).

- **Перегляд та вирішення питання про реалістичне фінансування системи пільг**, визначення тих, які потрібно скасувати або ж надати фінансування у тому обсязі, який відповідатиме спроможності державних зобов'язань. Скасування або перегляд тих пільг, які на сьогодні держава не фінансує взагалі (існує ряд пільг, щодо яких фінан-

сування не виділяється взагалі) або фінансує у такому обсязі, що ті, хто має на них право, не можуть скористатись ними. Це зумовлює соціальну напругу, недовіру до держави та її спроможності. До прикладу, це такі "витратні" пільги як право на першочергове отримання житла чи взагалі отримання житла, а деякими навіть частковими пільгами, які мали покращити ситуацію із житловим забезпеченням, наприклад, молодіжним кредитуванням, мали змогу скористатись не усі бажані, які навіть підпадали під критерії пільговиків. Фактично сьогодні створено ілюзію пільгового забезпечення, тому що воно не підкріплене відповідним фінансуванням. Визначення пільг, які сьогодні не фінансуються із жодного із бюджетів усіх рівнів, або існує недофінансування дозволить встановити фактичний стан із реалізацією важливих, з погляду забезпечення рівня життя, благ громадян України. Наявність такої реалістичної картини може викликати невдоволення більшості населення чинною політикою держави, у тому числі підняти такі болючі теми як рівень доходів населення та чинники, які впливають на низьку платоспроможність громадян, можливості забезпечити собі житло, проблеми охорони здоров'я та інші.

Скасування чи перегляд у частині створення механізмів та забезпечення фінансування реалізації прав (наприклад, право на безкоштовну консультацію адвокатів для реабілітованих за умов відсутності взагалі системи безкоштовної правової допомоги не може бути реалізоване та інші, коли особа не може реалізувати своє право, це супроводжу-

ється моральним дискомфортом та розумінням декларативності соціального захисту держави).

▪ **Поступове обмеження кола осіб**, які мають право на пільги, у тому числі вирішення питання про користування пільгами усіма членами сім'ї пільговика та врахування надання пільги саме особі, яка має право на пільгу, перегляду ролі пільг за професійними ознаками з врахуванням рівня доходів таких осіб.

Також це стосується обмеження чи скасування пільг за професійною ознакою, щоб це не було дискримінаційним, таке **обмеження пільг за професійною повинно здійснюватись за рівнем доходів** з реальною оцінкою потреб відповідної цільової групи.

Слід вказати, що "безболісне" скасування пільг за наявності належного інформування населення та підтримки громадськості має мало шансів викликати обурення більшості населення, перш за все також пільгових категорій, яких стосуватиметься це реформування.

Хоча скасування пільг, навіть у такому варіанті, завжди було і буде політично непривабливим рішенням, на яке важко наважитись будь-якому Уряду та парламенту. Як правило, в умовах політичної нестабільності, пошуку підтрим-

ки у населення у передвиборчих змаганнях представники парламенту намагаються навперебій пропонувати ініціативи по збільшенню кількості пільг та пільгових категорій, лобіювати їх прийняття, при цьому бюджет не спроможний забезпечити хоч на половину тих, які сьогодні уже існують. Навіть реформування пільг шляхом переходу на адресну допомогу може викликати невдоволення у населення. Наприклад, у Росії розпочалось реформування пільг з січня 2005 року, одразу почались мітинги, у результаті рейтинг В.Путіна впав нижче 50 відсотків.

Адресність – це другий крок на шляху реформування після інвентаризації та безболісного скасування пільг, які не використовуються та втратили актуальність. Вона дозволяє надати пільги та виплати саме тим, хто цього потребує.

У адресності повинні бути опрацьовані критерії таких персональних підходів. Основними у закордонній практиці є такі:

- рівень доходів,
- регіон проживання,
- належність до певної соціально вразливої групи.

Пільгами користуються і ті, які мають високі доходи та забезпечення,

Адресність дозволяє надати пільги та виплати саме тим, хто цього потребує. Обов'язкове врахування інших питань "адресності" проблем та потреб – врахування наявного матеріального стану (наявність площі житла, предметів розкоші, можливості самозабезпечення). Також можуть враховуватись потреби регіону проживання та належність до певної соціальної групи.

водночас вони користуються послугами громадського транспорту, житлово-комунальними послугами. Також багато таких пільг, якими користуються міські жителі, не є актуальними для населення сільських районів, що потребують інших видів компенсацій. Окремі групи та категорії потребують незалежно від місцевості проживання чи рівня доходів певних видів допомоги (наприклад, ВІЛ інфіковані, хворі на цукровий діабет у спеціальних ліках тощо).

Під час "адресного" підходу у призначенні пільг мають враховуватись перш за все **матеріальний стан** особи з метою надання її безпосередньо тому, хто потребує допомоги, а не тому, хто може забезпечити себе сам. У Великій Британії матеріальний стан особи враховується при виплаті 34 % усіх видів допомоги.

Обов'язкове врахування інших питань "адресності" проблем та потреб — наявність площі житла, предметів розкоші, можливості утримання родиною. В Німеччині отримувати такі допомоги молодій працездатній особі чи навіть особі похилого віку досить важко. По-перше: особа повинна вичерпати всі можливі засоби самостійного забезпечення — намагатися самостійно знайти роботу, продати предмети розкоші, переїхати в дешевше житло, звернутися за допомогою по безробіттю. По-друге, якщо ні-

чого не вийшло, то така людина має звернутись за допомогою до родини, допомогти яких може зобов'язати суд. Також для отримання соціальної допомоги є встановлені норми житлової площі — 1 особа — 45 кв.м; 2 особи — 60 кв.м; 3 особи — 85 кв.м.

Заміна пільг на адресні пільги чи монетизація повинні здійснюватись спільно із іншими реформами, перш за все визначення реалістичного та такого, що враховує потреби і дозволяє їх задовольняти прожиткового мінімуму чи інших соціальних стандартів.

Більшість пільг та допомог у розвинених країнах надається із прив'язкою до певних соціальних стандартів, перш за все тих, що стосуються рівня доходів.

Якщо здійснити основні заходи на шляху реформування щодо обмеження кола пільгових категорій та пільг, яких вони не потребують, встановлення адресності пільг чи допомог, із врахуванням відповідних критеріїв неможливості самостійного забезпечення, які існують у розвинених країнах, можливим та необхідним перед монетизацією пільг є **підвищення рівня прожиткового мінімуму**.

Монетизація пільг та заміна їх грошовою компенсацією повинна стосуватись тих осіб, які також потребують цього за наявності відповідних критеріїв. Також найбільш можливим та при-

Заміна пільг на адресні пільги чи монетизація повинні здійснюватись спільно із іншими реформами, перш за все визначення реалістичного та такого, що враховує потреби і дозволяє їх задовольняти прожиткового мінімуму чи інших соціальних стандартів.

Якщо сьогодні автоматично монетизувати існуючі пільги, то у бюджеті коштів не вистачить і система соціального захисту зазнає краху. Кількість пільгових категорій та пільг є досить значним, щоб уже на першому етапі здійснювати грошове перерахування усіх пільг, та навіть у рамках цілої категорії пільговиків.

йнятним є здійснення монетизації транспортних пільг, проте знову ж таки за критеріями адресності та врахування індивідуальних потреб.

Незважаючи на надзвичайні зусилля органів влади з питань соціального захисту, перевізників та громадських організацій, ніхто так і не може обрахувати справжню вартість перевезення пільгових категорій на транспорті.

Щодо цих категорій пільг, можливіми є три варіанти оптимізації:

- обмеження кола пільгових категорій шляхом внесення змін до законодавчих актів та створення механізму застосування пільг тільки тими пільговиками, які мають у цьому потребу (в залежності від оцінки потреб та розробки критеріїв (перш за все рівня доходів, можливо особливостей регіону)); тим самим буде забезпечено адресність отримання пільг справді тими, хто потребує, адже наприклад, є певна кількість пенсіонерів, які спроможні самостійно оплатити проїзд у транспорті у силу різниці доходів;

- обмеження кількості можливих випадків користування певними чи усіма

видами транспорту (проте і в цьому випадку має бути врахований персональний підхід);

- монетизації транспортних пільг шляхом переходу на адресну грошову допомогу пільговикам (заміни пільги грошовою компенсацією) та відміни субвенцій бюджетам на місцях та компенсації витрат перевізників;

- передбачення механізмів контролю та обліку використання пільг на транспорті.

Щодо останнього варіанту, пропозиція громадських контролерів, контролерів із боку органів влади не давала позитивного результату, тому що такий варіант контролю збільшує вартість пільг у силу витрачання коштів на штат і контроль. Більше давали результати запровадження електронного обліку витрачання пільг, наприклад система у Дніпродзержинську із електронними картами, при чому вони мають бути також персоналізованими. Перші два варіанти також повинні розглядатись та комплексно застосовуватись із іншими (перш за все питання адресності та розробки критеріїв оцінки потреби, однак при цьому

"Монетизації" пільг, повинні передувати інвентаризація, зменшення пільг та перехід на адресність пільг.

як критерій не повинен враховуватись прожитковий мінімум, який встановлений на сьогодні).

Реформування пільг тісно пов'язане із **реформами в інших галузях**, без яких неможливе функціонування соціального забезпечення та захисту та від якого залежить зменшення навантаження на бюджет та неефективне використання коштів. Зокрема, це стосується сфер охорони здоров'я, соціального страхування у разі тимчасової непрацездатності, нещасних випадків та профзахворювань, безробіття та пенсійного забезпечення. Перші кроки у реформуванні пенсійного забезпечення здійснено, що стосується прив'язки розміру пенсій до розмірів вкладу працівника у систему. Водночас сьогоднішня ситуація, відсутність інформаційної роботи із населенням, недовіра до органів влади та реформ, соціальна несправедливість у призначенні пенсійного забезпечення не сприяють ефективній реалізації реформ. Щодо сфери медичного забезпечення, вона залишається надалі однією із проблемних, де-юре безкоштовною, проте де-факто її користувачі, у тому числі пільговики, не можуть користуватись безкоштовними послугами. Також не менш важливим залишається проблеми іншого характеру і невиконання навіть прогресивного законодавства, наприклад, щодо безбар'єрного доступу неповносправних та інших проблем "середовища", за яких пільговики не можуть реалізувати право на освіту, працю, самостійно забезпечити достатній для прожиття дохід, у результаті держава

"відкупується" від таких пільговиків пільгами чи незначними доплатами, покладаючи на бюджет утримання та об'єднуючи у самореалізації таких осіб.

Якісні соціальні послуги є також одним із способів реформування системи пільг та привілеїв в Україні. Вони є основним компонентом ефективного соціального захисту.

У Польщі вони є основною складовою системи соціального захисту, окрім того, реалізовується ця функція не тільки органами влади, але і неурядовими організаціями, які беруть участь у конкурсі та отримують відшкодування на надання послуг соціально вразливим категоріям населення. Організації мають спрощений порядок реєстрації, можливості фінансування від фізичних осіб-платників податків у розмірі 1 % від податку щороку та інші механізми сприяння неурядовому сектору.

У Великій Британії існує розгалужена система соціальних служб, які опікуються питаннями оцінки потреб пільговика та призначення виду соціального захисту, допомоги чи послуг. Участь у наданні послуг беруть більше тисячі структур, у тому числі неурядових.

На сьогодні в Україні надання майже всіх соціальних послуг зосереджене у державному та комунальному секторі, неурядові організації за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів не здійснюють реалізацію соціальних послуг. Проте на сьогоднішній день фінансування здійснюється за таким принципом: кошти на утримання установи, а не кошти на фінансування соціальних послуг.

Реалізація підняття рівня прожиткового мінімуму, інші зміни у соціальних виплатах повинні здійснюватись спільно із кроками реформування системи пільг та привілеїв в Україні.

Організації громадського сектору беруть участь у наданні соціальних послуг через пошук ресурсів від міжнародних донорів, місцевих бізнес компаній, не маючи можливості брати участь у реалізації соціальної політики (за винятком конкурсів на підтримку НГО, які проводяться органами влади). Не сприяє цьому і законодавство (перш за все Закон України "Про об'єднання громадян", який забороняє безпосередню підприємницьку діяльність для громадської організації (тільки через створення нової юридичної особи), а також Закон України "Про соціальні послуги", який на відміну від державного та комунального сектору, для громадських організацій передбачає отримання ліцензій (введення у дію змін відкладається).

До можливих проблем та ризиків, які виникають на шляху реформування системи пільг в Україні, слід вказати:

- заполітизованість питання про упорядкування та реформування пільг,
- відсутність довіри населення до реформ влади, побоювання, можливі соціальна напруга,
- незавершеність та неповноцінна реалізація навіть тих змін, які прийняті на рівні законодавства,
- потреба перегляду реального стану із доходами населення може продемонструвати ще безліч проблем у системі управління та реалізації соціально-еко-

номічних прав в Україні та засвідчити фактичну неспроможність управління,

- ризик усвідомлення, що чинна система держави взагалі не задовольняє життєві потреби та інтереси населення, яке сплачує податки та здійснює її "утримання",

- відсутність умов для здійснення надання соціальних послуг неурядовими організаціями (при цьому існує система соціальних служб, фінансування заходів окремих органів та їх структурних підрозділів (у справах молоді, сім'ї тощо) поза конкурсом, хоч заходи фінансуються, ефективність не є високою.

Сприйняття населення реформ пільг не можна назвати сприятливим, проте і діюча система не задовольняє соціально вразливе населення. 50% населення є пільговиками, відсутнім є середній клас та не сформована позиція тих громадян, які сплачують податки та "утримують" усі ці пільги та привілеї для інших категорій населення України.

Серед проблем поінформованості населення щодо реформ, які реалізуються у державі можна вказати, що взагалі населення мало розуміє як ці, так і інші реформи, відповідно вони не довіряють їм, оскільки не знають переваг та процедури переходу, здебільшого в Україні, на відміну від розвинених країн, пільговики розуміють пільгу не як фінансову компенсацію, у разі втрати

Невід'ємною частиною реформування залишається залучення громадських організацій та інших інститутів громадянського суспільства до процесів реформування, інформування та робота із населенням.

якої погіршиться матеріальне становище, а як власну "заслугу", право. Також не повною мірою залучаються до прийняття та реалізації рішень у соціальній політиці громадські організації, у тому числі основний акцент робиться на соціальні всеукраїнські організації, місцеві проблеми залишаються поза увагою.

Невід'ємною частиною реформування залишається залучення громадських організацій та інших інститутів громадянського суспільства до процесів реформування, інформування та робота із населенням, у тому числі велику роль відіграє забезпечення доступу до інформації, яка стосується питань бюджету та реалізації пільг в Україні, залучення до участі у громадських дорадчих органах та інших механізмах консультування.

4.3. Соціальні стандарти доходів населення як невід'ємна частина реформування системи пільг та реалізації соціально-економічних прав

Соціальні стандарти відіграють важливу роль у кожній державі, адже вони є визначником розмірів основних соціальних гарантій.

Зокрема, це стосується мінімальних розмірів пенсій, заробітної плати, роз-

мірів соціальної допомоги, прожиткового мінімуму, неоподаткованого мінімуму доходів громадян та інших соціальних виплат. Про соціальні стандарти та нормативи можна говорити у таких сферах: доходи населення; соціальне обслуговування; житлово-комунальне обслуговування; транспортне обслуговування та зв'язок; охорона здоров'я; забезпечення навчальними закладами; обслуговування закладами культури; обслуговування закладами фізичної культури та спорту; побутове обслуговування; торгівля та громадське харчування; соціальна робота з дітьми, молоддю та різними категоріями сімей.

Тому реформування системи пільг, допомог, заміна на інші механізми соціального захисту пов'язане із визначенням соціальних стандартів, які б відповідали реальній грошовій оцінці мінімальних потреб населення.

На сьогодні розмір прожиткового мінімуму є визначником для багатьох соціальних допомог (сім'ям з дітьми, малозабезпеченим, непрацездатним та іншим), а відповідно, у разі реформування пільг та їхньої адресності чи монетизації, він також стане одним із критеріїв.

Згідно із Законом України "Про прожитковий мінімум" від 15 липня 1999 року, прожитковий мінімум застосовується для: загальної оцінки рівня життя в Україні, що є основою для реалізації

соціальної політики та розроблення окремих державних соціальних програм; встановлення розмірів мінімальної заробітної плати та мінімальної пенсії за віком, визначення розмірів соціальної допомоги, допомоги сім'ям з дітьми, допомоги по безробіттю, а також стипендій та інших соціальних виплат виходячи з вимог Конституції України та законів України; визначення права на призначення соціальної допомоги; визначення державних соціальних гарантій і стандартів обслуговування та забезпечення в галузях охорони здоров'я, освіти, соціального обслуговування та інших; встановлення величини неоподаткованого мінімуму доходів громадян; формування Державного бюджету України та місцевих бюджетів.

На сьогоднішній день відповідно до Закону України "Про Державний бюджет України на 2009 рік" від 26 грудня 2008 року № 835-VI з 1 січня 2009 року прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць встановлено у розмірі: дітей віком до 6 років – 557 грн.; дітей віком від 6 до 18 років – 701 грн.; працездатних осіб – 669 грн.; осіб, які втратили працездатність – 498 грн. Статтею 55 Закону встановлено з 1 січня 2009 року розмір мінімальної заробітної плати 605 грн., з 1 квітня 2009 року – 625 грн., з 1 липня 2009 року – 630 грн., з 1 жовтня 2009 року – 650 грн., з 1 грудня 2009 року – 669 грн. на місяць.

У 2008 році відповідно до Закону України "Про Державний бюджет України на 2008 рік" від 28 грудня 2007 року № 107-VI прожитковий мінімум на одну особу в місяць становив з 1 січня – 592

грн, з 1 квітня – 605 грн, з 1 липня – 607 грн, з 1 жовтня – 626 грн. Прожитковий мінімум для осіб, які належать до основних категорій громадян був таким: для дітей віком до 6 років : з 1 січня – 526 грн, з 1 квітня – 538 грн, з 1 липня – 540 грн, з 1 жовтня – 557 грн., для працездатних осіб : з 1 січня – 633 грн, з 1 квітня – 647 грн, з 1 липня – 649 грн, з 1 жовтня – 669 грн., для осіб, що втратили працездатність : з 1 січня – 470 грн, з 1 квітня – 481 грн, з 1 липня – 482 грн, з 1 жовтня – 498 грн. Мінімальна заробітна плата: з 1 січня – 515 грн, з 1 квітня – 525 грн, з 1 липня – 545 грн, з 1 жовтня – 605 грн.

Отже, за такими показниками, розмір прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати зростає. Проте незважаючи і на ці обставини, більшість тих, які отримують соціальні допомоги із прив'язкою до такого розміру прожиткового мінімуму, не можуть задовольняти свої мінімальні потреби для життя.

Перш за все причини лежать у площі методики обрахунку соціальних стандартів доходів в Україні.

Відповідно до статті 1 Закону України "Про прожитковий мінімум" від 15 липня 1999 року, прожитковий мінімум – вартісна величина *достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування* (далі – набір продуктів харчування), а також *мінімального набору непродовольчих товарів* (далі – набір непродовольчих товарів) та *мінімального набору послуг* (далі – набір послуг), **необхідних для задоволення основ-**

Нормативи, які викладені у цьому акті, та які є "науково обґрунтованими" не відповідають реальній дійсності та потребам пересічного громадянина.

них соціальних і культурних потреб особистості.

Порядок визначення прожиткового мінімуму регулюється Постановою Кабінету Міністрів України "Про науково-громадську експертизу набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг для встановлення прожиткового мінімуму" від 24 вересня 1999 р. № 1767.

Прожитковий мінімум встановлюється Кабінетом Міністрів України після проведення *науково-громадської експертизи сформованих:*

- набору продуктів харчування,
- набору непродовольчих товарів,
- набору послуг.

Так званий "споживчий кошик" українця визначається Постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення" від 14 квітня 2000 р. № 656.

Нормативи, які викладені у цьому акті, та які є "науково обґрунтованими" не відповідають реальній дійсності та потребам пересічного громадянина.

Так для працездатного населення обсяг споживання гречки становить 150 грам у місяць, пересічний українець має право спожити у рік тільки 8 кілограм свинини, 9 кілограм ковбасних виробів,

2 кілограми баранини, 12 кілограм птиці домашньої, 2 кілограми м'яса кроля, 12 яловичини, яєць має спожити українець 18 у місяць. Непрацездатні мають право тільки на 5 кілограм фруктів та сухофруктів у рік.

Ще цікавішими є обрахунки мінімального набору предметів гардеробу для різних категорій (чоловіків та жінок працездатного віку, пенсіонерів та дітей віком від 0 до 6, та від 6 до 18 років). Так верхній зимовий одяг середньо статичний українець має придбавати раз на 4 роки, пенсіонер — у 5; верхній демісезонний одяг (плащ) — на 5 років, а чоловік пенсіонер — на 8 років; светр, джемпер має носитись 3 роки, у пенсіонерів — 6 років, плавки — раз на 10 років, а на думку наукових експертів, право на такий елемент одягу як купальник ні жінки ні чоловіки пенсійного віку не мають.

За життя чоловік працездатного віку має право на чотири краватки (купуючи одну краватку на десять років, він їх з 18 років до пенсії може скласти певну "колекцію"), у пенсійному віці — також одну на десять років. Взуття чоловіче має носитись 5 років у чоловіка працездатного віку та 6 років у пенсіонера.

Щодо жінок встановлені майже такі ж вимоги до мінімального набору предметів гардеробу.

Діти віком від 0 до 6 років мають право на дві сукні терміном 3,5 років

Мінімальний набір предметів гардеробу для жінок працездатного віку та пенсіонерів (на одну особу)

Найменування товару	Жінка працездатного віку		Пенсіонерка	
	Кількість предметів, шт.	Термін служби предметів, років	Кількість предметів, шт.	Термін служби предметів, років
Верхній зимовий одяг:				
– пальто	1	8	1	10
Верхній демісезонний одяг:				
– пальто	1	7	1	8
– плащ	1	5	1	8
Сукня:				
– із напіввовняної тканини	1	5	1	6
– із бавовняної тканини	1	3	1	2
Халат	1	5	2	5
Блузка	3	5	2	6
Спідниця із вовняної та напіввовняної тканини	1	5	1	6
Джемпер, светер	1	3	1	6
Спортивний костюм	1	3	1	4
Натільна білизна:				
– труси	5	2	5	3
– бюстгальтер	2	2	2	4
– сорочка нічна	2	3	2	3
– комбінація	2	4	2	4
– купальник	1	4	-	-
Панчішно-шкарпеткові вироби:				
– колготки	6	2	4	2
– рейтузи	1	4	1	3
Головні убори:				
– шапка, шарф із вовняної, напіввовняної та синтетичної пряжі (комплект)	1	4	1	5
– хустка:				
напіввовняна	1	4	1	4
бавовняна	-	-	1	4

Продовження таблиці

Галантерейні вироби:				
– рукавички із вовняної, напіввовняної та синтетичної пряжі	2	3	1	4
Взуття:				
– зимове: чоботи	1	5	1	6
– осінньо-весняне: туфлі (на низькому підборі)	1	2	1	3,5
– літнє та спортивне: туфлі	1	1,5	1	2,5
спортивне не кросове домашнє	1	3	-	-
гумове	1	3	1	3
				2

для дівчаток та раз на два роки брюки для хлопчиків із напіввовняної тканини, на півтора роки із джинсової, про пігузники не згадується для дітей, тільки сім'я має право на гарнітур для новонароджених (в яку відповідно до Постанови входять шапочка, сорочечка, пелюшки).

Середньостатистична сім'я за мінімальними мірками має право на телефонні розмови 15 хвилин на кожную особу, один лист із розрахунку на сім'ю та 12 разів на рік право на відвідування одного із розважальних місць: театрів, кінотеатрів, клубів, музеїв, парків, зоопарків, заповідників, цирків, музичних установ, бібліотек, придбання книг.

Водночас основними принципами формування наборів, як вказано у статті 3 Закону України "Про прожитковий мінімум" є забезпечення повноцінним харчуванням для розвитку та функціонування людського організму; забезпечення збереження здоров'я та підтримання життєдіяльності організму людини; ура-

хування особливостей потреб осіб, які відносяться до різних соціальних і демографічних груп населення; урахування культурно-побутових потреб особистості, задоволення мінімальної потреби громадян у житлі, організації побуту, користуванні транспортом, закладами культури, у підтриманні зв'язку з навколишнім середовищем; задоволення потреби громадян у користуванні закладами освіти, охорони здоров'я.

Вперше про соціальні стандарти, які б забезпечували рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, згадувалось у статті 46 Конституції України.

Відповідно до статті 46 Конституції, пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Проте до прийняття Закону України "Про прожитковий мінімум" у 1999 році це право та положення Основного Закону залишалось без практичної реалізації.

На сьогодні є достатня законодавча база для встановлення, визначення та прийняття прожиткового мінімуму.

Однак у своїй суті "науково обґрунтовані" мінімальні потреби та ціни, за якими вони обраховуються, не відповідають фактичним потребам та вартості продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг в Україні. Таким чином, прожити на такий розмір "прожиткового мінімуму", який є соціальним стандартом та одним із компонентів права на соціальний захист не є можливим.

До цього ще слід додати витрати на медичну допомогу та медикаменти, про які у визначених Постановою обрахунках прожитковому мінімумі немає жодної згадки, адже припускається, що медицина в Україні є безкоштовною.

Водночас прожитковий мінімум став засобом порушення та обмеження соціальних прав, адже натомість здійснювати оптимізацію бюджетних коштів на пільги та інші витрати, які можливо не є доцільними, за допомогою прожиткового мінімуму, що не відповідає жодним стандартам, держава мінімізує зобов'язання перед пільговими категоріями, яким декларує підтримку та які її потребують.

Прикладом може слугувати ситуація із допomoгами сім'ям з дітьми, яку обмежено спочатку Законами про державний бюджет, який визнано неконституційним у частині суперечності Закону "Про допомогу сім'ям з дітьми", а згодом і внесення самих змін до цього законодавчого акту. В результаті допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку призначається у розмірі, що дорівнює різниці між прожитковим мінімумом, встановленим для працездатних осіб, та середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців, але не менше 130 гривень.

В результаті навряд чи можна стверджувати, оперуючи рівнем прожиткового мінімуму, що кількість малозабезпечених та бідних в Україні зменшується, адже за межею цього мінімуму чи навіть вище на кількaсот гривень цього мінімуму важко забезпечити виживання.

Відсутність реальної оцінки потреб, їх заниженість, яка закладена у методиці обрахунку таких соціальних стандартів в Україні, кожного разу дає хибний та далекий від стандартів "достатнього рівня для життя", які передбачені Конституцією України.

Принципи реформування соціальних стандартів: практична оцінка фактичних потреб населення різних соціально-демографічних ознак, обґрунтованість норм споживання, законодавче визначення державних соціальних стандартів, залучення громадськості до обговорення та участі у визначенні стандартів, забезпечення прозорого механізму формування, приведення у відповідність із міжнародно-правовими актами та зобов'язаннями щодо реалізації соціальних прав.

Отже, суттєвого перегляду та реформування потребують не тільки система пільг, але і тісно пов'язані принципи та механізми формування державних соціальних стандартів та нормативів, що є передмовою забезпечення конституційних соціальних прав, права на достатній рівень життя. Зокрема, можна вказати на такі принципи реформування соціальних стандартів: практична оцінка фактичних потреб населення різних со-

ціально-демографічних ознак, обґрунтованість норм споживання, законодавче визначення державних соціальних стандартів, залучення громадськості до обговорення та участі у визначенні стандартів, забезпечення прозорого механізму формування, приведення у відповідність із міжнародно-правовими актами та зобов'язаннями щодо реалізації соціальних прав.

Розділ V

Оцінка ставлення громадськості та населення до існуючої системи пільг і її реформування в Україні**5.1. Результати анкетування громадян щодо ставлення до існуючої в Україні системи пільг та привілеїв**

Як відомо, в Україні система пільг є дуже широкою, нею користуються в Україні до 16 млн. громадян. Українська система пільг передбачає більше 600 видів різноманітних пільг.

У кожній державі вона є важливою складовою загальнодержавної політики і повинна полегшувати життя соціально незахищеним верствам населення. Проте вона також повинна бути ефективною: з однієї сторони – багато потребуючих можуть не мати можливості фактично скористатись наданими їм пільгами (у силу певних законодавчих процедур, символічності чи непотрібності тих чи інших пільг для певних соціально вразливих груп тощо), з іншої – є багато є категорій громадян, які насправді не потребують цих соціальних пільг чи доплат у порівнянні із іншими категоріями.

Таку ситуацію потрібно і можливо змінити, як шляхом національних досліджень, так і аналізуючи досвід розвинутих європейських країн.

Одним із важливих напрямків реформування системи пільг та привілеїв, який використовувався в інших країнах, що також обговорюється і в Україні, є замі-

на пільг на адресну грошову допомогу.

З боку держави вже робляться певні кроки – 27 серпня 2008 року була створена Міжвідомча комісія з упорядкування системи надання пільг, метою створення якої є розроблення пропозицій стосовно поступового переходу до надання пільг у грошовій формі. Також пропозиції до реформування системи пільг та привілеїв в Україні, їхнього упорядкування та правового регулювання, вивчення думки громадян-користувачів пільг, а також ініціативи залучення громадських організацій до реформування реалізуються у рамках проектів Центру громадської адвокатури (м. Львів) та Центру громадської експертизи (м. Київ), благодійна організація "Рада захисту прав та безпеки пацієнтів" (м. Київ). Вони підтримані програмою "Верховенство права" Міжнародного фонду "Відродження".

В грудні 2008 – січні 2009 року волонтерами Центру громадської адвокатури в рамках проекту "Реформування системи пільг і привілеїв в Україні – наближення до європейських стандартів" в м. Львові проведено анкетування громадян-користувачів пільг про ставлення їх до існуючої системи пільг в Україні.

Основною метою даного дослідження було виявити громадську думку до існуючої в Україні системи пільг та при-

вілеїв, визначити готовність громадськості до заміни пільг на адресну грошову допомогу. Також дане анкетування було спрямовано на визначення обізнаності громадян щодо пільг, які передбачені законодавством та встановлення приблизної суми, яку готові отримувати громадяни натомість належних їм пільг.

Важливим було оцінити систему з погляду тих, хто із нею стикається, які безпосередньо користуються пільгами, отож і саме анкетування проводилось в органах соціального захисту населення міста Львова.

Респондентами були люди різного віку і соціального статусу. Загалом було опитано 130 осіб. Серед опитаних — громадяни, які належать до різних категорій пільговиків (інваліди, діти-війни, пенсіонери, постраждалі від аварії на Чорнобильській АЕС, репресовані та ін.).

Більшість громадян на запитання про те, як вони відносяться до існуючої системи пільг та привілеїв (позитивно чи негативно) вказали, що відносяться негативно (70% опитаних). Було важко відповісти 11% опитаних. Позитивно відносяться до системи пільг 19% респондентів.

Проте багато тих громадян, які вказали, що загалом ставляться негативно, зазначали, що є певні проблеми із реалізацією прав на пільги, їх недостатньо тощо.

Так громадяни, які негативно відносяться до існуючої системи пільг, вказали такі причини, чому вони відносяться до неї негативно: пільги є, але скористатись ними важко (43%), потрібно забрати пільги у не потребуючих (58%),

пільги ще додати (35%), їх слід замінити на гроші (12%), пільги символічні та не допомагають (57%), не зрозуміло яким категоріям та чому передбачено пільги (66%).

Більшість опитаних робила висновки на основі власного досвіду отримання пільг, чим пояснюється міркування щодо того, що важко скористатись деякими видами пільг (наприклад, проїзд у міському маршрутному таксі, певні адміністративні перепони), що пільги не забезпечують їхніх потреб та не допомагають, слід ще додати пільги. Також вони роблять висновки на основі інформації, яка обговорюється та поширюється органами влади, політиками, громадськістю: 58 % респондентів, які вказували про потребу забрати пільги у не потребуючих, переважно мали на увазі народних депутатів, а не згадували про інші численні категорії, які мають пільги за законодавством України.

Як виявилось, серед опитаних найбільше громадян користуються пільгами у транспортній сфері, а саме: 31% осіб користується пільговим (або безкоштовним) проїздом у транспорті. 15% користується пільгами на оплату житлово-комунальних послуг, 8% на пільгових умовах забезпечуються санаторно-курортним лікуванням та 8% одержує соціальні грошові доплати. Серед запропонованих в анкеті варіантів були також пільгова купівля медикаментів, пільгове або безкоштовне встановлення телефону, пільгове забезпечення автомобілем, позачергове влаштування до закладів соціального захисту а також трудові пільги. Однак на ці варіанти жодна осо-

ба не відповіла, що користується чи користувалася даними типами пільг. Також 31% опитуваних громадян вибрали інший варіант (наприклад звільнення від сплати податку на землю, пільгове отримання земельної ділянки для будівництва, одержання грошових компенсацій та ін.)

Більшість опитаних громадян (23%) користуються пільгами 10 і більше років, 17% громадян користуються пільгами до 1 року, 36% до 5 років, та 24% до 10 років.

На запитання "Чи знаєте, які пільги передбачені для Вас законодавством України?" 62% опитаних осіб відповіли, що знають лише частину, 23% відповіли "не знаю" і лише 15% всіх опитаних стверджують, що знають всі пільги, які передбачені законодавством для них.

Такі результати опитування засвідчують, що існує проблема необізнаності громадян. Проте це зумовлено об'єктивними причинами, які пов'язані із дуже широкою системою пільг та привілеїв в Україні, її невпорядкованістю, складним правовим регулюванням, відсутністю доступної та повної інформації. Так, наприклад, на державному рівні встановлено більше 600 видів соціальних виплат, пільг, доплат та дотацій. Права на пільги та компенсації для громадян за професійною ознакою регламентовані 22 законами України, указами Президента України та постановами Кабінету Міністрів України, пільги за соціальними ознаками "розкидані" по різних нормативно-правових актах. Навіть інколи юристу важко знайти весь перелік пільг для певної категорії, що вже й го-

ворити про пересічних громадян.

На запитання "Чи суттєво покращують Ваш рівень життя надані пільги?", 46% відповіло – "так, покращують, але не значною мірою", 31% – "ні, не покращують", "23% – так, покращують суттєво".

На питання про ставлення до заміни даної системи пільг на адресну грошову допомогу 29% опитаних відповіли, що їм важко сказати. 39% громадян відповіли, що ставляться до заміни даної системи негативно. 32% опитаних відповіли, що вони позитивно відносять до заміни системи пільг на адресну грошову допомогу.

Ті, що негативно відносяться до такої реформи, переважно аргументували це тим, що у разі заміни пільг, які вони отримують на адресну грошову допомогу – коштів призначених для них може не вистарчати для оплати всіх комунальних послуг та витрат на проїзд, або ж у гіршому випадку, вони взагалі можуть не дочекатися жодних виплат. Також громадяни зазначали, що вони не довіряють державі і не можуть бути впевнені в тому, що така допомога буде виплачуватися в повному обсязі. Посилились побоювання користувачів пільг у зв'язку із економічною кризою: адже пільги, наприклад на транспорт, оплату комунальних послуг вони матимуть, а гроші знецінюються постійно, а ціни зростають. Тому підтримку у пільгах можна розглядати як стабільніше забезпечення з боку держави.

Останнім питанням в анкеті було те, яку суму Ви б погодились одержувати замість пільг, якими Ви користуєтесь

(суму потрібно було вказати з розрахунку на місяць). Дане запитання не містило варіантів відповідей. Щодо суми, яку необхідно виплачувати взамін на пільги, то така цифра коливалась від 100 гривень до 1500, проте більшість зазначила, що така сума повинна на сьогодні бути в межах 200-300 грн. На питання чому ви зазначаєте таку суму грошей, громадяни зазвичай відповідали, що це єдина реальна сума, яку б спромоглася виплатити наша держава.

Більшість користувачів пільг не задоволені існуючою системою пільг та привілеїв.

Хоча загалом серед визначення проблем системи пільг в Україні, тільки невеликий відсоток громадян розглядають як спосіб вирішення ситуації заміну пільг адресною допомогою. Більше вказувалось на вирішення проблем механізму реалізації, перегляду пільг та заміни непотрібних на потрібні. Наприклад, вони це пов'язували із складним порядком їх реалізації (скарги на те, що не можуть скористатись правом проїзду у пасажирських міських маршрутних таксі), а також їхньою недостатністю.

Відповідно, вони не готові відмовитись від тих пільг, які вони мають сьогодні. Вони можуть дискутувати довкола того, чи потрібні пільги та привілеї для інших категорій, наприклад, державних службовців, проте не щодо своїх пільг. Наприклад, звучали пропозиції щодо того, що при заміні пільг на адресну грошову допомогу зменшиться коло непотрібних пільг, зокрема для чиновників, а кошти отримані замість пільг чиновнику можна буде використати крім

оплати за комунальні послуги та витрат на проїзд чи для купівлі ліків та продуктів харчування пенсіонерам.

Однак результати також доводять, що громадяни не розуміють та володіють дуже обмеженою інформацією про систему пільг та привілеїв в Україні, їм важко робити власні висновки загалом про систему пільг та її реформування. Більшість населення не розуміє яким категоріям та чому передбачено пільги, а висновки роблять на основі власного досвіду реалізації права на пільги, а також інформації, яка обговорюється та поширюється органами влади, політиками, громадськістю.

Загалом на питання про ставлення до заміни даної системи пільг на адресну грошову допомогу 32 % опитуваних відповіли, що вони позитивно відносяться до такого реформування, 29 %, які вказали, що їм важко відповісти, а відповідно, із цією категорією можна працювати за умови належного інформування та роз'яснення для формування сприйняття такої реформи. 39 % респондентів, які відносяться негативно, і таке відношення здебільшого пов'язане із тим, що громадяни не довіряють державі: основним їхнім аргументом є те, що держава не надасть їм натомість належної, відповідної грошової компенсації, економіка є нестабільною, гроші знецінюються, ціни зростають, а надані пільги будуть залишатись незалежно від вищезазначених факторів.

Користувачі мало поінформовані про те, якими будуть перспективи та переваги від реформування системи пільг та привілеїв. Питання про "реформування"

та зміну системи пільг та привілеїв користувачі цих пільг більше пов'язують із позбавленням пільг певних категорій та передання їх іншим, а також введення додаткових пільг для них самих. Якщо мова іде про реформування шляхом переходу від пільг до грошових компенсацій, пільговики хочуть знати, що матиме місце правильне і достатнє, обгрунтоване визначення їх вартості для кожної пільги, а також вони не вірять у те, що такі компенсації держава здатна забезпечити.

Отже, анкетування підтверджує результати досліджень експертів та громадських організацій з позиції самих користувачів пільг щодо того, що в Україні існує занадто складна, розгалужена, невпорядкована система пільг, яка є ні соціально ні економічно необгрунтована.

Дослідження засвідчує, що ґрунт для реформування системи пільг в Україні та роботи щодо заміни частини пільг адресною допомогою уже існує.

5.2. Ставлення та пропозиції щодо реформування системи пільг, висловлені неурядовими організаціями на громадських обговореннях

У рамках проекту було передбачено два громадські обговорення. Вони проходились Центром громадської адвокатури у місті Львові.

У першому обговоренні "Реалії та перспективи системи пільг в Україні" взяли участь громадські організації та органи влади з питань соціального захисту Львівщини. Зокрема, участь у заході взяли керівник програми "Верховенство права" Міжнародного фонду "Відродження", представники відділу соціального захисту населення Залізничного району, відділу соціального захисту Галицького району, Головного управління праці та соціального захисту Львівської облдержадміністрації, Личаківського відділу соціального захисту, Львівської обласної організації інвалідів та її районних осередків, громадської організації "Разом", Фонду "Право і Демократія", Бориславської агенції регіонального розвитку, науковці кафедр юридичного факультету Львівського національного університету ім. І.Франка, студентських організацій, Комітету транспортних прав громадян.

Перше обговорення відбувалось 6 квітня 2009 р. Під час заходу розглядались проблеми існуючої системи пільг, іноземний досвід, який можна було б запровадити в Україні, доцільність заміни

пільг на адресну грошову допомогу та ставлення громадян до такої заміни.

Юристи Центру громадської адвокатури підготували та презентували "каталог пільг", у якому нарахували більше 600 різноманітних пільг для різних категорій.

Учасники погодились із тим, що у кожній державі соціальний захист є важливою складовою загальнодержавної політики, і він повинен полегшувати життя соціально незахищеним верствам населення. Проте він також має бути ефективним: з однієї сторони – багато потребуючих можуть не мати можливості фактично скористатись наданими їм пільгами (у силу символічності чи неоптимальності тих чи інших видів пільг для певних соціально вразливих груп, відсутності фінансування тощо), з іншої – багато категорій громадян, які насправді не потребують цих соціальних пільг у порівнянні з іншими категоріями, або ж

потребують інших.

"Однією із причин такої ситуації в Україні є те, що система пільг є нелегкою спадщиною з радянських часів. – Вказав голова Центру громадської адвокатури Леонід Тарасенко. – У радянські часи пільги виконували інше призначення: перш за все це була винагорода за сумлінну працю, безперервний трудовий стаж, пов'язані з професією шкідливі умови, інші заслуги перед батьківщиною. Держава таким чином підтримувала "служняність" та винагороджувала. Після розпаду Союзу пільги в Україні стали розглядатися як захист незабезпечених верств, перетворились на вид допомоги, стали частиною "доходів" найменш захищених верств населення. Згодом розпочався процес економічно необгрунтованого надання пільг різним категоріям населення, зокре-

ма і за професійною ознакою. В результаті передбачено багато пільг для різних категорій, і виявилось, що держава не спроможна фінансово забезпечити пільги, які потрібні для соціально вразливих категорій громадян, та і всю систему пільг".

Представники як громадських організацій, так і органів влади, вказали на доцільність реформування системи пільг. Багато пільг, які передбачені різними законодавчими актами, не підкріплені фінансовим забезпеченням, існує проблема контролю за механізмами покриття видатків на такі пільги. Наприклад, це стосується найбільш "проблемної" та поширеної пільги — пільги на користування транспортом, щодо якої існує чимало невдоволених сторін, та щодо якої уже давно назріла потреба заміни на адресну допомогу.

Також було обговорено участь держави в систематизації системи пільг. Так

державою прийнята нова концепція вдосконалення у сфері надання пільг, згідно якої держава як основний суб'єкт соціальної політики повинна гарантувати та забезпечувати реалізацію права громадян на соціальний захист, на добровільне обрання особою системи, механізмів отримання пільг, передбачених законодавством. На даний час в Україні створено Єдиний державний автоматизований реєстр осіб, які мають право на пільг, та міжвідомчу комісію з упорядкування системи надання пільг при Кабінеті Міністрів України.

Проте також учасники погодили, що і громадські організації, які представляють інтереси різних цільових груп, правозахисні організації можуть і повинні зробити внесок та пропозиції реформування системи пільг та привілеїв в Україні, їхнього упорядкування та правового регулювання.

Громадські організації, представники органів влади з Львівської та інших

областей України також взяли участь в обговоренні щодо можливостей реформування пільг та привілеїв та способів наближення системи соціального захисту до європейських стандартів. Саме такою була тема круглого столу, який відбувався у Львівському прес-клубі реформ 2 липня 2009 року.

Участь у заході взяли соціальні, правозахисні, аналітичні неурядові організації, які стикаються із проблемами застосування пільг, представляють групи, які користуються пільгами, мають бажання взяти участь у реформуванні системи пільг в Україні, а також органи влади. Зокрема, висловлювали свої пропозиції та брали участь в обговоренні представники Головного управління праці та соціального захисту Львівської обласної державної адміністрації, Львівської обласної асоціації інвалідів та її районних осередків, Залізничного відділу соціального захисту Львівської міської

ради, Центру соціального захисту та реабілітації інвалідів "Созарін", Спільки багатодітних сімей "Щаслива родина", Благодійного фонду "Креатин", Міжнародного фонду "Відродження", Асоціації молодих правників, Львівської організації "Союз Чорнобиль України", громадська організація "Центр "Родіс", представники юридичного факультету ЛНУ ім. І.Франка, ЛІБС, громадської організації "Разом", Бориславської агенції регіонального розвитку, Благодійного фонду "Право і демократія", студентської ради УАД, Асоціації студентів-поліграфістів та інші.

Як зазначив голова *Центру громадської адвокатури* Леонід Тарасенко, "ми говоримо про реформування "системи" пільг та привілеїв, тому що так зручніше, проте це важко назвати "системою". Система передбачає наявність елементів, які структурно між собою пов'язані, існує певна логіка у системі.

Пільги та привілеї в Україні виникали і надалі виникають стихійно, нелогічно, багато збереглося ще із радянських часів, на сьогодні ми нарахували більше 600 пільг. Тому проблема впорядкування пільгового забезпечення уже назріла давно", — додав він.

Серед основних проблем сьогоденної "системи" пільг учасники виділили такі як невідповідність державних зобов'язань з надання пільг і фінансових ресурсів на їх забезпечення, зростання кількості осіб, які мають право на пільги за відсутності реальної оцінки потреб груп населення, які користуються пільгами; необґрунтованість норм споживання; труднощі обліку пільгових послуг; складність законодавства про надання пільг; поповнення "системи" пільг новими без передбачення належного фінансування. Як наслідок цих проблем, виникає несправедливість у наданні пільг; держава фактично не може гарантува-

ти їх надання, а також назріває соціальна напруга та конфлікти між пільговиками та надавачами послуг, місцевими органами влади та громадськими організаціями, кожен з яких відстоює свої інтереси, що стало очевидним навіть під час обговорення.

Голова *спілки "Щаслива родина"* *Леся Кравчук* вказала, що усі перераховані проблеми пільгового забезпечення справджуються на прикладі багатодітних сімей. "Задекларована підтримка сімей фактично не має практичної реалізації, — зазначила пані Леся. — З січня наступного року має набути чинності закон про пільги для багатодітних сімей, однак фінансування практично не передбачено. Мають місце випадки, коли законом передбачається певне право, а підзаконними актами обмежується, також оцінка потреб сімей не відповідає реальній ситуації. Набагато краще було б, коли наші сім'ї отримали реальні кош-

ти, за допомогою яких самостійно обирали надавачів послуг та їх оплачували".

"Вартість задекларованих пільг в Україні за наявної кількості пільговиків уже у кілька разів перевищує обсяг, який закладений у держбюджеті. — зазначила заступник голови Центру громадської адвокатури Тетяна Яцків. — Пільги потребують фінансування з боку бюджету, тому слід позбавитись ілюзії, що щось держава дає їх "безкоштовно". Одним із таких "симптомів" хвороби системи соцзабезпечення є проблеми виплати "допомоги" сім'я з дітьми до досягнення дитиною трьох років, існують чисельні позови та рішення, за якими держава повинна заплатити за обмеження виплат. За новими змінами до законодавства жінка, яка отримувала середню зарплату 1200-2000 грн., у період догляду за дитиною отримує від 130 грн. Взагалі це не слід вважати "допомогою" держави чи якоюсь пільгою на те, щоб "стати матір'ю", адже жінка, як

і її чоловік сплачують відрахування із зарплати у якості страхових внесків протягом свого життя, але на сьогодні цей внесок у системі соцстрахування не повертається".

Гордасевич Богдан, представник організації "Разом" зазначив, що "пільгове забезпечення має бути поза політикою, повинно припинитись використання його для політичної реклами. Якщо політики декларують нові пільги, за них має хтось розплачуватись. Для наповнення бюджету, кошти, які необхідні будуть для здійснення соціальних виплат, будуть сплачувати громадяни чи підприємці, і тим самим обмежаться доходи інших категорій".

Одним із напрямків реформування, яке викликало багато дискусій, стало питання "адресності" пільг, що має передувати заміні пільг на грошову допомогу. Також це стосується пільг за професійною ознакою, кількість яких є також немалою, як і фінансування, яке

не витрачається на них. Коли б враховувався такий критерій, питання про пільги народних депутатів та багатьох категорій навіть не ставилось. Багато пільг взагалі не стосуються сфер, де вони надаються, наприклад, пільговий вступ до вищих навчальних закладів, адже тут критерієм має бути виключно рівень знань, а не соціальне походження чи інші ознаки.

Щодо заміни пільг на адресну грошову допомогу, то найбільш назріла потреба переведення у таку форму транспортних пільг, щодо яких практично поки що не вигадано найбільш вдалої формули обрахунку споживання. Заступник начальника Головного управління праці та соціального захисту населення Львівської ОДА Оксана Яковець розповіла про методики розрахунку споживання транспортних пільг, яка розроблена управлінням, та яку застосовують інші області, проте також вка-

зала, що існує чимало проблем із їхнім обліком, виникають суперечки між різними учасниками, які залучені до надання та фінансування цих пільг.

"Багато питань лежить не тільки у площині реформування пільг, але і в питанні відношення до пільговиків, — вказав представник *Центру соціального захисту та реабілітації інвалідів "Созарін"* Олександр Грінченко. — Надання пільг та процедура їхнього отримання є образливими для громадян України. Наприклад, інваліди, якщо б отримували достатні для життя соціальні виплати чи пенсійне забезпечення, не хотіли б пониження у транспорті чи під час отримання інших пільг, вони хочуть відчувати себе такими ж, як і інші. Тому було б нормальною і такою, що не породжує суперечок ситуацією, якби інвалід міг самостійно оплатити проїзд. Також практично більшість інвалідів не можуть реалізувати свої пільги, перед-

бачені законодавством, оскільки не створено середовища та умов, за яких інваліди могли безперешкодно користуватися громадським транспортом".

Заступник голови Львівської обласної асоціації інвалідів Оксана Кіяновська вказала, що "заміна пільг на адресну грошову допомогу має бути такою, яка б забезпечила можливість пільгових категорій для життя та лікування. При цьому потрібно враховувати реальні потреби та їхню вартісну оцінку відповідно до ринкових умов, а не вгадувати так звані норми, які не відповідають споживанню".

Також учасники обговорили питання "стандартів" оцінки потреб та їх вартості, оскільки навіть прожитковий мінімум, який застосовується при визначенні соціальних питань в Україні не відповідає реальним потребам та вартості товарів і послуг. Ставилось питання про соціальне страхування у медицині, у якій "безкоштовність" уже давно є декларацією, функціонування пенсійного страхування, інших систем соціального страхування.

Учасники заходу переглянули фільм "Україна — країна пільг?", який підготовлено у рамках проекту, та у якому зібрано коментарі пільговиків щодо заміни на адресну грошову допомогу. За результатами досліджень проекту у Львівській області, тільки третина опитуваних відповіли, що вони позитивно відносять до заміни системи пільг на адресну грошову допомогу. Ті, що негативно відносяться до такої реформи, переважно аргументували це тим, що у разі заміни пільг, які вони отримують,

на адресну грошову допомогу, коштів, призначених для них, може не вистачати для оплати всіх комунальних послуг та витрат на проїзд, або ж, у гіршому випадку, вони взагалі можуть не дочекатися жодних виплат. Також громадяни зазначали, що вони не довіряють державі і не можуть бути впевнені в тому, що така допомога буде виплачуватися в повному обсязі. Посилились побоювання користувачів пільг у зв'язку із економічною кризою: адже пільги, наприклад, на транспорт, оплату комунальних послуг вони матимуть, а гроші знецінюються постійно, ціни ж зростають. Тому отримання конкретних пільг є стабільнішим ніж отримання певної грошової суми.

"Велику роль у роботі із населенням мають відігравати громадські організації, — вказала *керівник проекту Оксана Коваль*. — Громадські організації готові брати участь у реформуванні пільг та наближувати їх до європейських стандартів в Україні, вони можуть допомогти зрозуміти своїм цільовим групам, яким чином відбувається реформування та сприяти інформуванню, щоб не було соціальних конфліктів та непорозумінь".

Після проведення круглого столу громадські організації надсилали власні пропозиції на адресу проекту.

Так *Львівська обласна організація "Союз Чорнобильців України"* вказала, що підтримує скасування всіх пільг за професійною ознакою, однак вона проти заміни пільг на адресну грошову допомогу, оскільки члени організації не впевнені в тому, що коштів, які вони будуть отримувати вистачатиме громадя-

нам на прожиття. Заміна пільг на адресну грошову допомогу є можливою лише у разі наявності чіткої та прозорої системи її призначення та фінансування.

Неурядові організації, як і населення, ставиться з недовірою до реформування системи пільг та привілеїв, та навіть зневірою. Дніпропетровська міська організація "Всеукраїнське об'єднання ветеранів" надіслала проекту пропозиції, в яких вказує, що "на даний час перехід на адресну допомогу людям, які мають пільги, не можливо." Надалі підтримується старий порядок та система: "1. за рахунок коштів державного бюджету безплатно путівками до санаторно-курортних закладів повинні бути забезпечені і ветерани праці і діти війни. 2. громадяни України, які перенесли інфаркт міокарда і хворіють серцево – судинними хворобами повинні теж забезпечуватися безкоштовними путівками для лікування в санаторно – курортних закладах. 3. держава України не звертає увагу на ту категорію дітей війни у котрих не повернулись батьки із Світової війни, а тільки обмежуються словами: "ніхто не забутий, ніщо не забуто". Окрему увагу приділено і вищим посадовим особам у пропозиціях організації: "депутати Верховної Ради України, Секретаріати Президента України, Верховної Ради, Прем'єр – Міністра України – не повинні користуватися пільговими путівками для відпочинку і лікування."

Громадська організація "Разом" запропонувала три категорії пропозицій: щодо деполітизації питання про пільги; адресного надання пільг в грошовій формі та того, щоб соціальні пільги не

носили принизливий характер. Щодо першого питання, організація вказує, що "окремі політичні сили роблять надання соціальних пільг від держави своєрідним інструментом опосередкованого підкупу виборчого електорату. Ця ж причина змушує утримуватись від реформування системи соціальних пільг, бо це автоматично несе незадоволення значної кількості виборців, які отримують пільги, навіть усвідомлюючи їх неправомірність.

Особливо це проявляється на абсолютно неправомірних пільгах за статусом "діти війни", коли пільги надаються незалежно від достатку людини, що вступає в протиріччя з самою суттю надання соціальних пільг тільки немічним та малозабезпеченим.". На думку представників організації, усі пільги повинні надаватися за рішенням соціальної служби в кожному окремому випадку персонально, після підготовки відповідних обстежень стану заявника на соціальну пільгу самою службою. Тобто всі довідки і документи збирає суто соціальна служба, а не заявник, що одночасно стає і перевіркою реального стану справ. Пільги не повинні надаватися у вигляді процентних зменшень комунальної оплати та інших опосередкованих формах, як безкоштовний проїзд в громадському та приміському транспорті, що наносить суттєві збитки підприємствам, які держава не може компенсувати в повному об'ємі через неможливість обліку реально наданих пільг. До того ж одні пільговики можуть зловживати кількісно використовуючи пільгу, а інші, особливо сільське

населення, фактично взагалі позбавлені можливості скористатися комунальними та транспортними пільгами. Надання пільг виключно в грошовій формі дозволить вирівняти справедливе надання пільг незалежно від місцевих умов і проживання.

Окремо організація наголосила на механізмі отримання пільг та того, що він має принизливий характер. Як зазначає у пропозиціях організація, "соціальні служби повинні сприяти допомогти заявнику, а не намагатись віднайти

причину, щоб відмовити і таким чином "економити бюджетні кошти". На жаль, теперішні соціальні служби примушують до такої економії неофіційними вказівками від вищих державних керівників. Соціальна допомога не місце для економії, але вона повинна справедливо надаватись і розподілятись за потребою. Збирання безкінечної низки різних довідок повинно бути заборонено. Тільки заява з викладом причин, чому виникла потреба в соціальній допомозі. Жодна соціальна допомога не повинна у примусовому порядку, а лише за його волевиявленням".

Пільги, що встановлюються законодавством України:

№ з/п	Категорія громадян	Види пільг	Суть пільги	Нормативне регулювання
1.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	медико-реабілітаційні	безплатне придбання ліків за рецептами лікарів	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
2.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	медико-реабілітаційні	безплатне позачергове зубопротезування	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
3.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	медико-реабілітаційні	першочергове обслуговування у лікувально-профілактичних закладах та аптеках	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
4.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	медико-реабілітаційні	позачергове безоплатне надання санаторно-курортних путівок або одержання компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
5.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	медико-реабілітаційні	користування при виході на пенсію та зміні місця роботи поліклініками, до яких вони були прикріплені під час роботи	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
6.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	медико-реабілітаційні	щорічне медичне обслуговування, диспансеризація із залученням необхідних спеціалістів, лікування в спеціалізованих стаціонарах	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
7.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	соціально-трудова	переважне право залишення на роботі при вивільненні працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

8.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	соціально-трудова	вплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 процентів середньої заробітної плати незалежно від страхового стажу	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
9.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	соціально-трудова	вплата працоточним інвалідам допомоги по тимчасовій непрацездатності до 4 місяців підляд або до 5 місяців у календарному році	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
10.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	житлово-комунальні	позачергове забезпечення житлою осіб, які потребують поліпшення житлових умов (включаючи сім'ї загублених або померлих громадян)	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
11.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	житлово-комунальні	50-процентна знижка плати за користування житлом, комунальними послугами у межах середніх норм споживання, телефоном	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
12.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	житлово-комунальні	особам, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення, відшкодовується 50 процентів вартості палива, придбаного в межах норм, встановлених для продажу населенню	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
13.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	житлово-комунальні	у разі проживання у гуртожитку оплата за проживання провадиться у розмірі 50 процентів встановленої плати	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
14.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	житлово-комунальні	передача безплатно в приватну власність займаних ними та їх сім'ями квартир (будинків) державного та громадського житлового фонду	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
15.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	медико-реабілітаційні	позачергове безплатне забезпечення автомобілем (марка автомобіля визначається Кабінетом Міністрів України) інвалідів I групи, а також інвалідів II групи у разі наявності відповідних медичних показань	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
16.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	транспортні	безплатне користування всіма видами міського та приміського транспорту	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

17.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	соціально-трудові	одержання лікарняного листка на весь період лікування в санаторіях і спеціалізованих лікувальних закладах з урахуванням часу проїзду туди й назад, з виплатою допомоги по державному соціальному страхуванню	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
18.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	соціально-побутові	позачергове обов'язкове забезпечення їх дітей місцями у дошкільних закладах незалежно від відомчої підпорядкованості	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
19.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	транспортні	безплатний проїзд один раз на рік до будь-якого пункту України і назад автомобільним або повітряним, або залізничним, або водним транспортом з правом першочергового придбання квитків	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
20.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	інші	обов'язкове (протягом року після подання заяви) відведення місцевими Радами земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва для тих, хто потребує поліпшення житлових умов та перебуває на квартирному обліку	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
21.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	інші	обов'язкове (протягом року після подання заяви) відведення місцевими Радами земельних ділянок ведення особистого підсобного господарства, садівництва і городництва, будівництва індивідуальних гаражів і дач	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
22.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	соціально-трудові	використання чергової відпустки у зручний для них час, а також отримання додаткової відпустки із збереженням заробітної плати строком 14 робочих днів на рік	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
23.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	житлово-комунальні	позачергове вступом року вступ до житлово-будівельних (житлових) кооперативів для тих, хто потребує поліпшення житлових умов, до кооперативів по будівництву та експлуатації колективних гаражів, стоянок для транспортних засобів та їх технічного обслуговування, до садівничих товариств	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
24.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	соціально-побутові	першочергове обслуговування на підприємствах, в установах, організаціях зв'язку, технічного обслуговування і ремонту транспортних засобів, служби побуто-торгівлі, громадського харчування, житлово-комунального господарства, міжміського транспорту	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

25.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	соціально-побутові	першочергове придбання промислових товарів підвищеного попиту, в тому числі легкового автомобіля, мотоцикла, моторного човна, телевізора, холодильника, меблів, пральної машини, пилососа у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
26.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	інші	вступ поза конкурсом до державних вищих закладів освіти, професійно-технічних закладів освіти та на курси для професійного навчання з обов'язковим наданням гуртожитку на час навчання тим, хто не має житла, і виплатою підвищеної стипендії в порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України, незалежно від місця навчання на території України	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
27.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	соціально-побутові	позачергове влаштування в заклади соціального захисту, а також на обслуговування службами соціального захисту вдома, якщо хворий не має близьких родичів, які проживають з ним.	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
28.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	соціально-побутові	позачергове встановлення телефону з оплатою 50 процентів вартості його встановлення;	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
29.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 1 категорія	соціально-трудова	оплата лікарняних листків по тимчасовій непрацездатності особам, які є учасниками ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, нараховується за їх бажанням з середнього фактичного заробітку, який вони одержували під час роботи по ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, без обмеження двома тарифними ставками або посадовими окладами.	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
30.	неповнолітні діти померлих громадян, віднесених до 1 категорії постраждалих внаслідок ЧК, смерть які пов'язана з ЧК	медико-реабілітаційні	безплатне придбання ліків за рецептами лікарів	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

31.	неповнолітні діти померлих громадян, віднесених до 1 категорії постраждалих внаслідок ЧК, смерть яких пов'язана з ЧК	медико-реабілітаційні	безплатне позачергове зубопротезування	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
32.	неповнолітні діти померлих громадян, віднесених до 1 категорії постраждалих внаслідок ЧК, смерть яких пов'язана з ЧК	соціально-побутові	позачергове обов'язкове забезпечення їх дітей місцями у дошкільних закладах незалежно від відомчої підпорядкованості	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
33.	неповнолітні діти померлих громадян, віднесених до 1 категорії постраждалих внаслідок ЧК, смерть яких пов'язана з ЧК	інші	вступ поза конкурсом до державних вищих закладів освіти, професійно-технічних закладів освіти та на курси для професійного навчання з обов'язковим наданням гуртожитку на час навчання тим, хто не має житла, і виплатою підвищеної стипендії в порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України, незалежно від місця навчання на території України	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
34.	неповнолітні діти померлих громадян, віднесених до 1 категорії постраждалих внаслідок ЧК, смерть яких пов'язана з ЧК	соціально-побутові	позачергове влаштування в заклади соціального захисту, а також на обслуговування службами соціального захисту вдома, якщо хворий не має близьких родичів, які проживають з ним.	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
35.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 1 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	медико-реабілітаційні	користування при виході на пенсію та зміні місця роботи поліклініками, до яких вони були прикріплені під час роботи	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

36.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 1 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	соціально- трудова	переважне право залишення на роботі при вивільненні працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
37.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 1 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	соціально- трудова	виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 процентів середньої заробітної плати незалежно від страхового стажу	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
38.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 1 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	житлово- комунальні	50-процентна знижка плати за користування житлом, комунальними послугами у межах середніх норм споживання, телефонном	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
39.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 1 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	житлово- комунальні	особам, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення, відшкодовується 50 процентів вартості палива, придбаного в межах норм, встановлених для продажу населенню	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

40.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 1 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	житлово-комунальні	у разі проживання у гуртожитку оплата за проживання провадиться у розмірі 50 процентів встановленої плати	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
41.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 1 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	житлово-комунальні	передача безплатно в приватну власність займаних ними та їх сім'ями квартир (будинків) державного та громадського житлового фонду	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
42.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 1 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	інші	обов'язкове (протягом року після подання заяви) відведення місцевими Радами земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва для тих, хто потребує поліпшення житлових умов та перебуває на квартирному обліку	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
43.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 1 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	інші	обов'язкове (протягом року після подання заяви) відведення місцевими Радами земельних ділянок ведення особистого підсобного господарства, садівництва і городництва, будівництва індивідуальних гаражів і дач	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

44.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 1 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	житлово-комунальні	позачергове протягом року вступ до житлово-будівельних (житлових) кооперативів для тих, хто потребує поліпшення житлових умов, до кооперативів по будівництву та експлуатації колективних гаражів, стоянок для транспортних засобів та їх технічного обслуговування, до садівничих товариств	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
45.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 1 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	соціально-побутові	позачергове влаштування в заклади соціального захисту, а також на обслуговування службами соціального захисту вдома, якщо хворий не має близьких родичів, які проживають з ним.	ст. 20 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
46.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 2 категорія	соціально-трудова	першочергове безоплатне надання санаторно-курортних путівок або путівок на відпочинок чи одержання компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування.	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
47.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 2 категорія	житлово-комунальні	позачергове забезпечення житлою площею осіб, які потребують поліпшення житлових умов	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
48.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 2 категорія	транспортні	50-процентна знижка вартості проїзду один раз на рік до будь-якого пункту України і назад автомобільним, або повітряним, або залізничним, або водним транспортом	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
49.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 2 категорія	соціально-побутові	першочергове встановлення телефону з оплатою 50 процентів вартості його встановлення;	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

50.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 2 категорія	соціально-побутові	забезпечення продуктами харчування за фізіологічними нормами з обов'язковим прикриттям до відповідних магазинів за місцем проживання. Зазначеним особам компенсується 25 процентів вартості продуктів харчування за фізіологічними нормами, встановленими Міністерством охорони здоров'я України;	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
51.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 2 категорія	соціально-трудові	відшкодування у встановленому законодавством порядку втраченого заробітку, який вони мали до ушкодження здоров'я, якщо захворювання або каліцтво, що виникли у зв'язку з виконанням робіт, пов'язаних з ліквідацією наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, призвели до стійкої втрати професійної працездатності (без встановлення інвалідності), що встановлено уповноваженою медичною комісією;	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
52.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 2 категорія	транспортні	безплатне користування всіма видами міського та приміського транспорту (крім таксі) на території України для учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
53.	неповнолітні діти померлих громадян, віднесених до 2 категорії постраждалих внаслідок ЧК, смерть яких пов'язана з ЧК	медико-реабілітаційні	безплатне придбання ліків за рецептами лікарів	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
54.	неповнолітні діти померлих громадян, віднесених до 2 категорії постраждалих внаслідок ЧК, смерть яких пов'язана з ЧК	медико-реабілітаційні	безплатне позачергове зубопротезування	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
55.	неповнолітні діти померлих громадян, віднесених до 2 категорії постраждалих внаслідок ЧК, смерть яких пов'язана з ЧК	соціально-побутові	позачергове обов'язкове забезпечення їх дітей місцями у дошкільних закладах незалежно від відомчої підпорядкованості	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

56.	неповнолітні діти померлих промадан, віднесених до 2 категорії постраждалих внаслідок ЧК, смерть яких пов'язана з ЧК	інші	вступ поза конкурсом до державних вищих закладів освіти, професійно-технічних закладів освіти та на курси для професійного навчання з обов'язковим наданням турботитку на час навчання тим, хто не має жінгла, і виплатою підвищеної стипендії в порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України, незалежно від місця навчання на території України	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист промадан, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
57.	неповнолітні діти померлих промадан, віднесених до 2 категорії постраждалих внаслідок ЧК, смерть яких пов'язана з ЧК	соціально-побутові	позачергове влаштування в заклади соціального захисту, а також на обслуговування службами соціального захисту вдома, якщо хворий не має близьких родичів, які проживають з ним.	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист промадан, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
58.	дружина (чоловік) померлого промаданина віднесеного до 2 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	медико-реабілітаційні	користування при виході на пенсію та зміні місця роботи поліклініками, до яких вони були прикріплені під час роботи	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист промадан, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
59.	дружина (чоловік) померлого промаданина віднесеного до 2 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	соціально-трудова	переважаче право залишення на роботі при звільненні працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист промадан, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
60.	дружина (чоловік) померлого промаданина віднесеного до 2 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	соціально-трудова	вплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 процентів середньої заробітної плати незалежно від страхового стажу	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист промадан, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

61.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 2 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	житлово-комунальні	50-процентна знижка плати за користування житлом, комунальними послугами у межах середніх норм споживання, телефоніом	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
62.	Дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 2 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	житлово-комунальні	особам, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення, відшкодується 50 процентів вартості палива, придбаного в межах норм, встановлених для продажу населенню	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
63.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 2 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	житлово-комунальні	у разі проживання у гуртожитку оплата за проживання провадиться у розмірі 50 процентів встановленої плати	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
64.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 2 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	житлово-комунальні	передача безплатно в приватну власність займаних ними та їх сім'ями квартир (будинків) державного та громадського житлового фонду	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

65.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 2 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	інші	обов'язкове (протягом року після подання заяви) відведення місцевими Радами земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва для тих, хто потребує поліпшення житлових умов та перебуває на квартирному обліку	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист промадан, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
66.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 2 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	інші	обов'язкове (протягом року після подання заяви) відведення місцевими Радами земельних ділянок ведення особистого підсобного господарства, садівництва і городництва, будівництва індивідуальних гаражів і дач	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист промадан, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
67.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 2 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	житлово- комунальні	позачерговий протягом року вступ до житлово- будівельних (житлових) кооперативів для тих, хто потребує поліпшення житлових умов, до кооперативів по будівництву та експлуатації колективних гаражів, стоянок для транспортних засобів та їх технічного обслуговування, до садівницьких товариств	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист промадан, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
68.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 2 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	соціально- побутові	позачергове влаштування в заклади соціального захисту, а також на обслуговування службами соціального захисту вдома, якщо хворий не має близких родичів, які проживають з ним.	ст. 21 ЗУ Про статус і соціальний захист промадан, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

69.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3 категорія	медико-реабілітаційні	безплатне придбання ліків за рецептами лікарів	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
70.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3 категорія	медико-реабілітаційні	безплатне позачергове зубопротезування	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
71.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3 категорія	медико-реабілітаційні	першочергове обслуговування у лікувально-профілактичних	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
72.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3 категорія	медико-реабілітаційні	користування при виході на пенсію та зміні місця роботи поліклініками, до яких вони були прикріплені під час роботи	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
73.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3 категорія	медико-реабілітаційні	щорічне медичне обслуговування, диспансеризація із залученням необхідних спеціалістів, лікування в спеціалізованих стаціонарах	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
74.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3 категорія	соціально-побутові	позачергове обов'язкове забезпечення їх дітей місцями у дошкільних закладах незалежно від відомчої підпорядкованості	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
75.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3 категорія	інші	обов'язкове (протягом року з подання заяви) відведення місцевими Радами земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва для тих, хто потребує поліпшення житлових умов та перебуває на квартирному обліку	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
76.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3 категорія	інші	обов'язкове (протягом року з подання заяви) відведення місцевими Радами земельних ділянок ведення особистого підсобного господарства, садівництва і городництва, будівництва індивідуальних гаражів і дач	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
77.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3 категорія	соціально-побутові	позачергове влаштування в заклади соціального захисту, а також на обслуговування службами соціального захисту вдома, якщо хворий не має близьких родичів, які проживають з ним.	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

78.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3 категорія	соціально-трудові	переважне право залишення на роботі при вивільненні працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
79.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3 категорія	медико-реабілітаційні	першочергове забезпечення пільговою санаторно-курортною путівкою або путівкою на відпочинок чи одержання компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування.	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
80.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3 категорія	соціально-трудові	щорічне отримання відпустки строком до 14 робочих днів без збереження заробітної плати одному з батьків, які мають неповнолітніх дітей і проживають на територіях зон радіоактивного забруднення	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
81.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3 категорія	житлово-комунальні	першочерговий вступ до житлово-будівельних (житлових) кооперативів (у м. Києві та курортних місцевостях – за наявністю прописки) для тих, хто потребує поліпшення житлових умов;	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
82.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3 категорія	інші	зарахування поза конкурсом при одержанні позитивних оцінок на вступних екзаменах у заклади освіти осіб з числа потерпілих від Чорнобильської катастрофи, які проживають на території радіоактивного забруднення і направлені на навчання згідно з планом цільової підготовки або договорами з підприємствами.	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
83.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3 категорія	соціально-побутові	пріоритетне забезпечення промисловими товарами тривалого користування, перелік і порядок продажу яких визначається Кабінетом Міністрів України;	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
84.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3 категорія	житлово-комунальні	взяття на квартирний облік громадян, які проживають у комунальних квартирах, незалежно від розміру житлої площі;	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
85.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3 категорія	житлово-комунальні	передача в особисту власність жилих будинків та жилих приміщень державного і громадського житлового фонду, в які відселені або самостійно переселилися громадяни, відповідно до статті 4 цього Закону, незалежно від розміру займаної площі;	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

86.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3 категорія	житлово-комунальні	передача громадянам, які відпрацювали на території зони гарантованого добровільного відселення не менш як три роки, безплатно в приватну власність квартири (будинків) державного та громадського житлового фонду, які вони займають у цій зоні	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
87.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3 категорія	житлово-комунальні	відшкодування 50 процентів вартості палива, придбаного в межах норм, встановлених для продажу населенню, особам, які проживають на територіях радіоактивного забруднення до відселення у будинках, що не мають центрального опалення; звільнення від плати за землю	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
88.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 3 категорія	податкові		ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
89.	неповнолітні діти померлих громадян, віднесених до 3 категорії постраждалих внаслідок ЧК, смерть яких пов'язана з ЧК	медико-реабілітаційні	безплатне придбання ліків за рецептами лікарів	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
90.	неповнолітні діти померлих громадян, віднесених до 3 категорії постраждалих внаслідок ЧК, смерть яких пов'язана з ЧК	медико-реабілітаційні	безплатне позачергове зубопротезування	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
91.	неповнолітні діти померлих громадян, віднесених до 3 категорії постраждалих внаслідок ЧК, смерть яких пов'язана з ЧК	соціально-побутові	позачергове обов'язкове забезпечення їх дітей місцями у дошкільних закладах незалежно від відомчої підпорядкованості	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
92.	неповнолітні діти померлих громадян, віднесених до 3 категорії постраждалих внаслідок ЧК, смерть яких пов'язана з ЧК	інші	вступ поза конкурсом до державних вищих закладів освіти, професійно-технічних закладів освіти та на курси для професійного навчання з обов'язковим наданням гуртожитку на час навчання тим, хто не має житла, і виплатою підвищеної стипендії в порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України, незалежно від міста навчання на території України	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

93.	неповнолітні діти померлих громадян, віднесених до 3 категорії постраждалих внаслідок ЧК, смерть яких пов'язана з ЧК	соціально-побутові	позадержове влаштування в закладі соціального захисту, а також на обслуговування службами соціального захисту вдома, якщо хворий не має близьких родичів, які проживають з ним.	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
94.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 3 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опіку (на час опікування) дітей померлого	медико-реабілітаційні	користування при виході на пенсію та зміні місця роботи поліклініками, до яких вони були прикріплені під час роботи	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
95.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 3 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опіку (на час опікування) дітей померлого	соціально-трудова	переважне право залишення на роботі при вивільненні працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
96.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 3 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опіку (на час опікування) дітей померлого	соціально-трудова	виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 процентів середньої заробітної плати незалежно від страхового стажу	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
97.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 3 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опіку (на час опікування) дітей померлого	житлово-комунальні	50-процентна знижка плати за користування житлом, комунальними послугами у межах середніх норм споживання, телефонном	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

98.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 3 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	житлово- комунальні	особам, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення, відшкодовується 50 процентів вартості палива, придбаного в межах норм, встановлених для продажу населенню	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
99.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 3 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	житлово- комунальні	у разі проживання у гуртожитку оплата за проживання проводиться у розмірі 50 процентів встановленої плати	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
100.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 3 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	житлово- комунальні	передана безплатно в приватну власність займаних ними та їх сім'ями квартир (будинків) державного та громадського житлового фонду	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
101.	дружина (чоловік) померлого громадянина віднесеного до 3 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого	інші	обов'язкове (протягом року після подання заяви) відведення місцевими Радами земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва для тих, хто потребує поліпшення житлових умов та перебуває на квартирному обліку	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

102.	дружина (чоловік) померлого промадянина віднесеного до 3 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуун-ства) дітей померлого	інші	обов'язкове (протягом року після подання заяви) відведення місцевими Радами земельних ділянок ведення особистого підсобного господарства, садівництва і городництва, будівництва індивідуальних гаражів і дач	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
103.	дружина (чоловік) померлого промадянина віднесеного до 3 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуун-ства) дітей померлого	житлово-комунальні	першочерговий вступ до житлово-будівельних (житлових) кооперативів (у м. Києві та курортних місцевостях - за наявністю прописки) для тих, хто потребує поліпшення житлових умов;	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
104.	дружина (чоловік) померлого промадянина віднесеного до 3 категорії постраждалих, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуун-ства) дітей померлого	соціально-побутові	позачергове влаштування в заклади соціального захисту, а також на обслуговування службами соціального захисту вдома, якщо хворий не має близьких родичів, які проживають з ним.	ст. 22 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
105.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 4 категорія	медико-реабілітаційні	першочергове забезпечення пільговою санаторно-курортною путівкою або путівкою на відпочинок чи компенсація вартості самостійного санаторно-курортного лікування.	ст. 23 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
106.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 4 категорія	медико-реабілітаційні	першочергове зубопротезування із зниженням його вартості на 50 процентів	ст. 23 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
107.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 4 категорія	житлово-комунальні	відшкодування 50 процентів вартості палива, придбаного в межах установлених норм, особам, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення;	ст. 23 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

108.	громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи 4 категорія	житлово-комунальні	передача громадянам, які відпрацювали на території зони посиленого радіоекологічного контролю не менш як п'ять років, безоплатно в приватну власність житла, яке вони займають у цій зоні.	ст. 23 ЗУ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
109.	інваліди 1 групи	медико-реабілітаційні	право при амбулаторному лікуванні на придбання лікарських засобів за рецептами лікарів з оплатою 50 відсотків їх вартості	ст. 38 ЗУ Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні
110.	інваліди 2 групи	медико-реабілітаційні	право при амбулаторному лікуванні на придбання лікарських засобів за рецептами лікарів з оплатою 50 відсотків їх вартості	ст. 38 ЗУ Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні
111.	інваліди 1 групи	транспортні	безплатний проїзд у пасажирському міському транспорті (крім метрополітену і таксі), а також всіма видами приміського транспорту Але! надається за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,1 у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 38-1 ЗУ Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні
112.	інваліди 2 групи	транспортні	безплатний проїзд у пасажирському міському транспорті (крім метрополітену і таксі), а також всіма видами приміського транспорту Але! надається за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,1 у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 38-1 ЗУ Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні
113.	інваліди 3 групи	транспортні	безплатний проїзд у пасажирському міському транспорті (крім метрополітену і таксі), а також всіма видами приміського транспорту Але! надається за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,1 у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 38-1 ЗУ Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні

114.	особи, які супроводжують інвалідів першої групи	транспортні	безплатний проїзд у пасажирському міському транспорті (крім метрополітену і таксі), а також всіма видами приміського транспорту Але! надається за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,1 у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 38-1 ЗУ Про основні соціальні захищеності інвалідів в Україні
115.	особи, які супроводжують дітей-інвалідів	транспортні	безплатний проїзд у пасажирському міському транспорті (крім метрополітену і таксі), а також всіма видами приміського транспорту Але! надається за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,1 у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 38-1 ЗУ Про основні соціальні захищеності інвалідів в Україні
116.	діти-інваліди	транспортні	право на безплатний проїзд також у метро Але! надається за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,1 у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 38-1 ЗУ Про основні соціальні захищеності інвалідів в Україні
117.	інваліди 1 групи	транспортні	право на безплатний проїзд також у метро Але! надається за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,1 у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 38-1 ЗУ Про основні соціальні захищеності інвалідів в Україні
118.	інваліди 2 групи по зору	транспортні	право на безплатний проїзд також у метро Але! надається за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,1 у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 38-1 ЗУ Про основні соціальні захищеності інвалідів в Україні

119.	інваліди 2 групи з ураженням опорно-рухового апарату	транспортні	право на безплатний проїзд також у метро Але! надається за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,1 у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 38-1 ЗУ Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні
120.	особи, які супроводжують інваліда першої групи	транспортні	право на безплатний проїзд також у метро Але! надається за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,1 у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 38-1 ЗУ Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні
121.	особи, які супроводжують дітей-інвалідів	транспортні	право на безплатний проїзд також у метро Але! надається за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,1 у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 38-1 ЗУ Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні
122.	особи, які супроводжують інваліди 2 групи по зору	транспортні	право на безплатний проїзд також у метро Але! надається за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,1 у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 38-1 ЗУ Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні
123.	особи, які супроводжують інваліди 2 групи з ураженням опорно-рухового апарату	транспортні	право на безплатний проїзд також у метро Але! надається за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,1 у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 38-1 ЗУ Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні

124.	інваліди 1 групи	транспортні	право на 50-відсоткову знижку вартості проїзду на внутрішніх лініях (маршрутах) повітряного, залізничного, річкового та автомобільного транспорту в період з 1 жовтня по 15 травня Анеї надається за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,1 у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 38-1 ЗУ Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні
125.	інваліди 2 групи	транспортні	право на 50-відсоткову знижку вартості проїзду на внутрішніх лініях (маршрутах) повітряного, залізничного, річкового та автомобільного транспорту в період з 1 жовтня по 15 травня Анеї надається за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,1 у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 38-1 ЗУ Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні
126.	інваліди 3 групи	транспортні	право на 50-відсоткову знижку вартості проїзду на внутрішніх лініях (маршрутах) повітряного, залізничного, річкового та автомобільного транспорту в період з 1 жовтня по 15 травня Анеї надається за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,1 у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 38-1 ЗУ Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні
127.	особи, які супроводжують інвалідів першої групи	транспортні	право на 50-відсоткову знижку вартості проїзду на внутрішніх лініях (маршрутах) повітряного, залізничного, річкового та автомобільного транспорту в період з 1 жовтня по 15 травня Анеї надається за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,1 у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 38-1 ЗУ Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні

128.	особи, які супроводжують дітей-інвалідів	транспортні	право на 50-відсоткову знижку вартості проїзду на внутрішніх лініях (маршрутах) повітряного, залізничного, річкового та автомобільного транспорту в період з 1 жовтня по 15 травня Ане! надається за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,1 у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 38-1 ЗУ Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні
129.	діти-інваліди	транспортні	право на 50-відсоткову знижку вартості проїзду на внутрішніх лініях (маршрутах) повітряного, залізничного, річкового та автомобільного транспорту в період з 1 жовтня по 15 травня Ане! надається за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,1 у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 38-1 ЗУ Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні
130.	інваліди 1 групи	медико-реабілітаційні	грошові компенсації при реалізації індивідуальних програм реабілітації інвалідів виплачуються у випадках, коли передбачений індивідуальною програмою реабілітації інваліда і Державною типовою програмою реабілітації інвалідів засіб або послуга реабілітації, які повинні бути надані інваліду не можуть бути надані чи якщо інвалід (законний представник дитини-інваліда) придбав відповідний засіб або оплатив послугу за власний рахунок	ст. 27 ЗУ Про реабілітацію інвалідів в Україні
131.	інваліди 2 групи	медико-реабілітаційні	грошові компенсації при реалізації індивідуальних програм реабілітації інвалідів виплачуються у випадках, коли передбачений індивідуальною програмою реабілітації інваліда і Державною типовою програмою реабілітації інвалідів засіб або послуга реабілітації, які повинні бути надані інваліду не можуть бути надані чи якщо інвалід (законний представник дитини-інваліда) придбав відповідний засіб або оплатив послугу за власний рахунок	ст. 27 ЗУ Про реабілітацію інвалідів в Україні

132.	інваліди 3 групи	медико-реабілітаційні	грошові компенсації при реалізації індивідуальних програм реабілітації інвалідів виплачується у випадках, коли передбачений індивідуальною програмою реабілітації інваліда і Державною типовою програмою реабілітації інвалідів засіб або послуга реабілітації, які повинні бути надані інваліду не можуть бути надані чи якщо інвалід (законний представник дитини-інваліда) придбав відповідний засіб або оплатив послугу за власний рахунок	ст. 27 ЗУ Про реабілітацію інвалідів в Україні
133.	діти-інваліди	медико-реабілітаційні	грошові компенсації при реалізації індивідуальних програм реабілітації інвалідів виплачується у випадках, коли передбачений індивідуальною програмою реабілітації інваліда і Державною типовою програмою реабілітації інвалідів засіб або послуга реабілітації, які повинні бути надані інваліду не можуть бути надані чи якщо інвалід (законний представник дитини-інваліда) придбав відповідний засіб або оплатив послугу за власний рахунок	ст. 27 ЗУ Про реабілітацію інвалідів в Україні
134.	інваліди мають які право на забезпечення спеціальним автотранспортом	медико-реабілітаційні	грошові компенсації на бензин, ремонт і технічне обслуговування спеціального автотранспорту та на транспортне обслуговування	ст. 28 ЗУ Про реабілітацію інвалідів в Україні
135.	дітей-інвалідів які право на забезпечення спеціальним автотранспортом	медико-реабілітаційні	грошові компенсації на бензин, ремонт і технічне обслуговування спеціального автотранспорту та на транспортне обслуговування	ст. 28 ЗУ Про реабілітацію інвалідів в Україні
136.	інваліди 1 групи	медико-реабілітаційні	грошова компенсація замість санаторно-курортної путівки і компенсація вартості самостійного санаторно-курортного лікування виплачується інвалідам	ст. 28 ЗУ Про реабілітацію інвалідів в Україні
137.	інваліди 2 групи	медико-реабілітаційні	грошова компенсація замість санаторно-курортної путівки і компенсація вартості самостійного санаторно-курортного лікування виплачується інвалідам	ст. 28 ЗУ Про реабілітацію інвалідів в Україні
138.	інваліди 3 групи	медико-реабілітаційні	грошова компенсація замість санаторно-курортної путівки і компенсація вартості самостійного санаторно-курортного лікування виплачується інвалідам	ст. 28 ЗУ Про реабілітацію інвалідів в Україні

139.	дітей-інвалідів	медико-реабілітаційні	грошова компенсація замість санаторно-курортної путівки і компенсація вартості самостійного санаторно-курортного лікування виплачується інвалідам Але! І законним представникам дітей-інвалідів	ст. 28 ЗУ Про реабілітацію інвалідів в Україні
140.	працівники міліції	житлово-комунальні	50-процентна знижка по оплаті житлової площі, комунальних послуг, а також палива в межах норм, встановлених законодавством Але! надаються за умови, якщо розмір наданих пільг у грошовому еквіваленті разом із середньомісячним сукупним доходом працівника міліції за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку	ст. 22 ЗУ Про міліцію
141.	працівники міліції	житлово-комунальні	забезпечуються безплатно житлом з опаленням і освітленням за встановленими нормами, а також користуються іншими пільгами, передбаченими законодавством Але! які живуть і працюють у сільській місцевості та в селищах міського типу	ст. 22 ЗУ Про міліцію
142.	працівники міліції	житлово-комунальні	місцеві ради можуть продавати на пільгових умовах житло працівникам міліції із знижкою до 50 процентів його вартості	ст. 22 ЗУ Про міліцію
143.	працівники міліції	житлово-комунальні	працівники міліції мають право на одержання кредитів на індивідуальне і кооперативне житлове будівництво в розстрочку на 20 років з погашенням 50 процентів даної позики за рахунок відповідних фондів Міністерства внутрішніх справ України і місцевих бюджетів	ст. 22 ЗУ Про міліцію
144.	ветерани праці	медико-реабілітаційні	користування при виході на пенсію чи зміні місця роботи поліклініками, до яких вони були прикріплені за попереднім місцем роботи	ст. 7 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян пожилого віку в Україні
145.	ветерани праці	медико-реабілітаційні	першочергове безплатне зубопротезування (за винятком протезування із дорогоцінних металів)	ст. 7 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян пожилого віку в Україні

146.	ветерани праці	медико-реабілітаційні	переважне право на забезпечення санаторно-курортним лікуванням, а також на компенсацію вартості самостійного санаторно-курортного лікування в порядку і розмірах, що визначаються Кабінетом Міністрів України	ст. 7 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
147.	ветерани праці	медико-реабілітаційні	щорічне медичне обстеження і дистансеризація із залученням необхідних спеціалістів	ст. 7 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
148.	ветерани праці	медико-реабілітаційні	першоочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах, аптекх та першоочергова госпіталізація	ст. 7 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
149.	ветерани праці	соціально-трудові	використання чергової щорічної відпустки у зручний для них час, а також одержання додаткової відпустки без збереження заробітної плати строком до двох тижнів на рік	ст. 7 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
150.	ветерани праці	житлово-комунальні	переважне право на забезпечення житлою площею осіб, які потребують поліпшення житлових умов, та відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, садівництва і городництва, першоочерговий ремонт жилих будинків і квартир цих осіб та забезпечення їх паливом	ст. 7 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
151.	ветерани праці	житлово-комунальні	першоочергове одержання позики на індивідуальне (кооперативне) житлове будівництво з поташенням її протягом 10 років починаючи з п'ятого року після закінчення будівництва, а також першоочергове одержання позики для будівництва або придбання дачних будинків і благоустрою садових ділянок	ст. 7 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
152.	ветерани праці	інші	переважне право на вступ до садівничьких товариств (кооперативів), кооперативів по будівництву та експлуатації колективних гаражів	ст. 7 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
153.	ветерани праці	соціально-побутові	переважне право на встановлення домашніх телефонів	ст. 7 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні

154.	ветерани праці	податкові	звільнення від плати за землю та сплати земельного податку	ст. 7 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
155.	ветерани праці	транспортні	безплатний проїзд всіма видами міського пасажирського транспорту (за винятком таксі), автомобільним транспортом загального користування (за винятком таксі) в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів в межах області (Республіки Крим) за місцем проживання	ст. 7 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
156.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	соціально-трудова	надбавки до пенсій, які вони отримують, у розмірі 200 процентів мінімальної пенсії за віком, фінансування яких здійснюється за рахунок Державного бюджету України	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
157.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	медико-реабілітаційні	першочергове безплатне особисте і безплатне членів їх сімей (дружини (чоловіка) і дітей віком до 18 років) обслуговування в амбулаторно-поліклінічних закладах усіх типів та видів,	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
158.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	медико-реабілітаційні	позачергове безплатна особиста і безплатна членів їх сімей (дружини (чоловіка) і дітей віком до 18 років) госпіталізація і лікування в стаціонарах, госпіталях, лікарнях, а також збереження безплатного обслуговування зазначених осіб у поліклініках та інших медичних закладах, до яких вони були прикріплені у період роботи до виходу на пенсію	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
159.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	медико-реабілітаційні	першочергове безплатне забезпечення ліками, що призначені за рецептами лікаря, доставка за його висновком ліків додому	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
160.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	медико-реабілітаційні	безплатне виготовлення і ремонт зубних протезів (крім виготовлених з дорожочінних металів)	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні

161.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	медико-реабілітаційні	безоплатне першочергове забезпечення санаторно-курортним лікуванням з компенсацією вартості проїзду до санаторно-курортного закладу і назад	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
162.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	житлово-комунальні	звільнення передбачених цією статтею осіб і членів їх сімей, що спільно проживають з ними, від квартирної плати, незалежно від форм власності житлового фонду, оплати комунальних послуг (водопостачання, каналізація, газ, електроенергія, гаряче водопостачання, центральне опалення, а в будинках, що не мають центрального опалення, - надання палива, придбаного у межах норм, встановлених для продажу населенню, та інші види комунальних послуг), від плати за користування домашнім телефоном і позабудовною охоронною сигналізацією житла незалежно від виду житлового фонду. Але! надаються за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,5, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
163.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	житлово-комунальні	першочергове поліпшення житлових умов при наданні житла у будинках державного, у тому числі відомого, і громадського житлового фонду з наданням при цьому додаткової жилаї площі до 20 квадратних метрів	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
164.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	житлово-комунальні	звільнення від оплати послуг за оформлення документів на право власності на квартиру при її приватизації	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
165.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	житлово-комунальні	безплатний капітальний ремонт жилих будинків (квартир), що знаходяться у їх власності, або компенсація витрат на його проведення при виконанні власними силами відповідно до Положення про систему технічного обслуговування, ремонту та реконструкції жилих будинків	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні

166.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	житлово-комунальні	першочерговий відпуск місцевих будівельних матеріалів на будівництво індивідуальних жилих будинків і на капітальний ремонт житла	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян пожилого віку в Україні
167.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	соціально-побутові	позачергове коригування всіма видами послуг зв'язку, позачергове і безплатне встановлення домашніх телефонів, позачергове і безплатне обладнання житла засобами позавідомчої охоронної сигналізації АМІЕ! надаються за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,5, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян пожилого віку в Україні
168.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	інші	першочергове придбання акцій за їх номінальною вартістю на суму і за рахунок виданих Герою Соціалістичної Праці, Герою України, повному кавалеру ордена Трудової Слави, членам їх сімей, що спільно проживають з ними, приватизаційних майнових сертифікатів	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян пожилого віку в Україні
169.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	інші	першочергове придбання за рахунок власних коштів акцій за їх номінальною вартістю на половину суми виданих зазначеним у цій статті особам і членам їх сімей, що спільно проживають з ними, приватизаційних майнових сертифікатів	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян пожилого віку в Україні
170.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	транспортні	безплатний проїзд один раз на рік (туда і назад) залізничним транспортом у двомісному купе спальних вагонів швидких і пасажирських поїздів, водним транспортом у каютах першого класу (на місцях першої категорії) експресних і пасажирських ліній, повітряним або міксованим автомобільним транспортом АМІЕ! надаються за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,5, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян пожилого віку в Україні

171.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	транспортні	безплатне користування внутріміським транспортом (трамваєм, автобусом, троллейбусом, метрополітеном, водними переправами) і поїздами приміського сполучення, а в сільській місцевості - автобусами внутріобласних ліній Автоі наданося за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, збільшену на коефіцієнт 1,5, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
172.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	транспортні	позачергове придбання квитків на всі види залізничного, водного, повітряного і автомобільного транспорту	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
173.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	транспортні	щомісячна виплата грошової компенсації витрат на автомобільне паливо з розрахунку 50 літрів високооктанового бензину на місяць відповідно до діючих цін на паливо (за наявності особистого автотранспорту)	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
174.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	соціально-побутові	позачергове користування усіма видами послуг підприємств торгівельно-побутового обслуговування, при відвідуванні культурно-видовищних і спортивно-оздоровчих закладів	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
175.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	соціально-трудова	переважне право на залишення на роботі при скороченні чисельності чи штату працівників незалежно від часу роботи на даному підприємстві, в установі або організації, першочергове працевлаштування при ліквідації підприємства, установи або організації	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
176.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	соціально-трудова	безплатне навчання і перенавчання нових професій за місцем роботи в урядових закладах системи державної підготовки і перепідготовки кадрів, а також у платних навчальних закладах і на курсах	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні

177.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	соціально-трудові	надання зазначеним особам щорічної оплачуваної відпустки, а також додаткової відпустки без збереження заробітної плати терміном до трьох тижнів на рік у зручний для них час	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
178.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	інші	безплатне поховання померлого (загиблого) Героя Соціалістичної Праці, Героя України, повного кавалера ордена Трудової Слави	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
179.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	інші	спорудження на могилі померлого (загиблого) надгробка за встановленим Урядом України зразком	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
180.	особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною	соціально-трудові	вплата дружині (чоловіку) і дітям віком до 18 років у разі смерті (загибелі) одноразової допомоги в розмірі п'яти прожиткових мінімумів, затверджених законом на день смерті (загибелі), у розрахунок на місяць на одну особу	ст. 9 ЗУ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні
181.	працівники державної пожежної охорони	житлово-комунальні	особовий склад державної пожежної охорони користується пільгами при розподілі житла, встановленні квартирних телефонів, влаштуванні дітей у дитячі дошкільні заклади	ст. 22 ЗУ Про пожежну безпеку
182.	працівники державної пожежної охорони	житлово-комунальні	особовому складу державної пожежної охорони та членам їх сімей надається 50-відсоткова знижка плати за жилу площу, комунальні послуги, а також паливо в межах норм, встановлених законодавством	ст. 22 ЗУ Про пожежну безпеку
183.	працівники державної пожежної охорони	житлово-комунальні	мають право на одержання кредитів на індивідуальне та кооперативне житлове будівництво в розстрочку на 20 років з погашенням 50 відсотків наданої позички за рахунок відповідних фондів Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи і бюджетів місцевих та регіонального самоврядування	ст. 22 ЗУ Про пожежну безпеку
184.	працівники державної пожежної охорони	житлово-комунальні	місцеві органи виконавчої влади можуть продавати на пільгових умовах житло особам рядового та начальницького складу державної пожежної охорони із знижкою до 50 відсотків його вартості	ст. 22 ЗУ Про пожежну безпеку

185.	прокурори, слідчі прокуратури	житлово-комунальні	прокурори та слідчі прокуратури забезпечуються житлою площею місцевими органами влади в першочерговому порядку	ст. 22 ЗУ Про прокуратуру
186.	прокурори, слідчі прокуратури	житлово-комунальні	пільга з 50-процентної знижки плати за займане ними та членами їх сімей житло, комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична та теплова енергія) і користування квартирним телефоном в межах норм, встановлених законодавством, надається Але! якщо середньомісячний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 22 ЗУ Про прокуратуру
187.	пенсіонерам із числа прокурорів та слідчих прокуратури	житлово-комунальні	пільга з 50-процентної знижки плати за займане ними та членами їх сімей житло, комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична та теплова енергія) і користування квартирним телефоном в межах норм, встановлених законодавством, надається Але! якщо середньомісячний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 22 ЗУ Про прокуратуру
188.	реабілітовані особи	житлово-комунальні	які потребують поліпшення житлових умов, надається право на першочергове одержання житла	ст. 6 ЗУ Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні
189.	реабілітовані особи	житлово-комунальні	реабілітовані особи, які проживають у сільській місцевості, мають право на одержання безпроцентної позики та першочергове забезпечення будівельними матеріалами для будівництва житла	ст. 6 ЗУ Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні
190.	реабілітована особа стала інвалідом внаслідок репресій або є пенсіонером	медико-реабілітаційні	держання пільгових путівок для санаторно-курортного лікування та відпочинку	ст. 6 ЗУ Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні
191.	реабілітована особа стала інвалідом внаслідок репресій або є пенсіонером	транспортні	безплатне забезпечення автомобілем класу ЗАЗ-968М при наявності відповідних медичних показників	ст. 6 ЗУ Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні

192.	реабілітована особа стала інвалідом внаслідок репресій або є пенсіонером	транспортні	безплатний проїзд всіма видами міського пасажирського транспорту (крім таксі) та на автомобільному транспорті загального користування (за винятком таксі) в сільській місцевості в межах адміністративного району Але! Пільги з оплати житлої площі, комунальних послуг та проїзду надаються за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.	ст. 6 ЗУ Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні
193.	реабілітована особа стала інвалідом внаслідок репресій або є пенсіонером	житлово-комунальні	зниження оплати житлої площі та комунальних послуг на 50 процентів в межах норм, передбачених чинним законодавством Але! Пільги з оплати житлої площі, комунальних послуг та проїзду надаються за умови, якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищував величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.	ст. 6 ЗУ Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні
194.	реабілітована особа стала інвалідом внаслідок репресій або є пенсіонером	медико-реабілітаційні	позачергове надання медичної допомоги і 50-процентне зняття вартості ліків за рецептом	ст. 6 ЗУ Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні
195.	реабілітована особа стала інвалідом внаслідок репресій або є пенсіонером	житлово-комунальні	переважне право на вступ до садівницьких товариств, першочергове право на вступ до житлово-будівельних кооперативів	ст. 6 ЗУ Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні
196.	реабілітована особа стала інвалідом внаслідок репресій або є пенсіонером	житлово-комунальні	першочергове встановлення телефону	ст. 6 ЗУ Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні
197.	реабілітовані особи	інші	мають право на безплатну консультацію адвокатів з питань, пов'язаних з реабілітацією	ст. 6 ЗУ Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні

198.	військовослужбовці та члени їх сімей	медико-реабілітаційні	мають право не більше одного разу на рік на санаторно-курортне лікування та відпочинку у санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах і на туристських базах Міністерства оборони України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів з пільговою оплатою вартості путівок у розмірах та порядку, встановлених Кабінетом Міністрів України Але! крім військовослужбовців строкової військової служби	ст. 12 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей
199.	члени сімей військовослужбовців, які загинули (померли) або пропали безвісти під час проходження військової служби	медико-реабілітаційні	мають право не більше одного разу на рік на санаторно-курортне лікування та відпочинку у санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах і на туристських базах Міністерства оборони України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів з пільговою оплатою вартості путівок у розмірах та порядку, встановлених Кабінетом Міністрів України	ст. 12 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей
200.	пенсіонери з числа військовослужбовців які визнані інвалідами I та II групи внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням військової служби	медико-реабілітаційні	забезпечуються путівками для санаторно-курортного лікування незалежно від виду пенсії, яку вони отримують	ст. 12 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей
201.	пенсіонери з числа військовослужбовців які визнані інвалідами 3 групи внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням військової служби	медико-реабілітаційні	забезпечуються путівками для санаторно-курортного лікування за наявності медичних показань	ст. 12 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей

202.	військовослужбовцям та членам їх сімей, які перебувають на їх утриманні	житлово-комунальні	надається 50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирної плати) та плати за комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична, теплова енергія та інші послуги) в житлих будинках усіх форм власності в межах встановлених норм, передбачених законодавством Алев! Пільги, передбачені цим пунктом для військовослужбовців, надаються за умови, якщо розмір наданих пільг у грошовому еквіваленті разом із середньомісячним сукупним доходом військовослужбовця за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.	ст. 12 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей
203.	особам звільненим з військової служби особам, які стали інвалідами під час проходження військової служби та членам їх сімей, які перебувають на їх утриманні	житлово-комунальні	надається 50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирної плати) та плати за комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична, теплова енергія та інші послуги) в житлих будинках усіх форм власності в межах встановлених норм, передбачених законодавством Алев! Пільги, передбачені цим пунктом для військовослужбовців, надаються за умови, якщо розмір наданих пільг у грошовому еквіваленті разом із середньомісячним сукупним доходом військовослужбовця за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.	ст. 12 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей
204.	батькам та членам сімей військовослужбовців, які загинули (померли) або пропали безвісти під час проходження військової служби	житлово-комунальні	надається 50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирної плати) та плати за комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична, теплова енергія та інші послуги) в житлих будинках усіх форм власності в межах встановлених норм, передбачених законодавством Алев! Пільги, передбачені цим пунктом для військовослужбовців, надаються за умови, якщо розмір наданих пільг у грошовому еквіваленті разом із середньомісячним сукупним доходом військовослужбовця за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.	ст. 12 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей

205.	особам звільненим з військової служби особам, які стали інвалідами під час проходження військової служби та членами їх сімей, які перебувають на їх утриманні	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка плати за встановлення і користування квартирним телефоном Але! Пільги, передбачені цим пунктом для військовослужбовців, надаються за умови, якщо розмір наданих пільг у грошовому еквіваленті разом із середньомісячним сукупним доходом військовослужбовця за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.	ст. 12 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей
206.	військовослужбовці	інші	мають право на одержання земельної ділянки для будівництва та обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд в населених пунктах, обраних ними для проживання з урахуванням встановленого порядку Але! які мають викладку на військовій службі не менше 17 років та потребують поліпшення житлових умов	ст. 12 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей
207.	військовослужбовці	житлово-комунальні	мають право на одержання кредитів на індивідуальне житлове будівництво або придбання приватного жилого будинку (квартири) на строк до 20 років з погашенням загальної суми та відсоткових ставок за кредитами за рахунок коштів, призначених у державному бюджеті на утримання Збройних Сил України, Служби безпеки України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань Але! які мають викладку на військовій службі 20 років і більше та потребують поліпшення житлових умов	ст. 12 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей
208.	військовослужбовці	житлово-комунальні	мають право на безплатне одержання у приватну власність жилого приміщення, яке вони займають у будинках державного житлового фонду Але! які мають викладку на військовій службі 20 років і більше, у разі звільнення з військової служби за станом здоров'я, віком, у зв'язку із скороченням штатів,	ст. 12 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей
209.	звільнені з військової служби особи, які стали інвалідами I чи II групи	житлово-комунальні	мають право на безплатне одержання у приватну власність жилого приміщення, яке вони займають у будинках державного житлового фонду	ст. 12 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей

210.	члени сімей військовослужбовців, які загинули (померли) або пропали безвісти під час проходження військової служби	житлово-комунальні	мають право на безплатне одержання у приватну власність жилого приміщення, яке вони займають у будинках державного житлового фонду	ст. 12 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей
211.	військовослужбовці	транспортні	мають право на безоплатний проїзд залізничним, повітряним, водним та автомобільним (за винятком таксі) транспортом	ст. 14 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей
212.	військовослужбовці строкової військової служби	транспортні	безоплатне користування всіма видами транспорту загального користування міського, приміського та міжміського сполучення (за винятком таксі)	ст. 14 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей
213.	військовослужбовці	транспортні	мають право на безоплатне перевезення до 20 тонн особистого майна в контейнерах з попереднього місця проживання до нового залізничним транспортом, а там, де такого виду транспорту немає, - іншими видами транспорту (за винятком повітряного). У разі перевезення особистого майна в окремому вагоні, багажем та дрібною відправкою їм відшкодовується фактичні витрати, але не більше вартості перевезення майна в контейнері вагою 20 тонн. Але! При переведенні військовослужбовців на нове місце проходження військової служби або звільненні з військової служби	ст. 14 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей
214.	члени сімей військовослужбовців	транспортні	мають право на безоплатний проїзд залізничним, повітряним, водним та автомобільним (за винятком таксі) транспортом; Але! (крім військовослужбовців строкової військової служби)	ст. 14 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей
215.	члени сімей військовослужбовців	транспортні	мають право на безоплатне перевезення до 20 тонн особистого майна в контейнерах залізничним транспортом, а там, де такого виду транспорту немає, - іншими видами транспорту (за винятком повітряного) Але! при переїзді до обраного місця проживання у зв'язку із загинуттю (смертю) військовослужбовця	ст. 14 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей

216.	військовослужбовці	транспортні	користуються правом безоплатного проїзду всіма видами міського пасажирського транспорту загального користування (крім таксі) в межах адміністративного району за місцем проживання, залізничного та водного транспорту приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів Але! які стали інвалідами внаслідок бойових дій, учасники бойових дій та прирівняні до них особи,	ст. 14 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей
217.	батьки військовослужбовців, які загинули чи померли або пропали безвісти під час проходження військової служби	транспортні	користуються правом безоплатного проїзду всіма видами міського пасажирського транспорту загального користування (крім таксі) в межах адміністративного району за місцем проживання, залізничного та водного транспорту приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів	ст. 14 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей
218.	військовослужбовці	транспортні	мають право на 50-відсоткову знижку при користуванні міжміським залізничним, повітряним, водним та автомобільним транспортом відповідно до закону Але! які стали інвалідами внаслідок бойових дій, учасники бойових дій та прирівняні до них особи,	ст. 14 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей
219.	батьки військовослужбовців, які загинули чи померли або пропали безвісти під час проходження військової служби	транспортні	мають право на 50-відсоткову знижку при користуванні міжміським залізничним, повітряним, водним та автомобільним транспортом відповідно до закону	ст. 14 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей
220.	військовослужбовці	житлово-комунальні	мають право на першочергове встановлення квартирного телефону, а також першочергове встановлення квартирної охоронної сигналізації. Але! крім військовослужбовців строкової військової служби	ст. 14 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей
221.	військовослужбовці строкової військової служби	інші	мають право безоплатно відправляти й одержувати листи. Безоплатними поштовими послугами відправляється особистий одяг громадян, призначених на строкову військову службу.	ст. 14 ЗУ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей
222.	Ветерани військової служби	медико-реабілітаційні	безоплатне користування відомчими закладами охорони здоров'я	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист

223.	ветерани органів внутрішніх справ	медико-реабілітаційні	безоплатне користування відомчими закладами охорони здоров'я	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
224.	ветерани державної пожежної охорони	медико-реабілітаційні	безоплатне користування відомчими закладами охорони здоров'я	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
225.	ветерани служби цивільного захисту	медико-реабілітаційні	безоплатне користування відомчими закладами охорони здоров'я	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
226.	ветерани Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	медико-реабілітаційні	безоплатне користування відомчими закладами охорони здоров'я	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
227.	Ветерани військової служби	медико-реабілітаційні	першочергове безоплатне придбання ліків за рецептами лікарів	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
228.	ветерани органів внутрішніх справ	медико-реабілітаційні	першочергове безоплатне придбання ліків за рецептами лікарів	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
229.	ветерани державної пожежної охорони	медико-реабілітаційні	першочергове безоплатне придбання ліків за рецептами лікарів	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист

230.	ветерани служби цивільного захисту	медико-реабілітаційні	першочергове безоплатне придбання ліків за рецептами лікарів	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
231.	ветерани Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	медико-реабілітаційні	першочергове безоплатне придбання ліків за рецептами лікарів	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
232.	ветерани військової служби	медико-реабілітаційні	першочергове медичне обстеження, диспансеризація та госпіталізація	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
233.	ветерани органів внутрішніх справ	медико-реабілітаційні	першочергове медичне обстеження, диспансеризація та госпіталізація	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
234.	ветерани державної пожежної охорони	медико-реабілітаційні	першочергове медичне обстеження, диспансеризація та госпіталізація	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
235.	ветерани служби цивільного захисту	медико-реабілітаційні	першочергове медичне обстеження, диспансеризація та госпіталізація	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
236.	ветерани Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	медико-реабілітаційні	першочергове медичне обстеження, диспансеризація та госпіталізація	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист

237.	ветерани військової служби	медико-реабілітаційні	переважне право на забезпечення санаторно-курортним лікуванням у відомчих санаторіях	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
238.	ветерани органів внутрішніх справ	медико-реабілітаційні	переважне право на забезпечення санаторно-курортним лікуванням у відомчих санаторіях	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
239.	ветерани державної пожежної охорони	медико-реабілітаційні	переважне право на забезпечення санаторно-курортним лікуванням у відомчих санаторіях	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
240.	ветерани служби цивільного захисту	медико-реабілітаційні	переважне право на забезпечення санаторно-курортним лікуванням у відомчих санаторіях	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
241.	ветерани Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	медико-реабілітаційні	переважне право на забезпечення санаторно-курортним лікуванням у відомчих санаторіях	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
242.	ветерани військової служби	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирної плати) та плати за комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична, теплова енергія та інші послуги), користування квартирним телефоном	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
243.	ветерани органів внутрішніх справ	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирної плати) та плати за комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична, теплова енергія та інші послуги), користування квартирним телефоном	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист

244.	ветерани державної пожежної охорони	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирної плати) та плати за комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична, теплова енергія та інші послуги), користування квартирним телефоном	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
245.	ветерани служби цивільного захисту	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирної плати) та плати за комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична, теплова енергія та інші послуги), користування квартирним телефоном	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
246.	ветерани Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирної плати) та плати за комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична, теплова енергія та інші послуги), користування квартирним телефоном	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
247.	Ветерани військової служби	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка вартості палива, в тому числі рідкого, в межах норм, встановлених для продажу населенню для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
248.	ветерани органів внутрішніх справ	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка вартості палива, в тому числі рідкого, в межах норм, встановлених для продажу населенню для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
249.	ветерани державної пожежної охорони	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка вартості палива, в тому числі рідкого, в межах норм, встановлених для продажу населенню для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
250.	ветерани служби цивільного захисту	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка вартості палива, в тому числі рідкого, в межах норм, встановлених для продажу населенню для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист

251.	ветерани Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка вартості палива, в тому числі рідкого, в межах норм, встановлених для продажу населенню для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
252.	ветерани військової служби	житлово-комунальні	першочергове забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов Але! Першочергово забезпечуються житлом ветерани військової служби, які при звільненні з військової служби здали державним органам займане ними у військових містечках жиле приміщення та не були забезпечені іншим жилим приміщенням для постійного проживання та яким виповнилося 60 і більше років, а також сім'ям померлих ветеранів.	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
253.	ветерани органів внутрішніх справ	житлово-комунальні	першочергове забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
254.	ветерани державної пожежної охорони	житлово-комунальні	першочергове забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
255.	ветерани служби цивільного захисту	житлово-комунальні	першочергове забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
256.	ветерани Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	житлово-комунальні	першочергове забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист

257.	Ветерани військової служби	житлово-комунальні	право на безоплатне отримання у власність займаного ними та членами їх сімей житла незалежно від розміру його загальної площі в будинках державного житлового фонду	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
258.	ветерани органів внутрішніх справ	житлово-комунальні	право на безоплатне отримання у власність займаного ними та членами їх сімей житла незалежно від розміру його загальної площі в будинках державного житлового фонду	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
259.	ветерани державної пожежної охорони	житлово-комунальні	право на безоплатне отримання у власність займаного ними та членами їх сімей житла незалежно від розміру його загальної площі в будинках державного житлового фонду	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
260.	ветеранів служби цивільного захисту	житлово-комунальні	право на безоплатне отримання у власність займаного ними та членами їх сімей житла незалежно від розміру його загальної площі в будинках державного житлового фонду	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
261.	ветерани Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	житлово-комунальні	право на безоплатне отримання у власність займаного ними та членами їх сімей житла незалежно від розміру його загальної площі в будинках державного житлового фонду	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
262.	Ветерани військової служби	транспортні	безоплатний проїзд і перевезення багажу ними та членами їх сімей при переїзді до вибраного місця постійного проживання після звільнення з військової служби в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України та міжнародними договорами України	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
263.	ветерани органів внутрішніх справ	транспортні	безоплатний проїзд і перевезення багажу ними та членами їх сімей при переїзді до вибраного місця постійного проживання після звільнення з військової служби в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України та міжнародними договорами України	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист

264.	ветерани державної пожежної охорони	транспортні	безоплатний проїзд і перевезення багажу ними та членами їх сімей при перезді до вибраного місця постійного проживання після звільнення з військової служби в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України та міжнародними договорами України	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
265.	ветерани служби цивільного захисту	транспортні	безоплатний проїзд і перевезення багажу ними та членами їх сімей при перезді до вибраного місця постійного проживання після звільнення з військової служби в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України та міжнародними договорами України	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
266.	ветерани Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	транспортні	безоплатний проїзд і перевезення багажу ними та членами їх сімей при перезді до вибраного місця постійного проживання після звільнення з військової служби в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України та міжнародними договорами України	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
267.	Ветерани військової служби	транспортні	безоплатний проїзд (туди і назад) у межах України один раз на рік залізничним транспортом у купейному вагоні швидкого чи пасажирського потягу або водним чи автомобільним транспортом міжміського сполучення для лікування та відпочинку у санаторіях та будинках відпочинку	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
268.	ветеранів органів внутрішніх справ	транспортні	безоплатний проїзд (туди і назад) у межах України один раз на рік залізничним транспортом у купейному вагоні швидкого чи пасажирського потягу або водним чи автомобільним транспортом міжміського сполучення для лікування та відпочинку у санаторіях та будинках відпочинку	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
269.	ветерани державної пожежної охорони	транспортні	безоплатний проїзд (туди і назад) у межах України один раз на рік залізничним транспортом у купейному вагоні швидкого чи пасажирського потягу або водним чи автомобільним транспортом міжміського сполучення для лікування та відпочинку у санаторіях та будинках відпочинку	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист

270.	ветерани служби цивільного захисту	транспортні	безоплатний проїзд (туди і назад) у межах України один раз на рік залізничним транспортом у купейному вагоні швидкого чи пасажирського потягу або водним чи автомобільним транспортом міжміського сполучення для лікування та відпочинку у санаторіях та будинках відпочинку	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
271.	ветерани Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	транспортні	безоплатний проїзд (туди і назад) у межах України один раз на рік залізничним транспортом у купейному вагоні швидкого чи пасажирського потягу або водним чи автомобільним транспортом міжміського сполучення для лікування та відпочинку у санаторіях та будинках відпочинку	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
272.	Ветерани військової служби	транспортні	право на першочергове придбання квитків на всі види транспорту	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
273.	ветерани органів внутрішніх справ	транспортні	право на першочергове придбання квитків на всі види транспорту	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
274.	ветерани державної пожежної охорони	транспортні	право на першочергове придбання квитків на всі види транспорту	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
275.	ветерани служби цивільного захисту	транспортні	право на першочергове придбання квитків на всі види транспорту	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
276.	ветерани Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	транспортні	право на першочергове придбання квитків на всі види транспорту	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист

277.	ветерани військової служби	транспортні	безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту (за винятком таксі), автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів у межах України	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
278.	ветерани органів внутрішніх справ	транспортні	безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту (за винятком таксі), автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів у межах України	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
279.	ветерани державної пожежної охорони	транспортні	безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту (за винятком таксі), автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів у межах України	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
280.	ветерани служби цивільного захисту	транспортні	безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту (за винятком таксі), автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів у межах України	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
281.	ветерани Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	транспортні	безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту (за винятком таксі), автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів у межах України	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
282.	ветерани військової служби	соціально-трудова	використання чергової відпустки за місцем роботи у зручний для них час, а також отримання додаткової відпустки без збереження заробітної плати терміном до 14 календарних днів на рік	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист

283.	ветерани органів внутрішніх справ	соціально-трудова	використання чергової відпустки за місцем роботи у зручний для них час, а також отримання додаткової відпустки без збереження зарплатної плати терміном до 14 календарних днів на рік	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
284.	ветерани державної пожежної охорони	соціально-трудова	використання чергової відпустки за місцем роботи у зручний для них час, а також отримання додаткової відпустки без збереження зарплатної плати терміном до 14 календарних днів на рік	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
285.	ветерани служби цивільного захисту	соціально-трудова	використання чергової відпустки за місцем роботи у зручний для них час, а також отримання додаткової відпустки без збереження зарплатної плати терміном до 14 календарних днів на рік	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
286.	ветерани Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	соціально-трудова	використання чергової відпустки за місцем роботи у зручний для них час, а також отримання додаткової відпустки без збереження зарплатної плати терміном до 14 календарних днів на рік	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
287.	ветерани військової служби	соціально-трудова	право на щорічну відпустку повної тривалості до настання шестимісячного терміну безперервної роботи у перший рік роботи на даному підприємстві, в установі чи організації	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
288.	ветерани органів внутрішніх справ	соціально-трудова	право на щорічну відпустку повної тривалості до настання шестимісячного терміну безперервної роботи у перший рік роботи на даному підприємстві, в установі чи організації	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
289.	ветерани державної пожежної охорони	соціально-трудова	право на щорічну відпустку повної тривалості до настання шестимісячного терміну безперервної роботи у перший рік роботи на даному підприємстві, в установі чи організації	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист

290.	ветерани служби цивільного захисту	соціально-трудова	право на щорічну відпустку повної тривалості до настання шестимісячного терміну безперервної роботи у перший рік роботи на даному підприємстві, в установі чи організації	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
291.	ветерани Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	соціально-трудова	право на щорічну відпустку повної тривалості до настання шестимісячного терміну безперервної роботи у перший рік роботи на даному підприємстві, в установі чи організації	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
292.	ветерани військової служби	соціально-трудова	право переважного залишення на роботі, на яку вони були зараховані вперше після звільнення з військової служби, при скороченні чисельності або штату працівників	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
293.	ветерани органів внутрішніх справ	соціально-трудова	право переважного залишення на роботі, на яку вони були зараховані вперше після звільнення з військової служби, при скороченні чисельності або штату працівників	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
294.	ветеранів державної пожежної охорони	соціально-трудова	право переважного залишення на роботі, на яку вони були зараховані вперше після звільнення з військової служби, при скороченні чисельності або штату працівників	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
295.	ветерани служби цивільного захисту	соціально-трудова	право переважного залишення на роботі, на яку вони були зараховані вперше після звільнення з військової служби, при скороченні чисельності або штату працівників	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
296.	ветерани Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	соціально-трудова	право переважного залишення на роботі, на яку вони були зараховані вперше після звільнення з військової служби, при скороченні чисельності або штату працівників	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист

297.	ветерани військової служби	житлово-комунальні	переванжне право на вступ до гаражних, садово-городніх, житлових та інших кооперативів	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
298.	ветерани органів внутрішніх справ	житлово-комунальні	переванжне право на вступ до гаражних, садово-городніх, житлових та інших кооперативів	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
299.	ветерани державної пожежної охорони	житлово-комунальні	переванжне право на вступ до гаражних, садово-городніх, житлових та інших кооперативів	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
300.	ветерани служби цивільного захисту	житлово-комунальні	переванжне право на вступ до гаражних, садово-городніх, житлових та інших кооперативів	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
301.	ветерани Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	житлово-комунальні	переванжне право на вступ до гаражних, садово-городніх, житлових та інших кооперативів	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
302.	вдови (вдівці) померлих (загиблих) ветеранів військової служби та члени їх сімей	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирної плати) та плати за комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична, теплова енергія та інші послуги), користування квартирним телефоном	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
303.	вдови (вдівці) померлих (загиблих) ветеранів органів внутрішніх справ та члени їх сімей	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирної плати) та плати за комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична, теплова енергія та інші послуги), користування квартирним телефоном	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист

304.	вдови (вдовці) померлих (загиблих) ветеранів державної пожежної охорони та члени їх сімей	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирної плати) та плати за комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична, теплова енергія та інші послуги), користування квартирним телефоном	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
305.	вдови (вдовці) померлих (загиблих) ветеранів служби цивільного захисту та члени їх сімей	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирної плати) та плати за комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична, теплова енергія та інші послуги), користування квартирним телефоном	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
306.	вдови (вдовці) померлих (загиблих) ветеранів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та члени їх сімей	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирної плати) та плати за комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична, теплова енергія та інші послуги), користування квартирним телефоном	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
307.	вдови (вдовці) померлих (загиблих) ветеранів військової служби та члени їх сімей	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка вартості палива, в тому числі рідкого, в межах норм, встановлених для продажу населенню для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
308.	вдови (вдовці) померлих (загиблих) ветеранів органів внутрішніх справ та члени їх сімей	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка вартості палива, в тому числі рідкого, в межах норм, встановлених для продажу населенню для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
309.	вдови (вдовці) померлих (загиблих) ветеранів державної пожежної охорони та члени їх сімей	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка вартості палива, в тому числі рідкого, в межах норм, встановлених для продажу населенню для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
310.	вдови (вдовці) померлих (загиблих) ветеранів служби цивільного захисту та члени їх сімей	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка вартості палива, в тому числі рідкого, в межах норм, встановлених для продажу населенню для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист

311.	вдови (вдівці) померлих (загиблих) ветеранів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та члени їх сімей	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка вартості палива, в тому числі рідкого, в межах норм, встановлених для продажу населенню для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
312.	вдови (вдівці) померлих (загиблих) ветеранів військової служби та члени їх сімей	житлово-комунальні	першочергове забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
313.	вдови (вдівці) померлих (загиблих) ветеранів органів внутрішніх справ та члени їх сімей	житлово-комунальні	першочергове забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
314.	вдови (вдівці) померлих (загиблих) ветеранів державної пожежної охорони та члени їх сімей	житлово-комунальні	першочергове забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
315.	вдови (вдівці) померлих (загиблих) ветеранів служби цивільного захисту та члени їх сімей	житлово-комунальні	першочергове забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
316.	вдови (вдівці) померлих (загиблих) ветеранів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та члени їх сімей	житлово-комунальні	першочергове забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
317.	вдови (вдівці) померлих (загиблих) ветеранів військової служби та члени їх сімей	житлово-комунальні	право на безоплатне отримання у власність займаного ними та членами їх сімей житла незалежно від розміру його загальної площі в будинках державного житлового фонду	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист

318.	вдови (вдівиці) померлих (загиблих) ветеранів органів внутрішніх справ та члени їх сімей	житлово-комунальні	право на безоплатне отримання у власність займаного ними та членами їх сімей житла незалежно від розміру його загальної площі в будинках державного житлового фонду	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
319.	вдови (вдівиці) померлих (загиблих) ветеранів державної пожежної охорони та члени їх сімей	житлово-комунальні	право на безоплатне отримання у власність займаного ними та членами їх сімей житла незалежно від розміру його загальної площі в будинках державного житлового фонду	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
320.	вдови (вдівиці) померлих (загиблих) ветеранів служби цивільного захисту та члени їх сімей	житлово-комунальні	право на безоплатне отримання у власність займаного ними та членами їх сімей житла незалежно від розміру його загальної площі в будинках державного житлового фонду	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
321.	вдови (вдівиці) померлих (загиблих) ветеранів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та члени їх сімей	житлово-комунальні	право на безоплатне отримання у власність займаного ними та членами їх сімей житла незалежно від розміру його загальної площі в будинках державного житлового фонду	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
322.	вдови (вдівиці) померлих (загиблих) ветеранів військової служби та члени їх сімей	транспортні	безоплатний проїзд і перевезення багажу ними та членами їх сімей при переїзді до вибраного місця постійного проживання після звільнення з військової служби в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України та міжнародними договорами України	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
323.	вдови (вдівиці) померлих (загиблих) ветеранів органів внутрішніх справ та члени їх сімей	транспортні	безоплатний проїзд і перевезення багажу ними та членами їх сімей при переїзді до вибраного місця постійного проживання після звільнення з військової служби в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України та міжнародними договорами України	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
324.	вдови (вдівиці) померлих (загиблих) ветеранів державної пожежної охорони та члени їх сімей	транспортні	безоплатний проїзд і перевезення багажу ними та членами їх сімей при переїзді до вибраного місця постійного проживання після звільнення з військової служби в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України та міжнародними договорами України	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист

325.	вдови (вдівці) померлих (загиблих) ветеранів служби цивільного захисту та члени їх сімей	транспортні	безоплатний проїзд і перевезення багажу ними та членами їх сімей при перезді до вибраного місця постійного проживання після звільнення з військової служби в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України та міжнародними договорами України	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
326.	вдови (вдівці) померлих (загиблих) ветеранів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та члени їх сімей	транспортні	безоплатний проїзд і перевезення багажу ними та членами їх сімей при перезді до вибраного місця постійного проживання після звільнення з військової служби в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України та міжнародними договорами України	ст. 6 ЗУ Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист
327.	учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них особи	медико-реабілітаційні	безоплатне одержання ліків, лікарських засобів, імунобіологічних препаратів та виробів медичного призначення за рецептами лікарів	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
328.	учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них особи	медико-реабілітаційні	першочергове безоплатне зубопротезування (за винятком протезування з дорогоцінних металів)	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
329.	учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них особи	медико-реабілітаційні	безоплатне забезпечення санаторно-курортним лікуванням або одержання компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування. Порядок надання путівок, розмір та порядок виплати компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування визначаються Кабінетом Міністрів України	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
330.	учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них особи	житлово-комунальні	75-процентна знижка плати за користування житлом (квартирна плата) в межах норм, передбачених чинним законодавством (21 кв. метр загальної площі житла на кожну особу, яка постійно проживає у житловому приміщенні (будинку) і має право на знижку плати, та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю) Але! надаються учасникам бойових дій та членам їх сімей, що проживають разом з ними, незалежно від виду житла чи форми власності на нього	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту

331.	учасникам бойових дій та особам, порівняним до них особи	житлово-комунальні	75-процентна знижка плати за користування комунальними послугами (газом, електроенергією та іншими послугами) та скрапленням балонним газом для побутових потреб в межах середніх норм споживання. Але! надаються учасникам бойових дій та членам їх сімей, що проживають разом з ними, незалежно від виду житла чи форми власності на нього	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
332.	учасникам бойових дій та особам, порівняним до них особи	житлово-комунальні	75-процентна знижка вартості палива, в тому числі рідкого, в межах норм, встановлених для продажу населенню, для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення Але! надаються учасникам бойових дій та членам їх сімей, що проживають разом з ними, незалежно від виду житла чи форми власності на нього	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
333.	учасникам бойових дій та особам, порівняним до них особи	транспортні	безплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських і міжміських маршрутів, у тому числі внутрірайонних, внутрі- та міжобласних незалежно від відстані та місця проживання	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
334.	учасникам бойових дій та особам, порівняним до них особи	медико-реабілітаційні	користування при виході на пенсію (незалежно від часу виходу на пенсію) чи зміні місця роботи поліклініками та госпітальми, до яких вони були прикріплені за попереднім місцем роботи	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
335.	учасникам бойових дій та особам, порівняним до них особи	медико-реабілітаційні	щорічне медичне обстеження і диспансеризація із залученням необхідних спеціалістів	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
336.	учасникам бойових дій та особам, порівняним до них особи	медико-реабілітаційні	першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах, аптеках та першочергова госпіталізація	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
337.	учасникам бойових дій та особам, порівняним до них особи	соціально-трудова	вплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 процентів середньої заробітної плати незалежно від стажу роботи	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту

338.	учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них особи	соціально-трудові	використання чергової щорічної відпустки у зручний для них час, а також одержання додаткової відпустки без збереження заробітної плати строком до двох тижнів на рік	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
339.	учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них особи	соціально-трудові	переважне право на залишення на роботі при скороченні чисельності чи штату працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці та на працевлаштування у разі ліквідації підприємства, установи, організації	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
340.	учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них особи	житлово-комунальні	першочергове забезпечення житлою площею осіб, які потребують поліпшення житлових умов, та першочергове відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, садівництва і городництва, першочерговий ремонт житлих будинків і квартир цих осіб та забезпечення їх паливом	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
341.	учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них особи	житлово-комунальні	одержання позики на будівництво, реконструкцію або капітальний ремонт житлих будинків і подвірних будівель, приєднання їх до інженерних мереж, комунікацій, а також позики на будівництво або придбання дачних будинків і благоустрій садових ділянок з погашенням її протягом 10 років починаючи з п'ятого року після закінчення будівництва. Зазначені позинки надаються у порядку, який визначається Кабінетом Міністрів України	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
342.	учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них особи	житлово-комунальні	першочергове право на вступ до житлово-будівельних (житлово-х) кооперативів, кооперативів по будівництву та експлуатації колективних гаражів, стоянок для транспортних засобів та їх технічне обслуговування, до садівничих товариств, на придбання матеріалів для індивідуального будівництва і садових будинків	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
343.	учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них особи	транспортні	безплатний проїзд один раз на два роки (туди і назад) залізничним, водним, повітряним або міжміським автомобільним транспортом, незалежно від наявності залізничного сполучення, або проїзд один раз на рік (туди і назад) вказаними видами транспорту з 50-процентною знижкою	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту

344.	учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них особи	податкові	звільнення від сплати прибуткового податку з усіх одержуваних ними доходів, податку з власників транспортних засобів (не більше одного транспортного засобу), земельного податку	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
345.	учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них особи	транспортні	позачергове користування всіма послугами зв'язку та позачергове встановлення на пільгових умовах квартирних телефонів (оплата у розмірі 20 процентів від тарифів вартості основних та 50 процентів - додаткових робіт). Абонементна плата за користування телефоном встановлюється у розмірі 50 процентів від затверджених тарифів;	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
346.	учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них особи	соціально-побутові	першочергове обслуговування підприємствами, установами та організаціями служб побутової громадської харчування, житлово-комунального господарства, міського транспорту	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
347.	учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них особи	соціально-побутові	позачергове влаштування до закладів соціального захисту населення, а також обслуговування службами соціального захисту населення вдома. У разі неможливості здійснення такого обслуговування закладами соціального захисту населення відшкодовуються витрати, пов'язані з доглядом за цим ветераном війни, в порядку і розмірах, встановлених чинним законодавством	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
348.	учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них особи	інші	учасникам бойових дій на території інших держав надається право на позаконкурсний вступ до вищих навчальних закладів та переважне право на вступ до професійно-технічних навчальних закладів і на курси для одержання відповідних професій	ст. 12 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
349.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	медико-реабілітаційні	безплатне одержання ліків, лікарських засобів, імунобіологічних препаратів та виробів медичного призначення за рецептами лікарів	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
350.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	медико-реабілітаційні	позачергове безплатне зубопротезування (за винятком протезування з дорогоцінних металів), безплатне забезпечення іншими протезами і протезно-ортопедичними виробами	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту

351.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	медико-реабілітаційні	безоплатне позачергове забезпечення санаторно-курортним лікуванням з компенсацією вартості проїзду до санаторно-курортного закладу і назад або одержання замість путівки грошової компенсації. Порядок надання путівок, розмір та порядок виплати компенсації визначаються Кабінетом Міністрів України	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
352.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	житлово-комунальні	100-процентна зняжка плати за користування житлом (квартирна плата) в межах норм, передбачених чинним законодавством (21 кв. метр загальної площі житла на одну особу, яка постійно проживає у житловому приміщенні (будинку) і має право на зняжку плати, та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
353.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	житлово-комунальні	100-процентна зняжка плати за користування комунальними послугами (газом, електроенергією та іншими послугами) та скрапленим балонним газом для побутових потреб в межах середніх норм споживання.	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
354.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	житлово-комунальні	100-процентна зняжка вартості палива, в тому числі рідкого, в межах норм, встановлених для продажу населенню, для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
355.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	транспортні	безплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських і міжміських маршрутів, у тому числі внутрірайонних, внутрі- та міжобласних незалежно від відстані та місця проживання.	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
356.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	житлово-комунальні	безплатний безлатентний капітальний ремонт власних житлових будинків і квартир та першочерговий поточний ремонт житлових будинків і квартир у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
357.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	медико-реабілітаційні	позачергове обслуговування амбулаторно-поліклінічними закладами, а також позачергова госпіталізація	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
358.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	житлово-комунальні	позачергове безплатне встановлення квартирних телефонів і позачергове користування всіма послугами зв'язку	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту

359.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	житлово-комунальні	абонементна плата за користування квартирним телефоном встановлюється у розмірі 50 процентів від затверджених тарифів, а для інвалідів Великої Вітчизняної війни та війни з Японією з 100-процентною знижкою від затверджених тарифів	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
360.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	соціально-трудова	користування при виході на пенсію (незалежно від часу виходу на пенсію) чи зміні місця роботи поліклініками та госпіталами, до яких вони були прикріплені за попереднім місцем роботи	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
361.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	медико-реабілітаційні	право на щорічне медичне обстеження і диспансеризацію із залученням необхідних спеціалістів	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
362.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	соціально-трудова	позачергове працевлаштування за спеціальністю відповідно до підготовки та висновків медико-соціальної експертизи	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
363.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	соціально-трудова	переважне право на залишення на роботі при скороченні чисельності чи штату працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці та на працевлаштування у разі ліквідації підприємств, установ, організацій	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
364.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	соціально-трудова	виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності працівникам інвалідам війни в розмірі 100 процентів середньої заробітної плати незалежно від стажу роботи	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
365.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	соціально-трудова	виплата працівникам інвалідам допомоги по тимчасовій непрацездатності до 4 місяців підряд або до 5 місяців протягом календарного року, а також допомоги по державному соціальному страхуванню за весь період перебування в санаторії з урахуванням проїзду туди і назад у разі, коли для лікування не вистачає щорічної і додаткової відпусток	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
366.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	соціально-трудова	використання чергової щорічної відпустки у зручний для них час, а також одержання додаткової відпустки без збереження заробітної плати строком до двох тижнів на рік	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту

367.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	житлово-комунальні	позачергове забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов, у тому числі за рахунок жолої площі, що передається міністерствами, іншими центральними органами державної виконавчої влади, підприємствами та організаціями у розпорядження місцевих Рад та державних адміністрацій	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
368.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	житлово-комунальні	одержання позики на будівництво, реконструкцію або капітальний ремонт житлових будинків і підпоріжних будівель, придбання їх до інженерних мереж, комунікацій, а також позики на будівництво або придбання дачних будинків і благоустрій садових ділянок з погашенням її протягом 10 років починаючи з п'ятого року після закінчення будівництва	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
369.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	житлово-комунальні	першочергове право на вступ до житлово-будівельних (житлових) кооперативів, кооперативів по будівництву та експлуатації колективних гаражів, стоянок для транспортних засобів та їх технічне обслуговування, до садівничого товариства, на придбання матеріалів для індивідуального будівництва і садових будинків. Гаражі, стоянки для транспортних засобів інвалідів війни, які мають медичні показання на забезпечення транспортом, як правило, створюються поблизу будинків	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
370.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	транспортні	інвалідам I-II груп надається право безплатного проїзду один раз на рік (туди і назад) залізничним, водним, повітряним або міжміським автомобільним транспортом, а особам, які супроводжують інвалідів I групи (не більше одного супроводжувача), - 50-процентна знижка вартості проїзду один раз на рік (туди і назад) зазначеними видами транспорту.	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
371.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	транспортні	інвалідам III групи надається право безплатного проїзду один раз на два роки (туди і назад) залізничним, водним, повітряним або міжміським автомобільним транспортом незалежно від наявності залізничного сполучення або проїзду один раз на рік (туди і назад) зазначеними видами транспорту з 50-процентною знижкою вартості проїзду	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту

372.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	транспортні	позачергове безплатне забезпечення автомобілем з ручними керуванням (за наявності медичних показань) на термін експлуатації до десяти років (з наступною заміною на новий)	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
373.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	транспортні	виплата компенсації на паливо, ремонт, технічне обслуговування автомобілів або на транспортне обслуговування в порядку, який визначається Кабінетом Міністрів України	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
374.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	інші	звільнення від орендної плати за нежилі приміщення, що орендуються інвалідами війни під гаражі для спеціальних засобів пересування (автомобілів, мотоциклів, велоскопів тощо) та безплатне надання для цих засобів гаражів-стоянок незалежно від їх форми власності	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
375.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	соціально-побутові	позачергове влаштування до закладів соціального захисту населення, а також обслуговування службами соціального захисту населення вдома. У разі неможливості здійснення такого обслуговування закладами соціального захисту населення відшкодовуються витрати, пов'язані з доглядом за цим інвалідом, в порядку і розмірах, встановлених чинним законодавством	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
376.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	соціально-побутові	позачергове обслуговування підприємствами, установами, організаціями служби побуто, громадського харчування, житлово-комунального господарства, міського транспорту	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
377.	інвалідам війни та прирівняним до них особи	соціально-побутові	право на позачергове забезпечення продовольчими товарами поліпшеного асортименту та промисловими товарами підвищеного попиту згідно з переліком та нормами, що встановлюються Урядом Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастополянською місковими державними адміністраціями	ст. 13 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
378.	учасники війни	медико-реабілітаційні	безплатне одержання ліків, лікарських засобів, імунобіологічних препаратів та виробів медичного призначення за рецептами лікарів	ст. 14 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту

379.	учасники війни	медико-реабілітаційні	безплатне першочергове зубопротезування (за винятком протезування з дороговцінних металів)	ст. 14 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
380.	учасники війни	медико-реабілітаційні	безоплатне забезпечення санаторно-курортним лікуванням або одержання компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування. Порядок надання путівок, розмір та порядок виплати компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування визначаються Кабінетом Міністрів України	ст. 14 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
381.	учасники війни	житлово-комунальні	50-процентна знижка плати за користування житлом (квартирна плата) в межах норм, передбачених чинним законодавством (21 кв. метр загальної площі житла на кожну особу, яка постійно проживає у житловому приміщенні (будинку) і має право на знижку плати, та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю)	ст. 14 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
382.	учасники війни	житлово-комунальні	50-процентна знижка плати за користування комунальними послугами (газом, електроенергією та іншими послугами) та скрапленим балонним газом для побутових потреб в межах середніх норм споживання.	ст. 14 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
383.	учасники війни	житлово-комунальні	50-процентна знижка вартості палива, в тому числі рідкого, в межах норм, встановлених для продажу населенню, для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення;	ст. 14 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
384.	учасники війни	транспортні	безплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських і міжміських маршрутів, у тому числі внутрірайонних, внутрі- та міжобласних незалежно від відстані та місця проживання;	ст. 14 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
385.	учасники війни	медико-реабілітаційні	користування при виході на пенсію (незалежно від часу виходу на пенсію) чи зміні місця роботи поліклініками та госпіталами, до яких вони були прикріплені за попереднім місцем роботи;	ст. 14 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту

386.	учасники війни	медико-реабілітаційні	щорічне медичне обстеження і диспансеризація із залученням необхідних спеціалістів	ст. 14 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
387.	учасники війни	медико-реабілітаційні	першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах, аптеках та першочергова госпіталізація	ст. 14 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
388.	учасники війни	соціально-трудові	виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 процентів середньої заробітної плати незалежно від стажу роботи;	ст. 14 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
389.	учасники війни	соціально-трудові	використання чергової відпустки у зручний для них час, одержання додаткової відпустки без збереження заробітної плати строком до двох тижнів на рік	ст. 14 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
390.	учасники війни	житлово-комунальні	першочергове забезпечення житлою площею осіб, які потребують поліпшення житлових умов, та першочергове відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, садівництва і городництва, першочерговий ремонт житлих будинків і квартир цих осіб та забезпечення їх паливом	ст. 14 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
391.	учасники війни	житлово-комунальні	одержання позики на будівництво, реконструкцію або капітальний ремонт житлих будинків і подвірних будівель, приєднання їх до інженерних мереж комунікацій, а також позики на будівництво або придбання дачних будинків і благоустрій садових ділянок з погашенням її протягом 10 років починаючи з п'ятого року після закінчення будівництва	ст. 14 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
392.	учасники війни	житлово-комунальні	першочергове право на вступ до житлово-будівельних (житлових) кооперативів, кооперативів по будівництву та експлуатації колективних гаражів, до садівничих товариств, на придбання матеріалів для індивідуального будівництва і садових будинків, технічне обслуговування та забезпечення стоянками транспортних засобів	ст. 14 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
393.	учасники війни	транспортні	безплатний проїзд один раз на два роки (туда і назад) залізничним, водним, повітряним або міжміським автомобільним транспортом незалежно від наявності залізничного сполучення або проїзд один раз на рік (туда і назад) вказаними видами транспорту з 50-процентною знижкою	ст. 14 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту

394.	учасники війни	податкові	звільнення від сплати прибуткового податку з усіх одержуваних доходів, податку з власників транспортних засобів (не більше одного транспортного засобу), земельного податку позачергове користування всіма послугами зв'язку та позачергове встановлення телефонів (оплата у розмірі 20 процентів від тарифів вартості основних та 50 процентів – додаткових робіт). Абонементна плата за користування телефоном встановлюється у розмірі 50 процентів від затверджених тарифів	ст. 14 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
395.	учасники війни	житлово-комунальні	позачергове обслуговування підприємствами, установами та організаціями служб побуто, громадського харчування, житлово-комунального господарства, міськміського транспорту	ст. 14 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
396.	учасники війни	соціально-побутові	першочергове обслуговування підприємствами, установами та організаціями служб побуто, громадського харчування, житлово-комунального господарства, міськміського транспорту	ст. 14 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
397.	учасники війни	соціально-побутові	позачергове влаштування до закладів соціального захисту населення, а також обслуговування службами соціального захисту населення вдома. У разі неможливості здійснення такого обслуговування закладами соціального захисту населення відшкодовується витрати, пов'язані з доглядом за учасником війни, в порядку і розмірах, що визначаються Кабінетом Міністрів України	ст. 14 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
398.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	медико-реабілітаційні	безплатне одержання ліків, лікарських засобів, імунобіологічних препаратів та виробів медичного призначення за рецептами лікарів	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту

¹ Чинність цього Закону поширюється на:

1) сім'ї військовослужбовців, партизанів, підпільників, учасників бойових дій на території інших держав, прирівняних до них осіб, зазначених у статтях 6 і 7 цього Закону, які загинули (пропали безвісти) або померли внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, одержання під час захисту Батьківщини або виконання інших обов'язків військової служби (службових обов'язків), а також внаслідок захворювання, пов'язаного з перебуванням на фронті або одержання інших обов'язків військової служби чи на території інших держав під час воєнних дій та конфліктів; сім'ї військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу, які призвалися на збори військовозобов'язаних Міністерства оборони, органів внутрішніх справ і державної безпеки колишнього Союзу РСР і загинули (померли) під час виконання

завдань по охороні громадського порядку при надзвичайних ситуаціях, пов'язаних з антигромадськими проявами; сім'ї загиблих під час Великої Вітчизняної війни осіб із числа особового складу груп самозахисту об'єктових та аварійних команд місцевої протиповітряної оборони, а також сім'ї загиблих внаслідок бойових дій працівників госпіталів, лікарень та інших медичних закладів. До членів сімей загиблих (тих, які пропали безвісти) військовослужбовців, партизанів та інших осіб, зазначених у цій статті, належать: утриманці загиблого або того, хто пропав безвісти, яким у зв'язку з цим виплачується пенсія; батьки; один з подружжя, який не одружився вдруге, незалежно від того, виплачується йому пенсія чи ні; діти, які не мають (і не мали) своїх сімей; діти, які мають свої сім'ї, але стали інвалідами до досягнення повноліття; діти, обоє з батьків яких загинули або пропали безвісти;

2) дружин (чоловіків) померлих інвалідів Великої Вітчизняної війни, а також дружин (чоловіків) померлих учасників війни і бойових дій, партизанів і підпільників, визнаних за життя інвалідами від загального захворювання, трудового каліцтва та з інших причин, які не одружилися вдруге. На дружин (чоловіків) померлих інвалідів війни, учасників бойових дій, партизанів, підпільників і учасників війни, нагороджених орденами і медалями колишнього Союзу РСР за самовіддану працю і бездоганну військову службу, визнаних за життя інвалідами, чинність цієї статті поширюється незалежно від часу смерті інваліда;

3) дружин (чоловіків) померлих партизанів, підпільників та військовослужбовців, які проходили службу у військових підрозділах, частинах, штабах і установах, що входили до складу діючої армії в період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років та війни 1945 року з імперіалістичною Японією, і нагороджені за цей період орденами і медалями колишнього Союзу РСР (крім ювілейних), які не одружилися вдруге;

4) дітей померлих учасників бойових дій, які навчаються за денною формою навчання у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації та професійно-технічних навчальних закладах, до закінчення цих навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення ними 23 років.

399.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	медико-реабілітаційні	безплатне першочергове зубопротезування (за винятком протезування з дорожочіних металів)	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
400.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	медико-реабілітаційні	безоплатне забезпечення санаторно-курортним лікуванням або одержання компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
401.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	житлово-комунальні	50-процентна знижка плати за користування житлом (квартирна плата) в межах норм, передбачених чинним законодавством (21 кв. метр загальної площі житла на кожну особу, яка постійно проживає у житловому приміщенні будинку) і має право на знижку плати, та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю)	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту

402.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	житлово-комунальні	50-процентна знижка плати за користування комунальними послугами (газом, електроенергією та іншими послугами) та скрапльним балонним газом для побутових потреб в межах середніх норм споживання.	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
403.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	житлово-комунальні	50-процентна знижка вартості палива, в тому числі рідкого, в межах норм, встановлених для продажу населенню, для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
404.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	транспортні	безплатний, проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приїздового сполучення та автобусами приміських і міноміських маршрутів, у тому числі внутрірайонних, внутрі- та міжобласних незалежно від відстані та місця проживання	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
405.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	житлово-комунальні	позачерговий безплатний капітальний ремонт власних жилих будинків і першочерговий поточний ремонт жилих будинків і квартир	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
406.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	медико-реабілітаційні	користування при виході на пенсію (незалежно від часу виходу на пенсію) чи зміні місця роботи поліклініками та госпіталами, до яких вони були прикріплені за попереднім місцем роботи	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
407.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	медико-реабілітаційні	щорічне медичне обстеження і диспансеризація із залученням необхідних спеціалістів	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту

408.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	медико-реабілітаційні	першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах, аптеках та першочергова госпіталізація	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
409.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	соціально-трудова	вплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 процентів середньої заробітної плати незалежно від стажу роботи	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
410.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	соціально-трудова	використання чергової щорічної відпустки у зручний для них час; одержання додаткової відпустки без збереження заробітної плати строком до двох тижнів на рік	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
411.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	соціально-трудова	переванче право на залишення на роботі при скороченні чисельності чи штату працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці та на працевлаштування в разі ліквідації підприємства, установи, організації ¹	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
412.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	житлово-комунальні	позачергове забезпечення житлою особою осіб, які потребують поліпшення житлових умов, у тому числі за рахунок жлової площі, що передається міністерствами, іншими центральними органами державної виконавчої влади, підприємствами та організаціями у розпорядження місцевих Рад та державних адміністрацій	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
413.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	житлово-комунальні	одержання позики на будівництво, реконструкцію або капітальної ремонт житлих будинків і подвірних будівель, придання їм до інженерних мереж, комунікацій, а також позики на будівництво або придбання дачних будинків і благоустрій садових ділянок з погашенням її протягом 10 років починаючи з п'ятого року після закінчення будівництва	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту

414.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	житлово-комунальні	першочергове право на вступ до житлово-будівельних (житлових) кооперативів, кооперативів по будівництву та експлуатації колективних гаражів, до садівничих товариств, на придбання матеріалів для індивідуального будівництва і садових будинків, технічне обслуговування та забезпечення стоянками транспортних засобів	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
415.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	транспортні	безплатний проїзд один раз на два роки (туди і назад) залізничним, водним, повітряним або міжміським автомобільним транспортом незалежно від наявності залізничного сполучення або проїзд один раз на рік (туди і назад) вказаними видами транспорту з 50-процентною знижкою	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
416.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	податкові	звільнення від сплати прибуткового податку з усіх одержуваних доходів, податку з власників транспортних засобів (не більше одного транспортного засобу), земельного податку;	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
417.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	житлово-комунальні	позачергове користування всіма послугами зв'язку та позачергове встановлення на пільгових умовах квартирних телефонів (оплата у розмірі 20 % від тарифів вартості основних та 50 % - додаткових робіт). Абонементна плата за користування телефоном встановлюється у розмірі 50 % від затверджених тарифів.	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
418.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	соціально-побутові	першочергове обслуговування підприємствами, установами та організаціями служби побутової громадського харчування, житлово-комунального господарства, міського транспорту	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
419.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	соціально-побутові	позачергове влаштування до закладів соціального захисту населення, а також обслуговування службами соціального захисту населення вдома. У разі неможливості здійснення такого обслуговування закладами соціального захисту населення відшкодовуються витрати, пов'язані з доглядом за ветераном війни, в порядку і розмірах, що визначаються Кабінетом Міністрів України	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту

420.	особи визначені в ст. 10 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, на яких поширюється чинність даного закону ¹	інші	вступ поза конкурсом до державних та комунальних вищих навчальних закладів на спеціальності, підготовка за якими здійснюється за рахунок коштів відповідно державного та місцевих бюджетів.	ст. 15 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
421.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	соціально-трудова	надбавки до пенсії або щомісячного довільного грошового утримання чи державної соціальної допомоги, що виплачується замість пенсії, які вони отримують, у розмірі 70 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, разова грошова допомога у розмірі, який визначається Кабінетом Міністрів країни в межах бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України, яка виплачується щорічно до 5 травня	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
422.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	податкові	звільнення від сплати всіх видів податків, зборів, міта та інших платежів до бюджету	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
423.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	медико-реабілітаційні	першочергове безплатне обсягисте і безплатне членів сім'ї (дружини (чоловіка) і дітей віком до 18 років) обслуговування в амбулаторно-поліклінічних закладах усіх типів та видів, позачергове безплатна особиста і безплатна членів сім'ї (дружини (чоловіка) і дітей віком до 18 років) госпіталізація і лікування у стаціонарах, госпіталях, лікарнях, а також збереження безплатного обслуговування зазначених осіб у поліклініках та інших медичних закладах, до яких вони були прикріплені у період роботи до виходу на пенсію. Зазначені пільги зберігаються за одним із подружжя, що пережило, і дітьми віком до 18 років	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
424.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	медико-реабілітаційні	першочергове безплатне забезпечення ліками, лікарськими засобами, імунологічними препаратами та виробами медичного призначення, що прикріпані за рецептами лікаря, доставка за його висновком ліків додому.	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту

425.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	медико-реабілітаційні	безплатне виготовлення і ремонт зубних протезів (крім виготовлених з дорожочінних металів)	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
426.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	медико-реабілітаційні	безоплатне першочергове забезпечення санаторно-курортним лікуванням з компенсацією вартості проїзду до санаторно-курортного закладу і назад. Порядок надання пільжок, розмір та порядок виплати компенсації визначаються Кабінетом Міністрів України	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
427.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	житлово-комунальні	звільнення передбачених цією статтею осіб і членів їх сімей, які проживають разом з ними, від квартирної плати незалежно від форми власності житлового фонду, від оплати комунальних послуг (водопостачання, каналізація, газ, електроенергія, гаряче водопостачання, центральне опалення, а в будинках, що не мають центрального опалення, - надання палива, прибраного у межах норм, установлених для продажу населенню, та інші види комунальних послуг), від оплати кращеного балансного газу для побутових потреб, від плати за користування домашнім телефоном і позавідомочо охоронною сигналізацією житла незалежно від виду житлового фонду	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
428.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	житлово-комунальні	першочергове поліпшення житлових умов при наданні житла у будинках державного, у тому числі відомого, і громадського житлового фонду з наданням при цьому додаткової житлої площі до 20 квадратних метрів	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
429.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	житлово-комунальні	звільнення від оплати послуг за оформлення документів на право власності на квартиру при її приватизації	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
430.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	житлово-комунальні	безплатний капітальний ремонт жилих будинків (квартир), що знаходяться у їх власності, відповідно до Положення про систему технічного обслуговування, ремонту та реконструкції жилих будинків	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту

431.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	житлово-комунальні	одержання позики на будівництво реконструкцію або капітальний ремонт жилих будинків і подвірних будівель, придбання їх до інженерних мереж, комунікацій, а також позики на будівництво або придбання дачних будинків і благоустрій садових ділянок з погашенням її протягом 10 років починаючи з п'ятого року після закінчення будівництва	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
432.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	житлово-комунальні	першочерговий відпуск місцевих будівельних матеріалів на будівництво індивідуальних жилих будинків і на капітальний ремонт житла	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
433.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	житлово-комунальні	позачергове користування всіма видами послуг зв'язку, позачергове і безплатне встановлення домашніх телефонів, позачергове і безплатне обладнання житла засобами позавідомчої охоронної сигналізації	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
434.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	інші	першочергове придбання акцій за їх номінальною вартістю на суму і за рахунок приватизаційних майнових сертифікатів, виданих Герою Радянського Союзу, повному кавалеру ордена Слави, особі, нагородженій чотирма і більше медалями "За відвагу", Герою Соціалістичної Праці, членам їх сімей, які проживають разом з ними	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
435.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	інші	першочергове придбання за рахунок власних коштів акцій за їх номінальною вартістю на половину суми виданих зазначеним в цій статті особам і членам їх сімей, що спільно проживають з ними, приватизаційних майнових сертифікатів	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
436.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	транспортні	безплатний проїзд один раз на рік (туди і назад) залізничним транспортом у двомісному купе спальних вагонів швидких і пасажирських поїздів, водним транспортом у каютах 1 класу (на місцях першої категорії) експресних і пасажирських ліній, повітряним або міжміським автомобільним транспортом	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту

437.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	транспортні	безплатне користування внутріміським транспортом (трамваї, автобусом, тролейбусом, метрополітеном, водними переправами) і поїздами приміського сполучення, а в сільській місцевості - автобусами приміських і міжміських маршрутів, у тому числі внутрірайонних, внутрі- та міжобласних незалежно від відстані і місця проживання	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
438.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	транспортні	позачергове придбання квитків на всі види залізничного, водного, повітряного і автомобільного транспорту	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
439.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	транспортні	щомісячна виплата грошової компенсації витрат на автомобільне паливо з розрахунку 50 літрів вискооктанового бензину на місяць відповідно до діючих цін на паливо за наявності особистого транспортного засобу	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
440.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	соціально-побутові	позачергове користування усіма видами послуг підприємств торговельно-побутового обслуговування, при відвідуванні культурно-видовищних і спортивно-оздоровчих закладів	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
441.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	соціально-трудова	перевозить право на залишення на роботі при скороченні чисельності чи штату працівників незалежно від часу роботи на даному підприємстві, в установі чи організації, першочергове працевлаштування при ліквідації підприємства, установи чи організації	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
442.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	соціально-трудова	безплатне навчання і перенавчання нових професій за місцем роботи в університетських системах державної підготовки і перепідготовки кадрів, а також у платних навчальних закладах і на курсах	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
443.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	соціально-трудова	надання зазначеним особам щорічної оплачуваної відпустки, а також додаткової відпустки без збереження заробітної плати терміном до трьох тижнів на рік у зручний для них час	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
444.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	соціально-побутові	безплатне поховання з військовими почестями померлого (загиблого) Героя Радянського Союзу, повного кавалера ордена Слави, особи, нагородженої чотирма і більше медалями "За відвагу", Героя Соціалістичної Праці	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту

445.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	соціально-побутові	спорушення на могилі померлого (загиблого) незалежно від часу смерті надробка за встановленим Урядом України зразком. Додаткові витрати, пов'язані із зміною встановленого Урядом України зразка надробка, оплачуються сім'єю померлого (загиблого) чи організацією-спонсором	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
446.	особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	інші	виплата дружині (чоловіку) і дітям віком до 18 років у разі смерті (загибелі) одноразової допомоги в розмірі п'яти прожиткових мінімумів, затверджених законом на день смерті (загибелі), у розрахунку на місяць на одну особу	ст. 16 ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
447.	депутати місцевої ради	транспортні	користується на території відповідної ради правом безплатного проїзду на залізничному, автомобільному і водному транспорті незалежно від форми власності, а також на всіх видах міського пасажирського транспорту (за винятком таксі)	ст. 34 ЗУ Про статус депутатів місцевих рад
448.	посадові особи органів місцевого самоврядування	соціально-трудова	посадовим особам місцевого самоврядування надається щорічна відпустка тривалістю 30 календарних днів, якщо законами України не передбачено тривалішої відпустки, з виплатою допомоги на оздоровлення у розмірі посадового окладу	ст. 21 ЗУ Про статус депутатів місцевих рад
449.	посадові особи органів місцевого самоврядування	соціально-трудова	у разі звільнення з роботи в органах місцевого самоврядування у зв'язку з виходом на пенсію посадовим особам місцевого самоврядування виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 10 місячних посадових окладів за наявності не менше 10 років стажу на посадах в органах місцевого самоврядування чи на посадах, віднесених до відповідних категорій посад державних службовців	ст. 21 ЗУ Про статус депутатів місцевих рад
450.	непрацездатним членам сім'ї посадові особи органів місцевого самоврядування разі смерті особи в період перебування на службі		призначається пенсія у разі втрати годувальника в розмірі 70 відсотків заробітку годувальника на одного непрацездатного члена сім'ї та 90 відсотків - на двох і більше членів сім'ї за наявності у годувальника стажу служби в органах місцевого самоврядування та/або державної служби не менше 10 років.	ст. 21 ЗУ Про статус депутатів місцевих рад

45.1.	пенсіонери за віком	транспортні	безплатний проїзд для пенсіонерів за віком на міському пасажирському транспорті загального користування крім метрополітену і таксі) та приміських маршрутах.	П КМУ "Про безплатний проїзд пенсіонерів на транспорті загального користування"
45.2.	дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування	соціально-побутові	при вступі на навчання до професійно-технічних та вищих навчальних закладів видається безоплатно за рахунок коштів тих закладів, які вони закінчили, комплект нового одягу і взуття на суму не менш як 12 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а також грошова допомога в розмірі не менш як 2,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян Але! які в період навчання у віці від 18 до 23 років залишилися без батьків і перебували на повному державному утриманні в загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах зараховуються на повне державне утримання в навчальних закладах, до яких вони вступили, і в період навчання до 23 років або до закінчення відповідних навчальних закладів забезпечуються безоплатно продуктами харчування, одягом, взуттям і якими інвентарем за нормами, встановленими для вихованців шкільно-інтернатів Але! які в період навчання у віці від 18 до 23 років залишилися без батьків і перебували на повному державному утриманні в загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах	П КМУ "Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування"
45.3.	дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування	соціально-побутові		П КМУ "Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування"
45.4.	дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування	інші	до завершення навчання виплачується щорічна допомога для придбання навчальної літератури "в розмірі трьох мінімальних ординарних (звичайних) академічних стипендій. Виплата зазначеної допомоги провадиться протягом 30 днів після початку навчального року за рахунок коштів, що передбачаються для навчальних закладів у відповідних бюджетах Але! які в період навчання у віці від 18 до 23 років залишилися без батьків і перебували на повному державному утриманні в загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах	П КМУ "Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування"

455.	дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування	інші	абтурієнти з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та особи з їх числа приймаються до навчальних закладів поза конкурсом	П КМУ "Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування"
456.	дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування	інші	надається матеріальна допомога за рахунок stipendіального фонду, а також коштів, передбачених на утримання зазначених закладів, у розмірі не менш як 8 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян Але! які в період навчання у віці від 18 до 23 років залишилися без батьків і перебували на повному державному утриманні в загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах	П КМУ "Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування"
457.	дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування	інші	при їх працевлаштуванні видається одяг, взуття, м'який інвентар і обладнання на суму, не менш як 40 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а також одноразова грошова допомога в розмірі шести прожиткових мінімумів Але! які в період навчання у віці від 18 до 23 років залишилися без батьків і перебували на повному державному утриманні в загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах	П КМУ "Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування"
458.	діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, що перебувають під опікою	інші	на період навчання у загальноосвітній школі забезпечуються безлатно шкільною і спортивною формами, обідами, у вищих навчальних закладах і професійних навчально-виховних закладах - обідами і гуртожитком	П КМУ "Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування"
459.	діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, що перебувають під опікою	інші	при працевлаштуванні після закінчення навчального закладу їм виплачується одноразова грошова допомога в розмірі шести прожиткових мінімумів, а також видається одяг і взуття на суму не менш як 16 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. За бажанням випускникам навчальних закладів може бути виплачена грошова компенсація у розмірі, необхідному для придбання одягу і взуття	П КМУ "Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування"

460.	дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування	інші	у період канікул уніям професійних навчально-виховних закладів, студентам вищих навчальних закладів з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, виплачуються (за нормами службових відраджень) добові за час перебування у дорозі (туди і назад) та вартість проїзду залізничним, водним, міжміським автомобільним транспортом до закладів чи сім'єй, де вони виховувалися, за рахунок асигнувань на утримання навчальних закладів уні професійних навчально-виховних закладів і студенти вищих навчальних закладів - колишні вихованці дитячих будинків і шкіль-інтернатів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, під час своїх канікул можуть перебувати у зазначених закладах з безплатним проживанням і харчуванням	П КМУ "Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування"
461.	дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування	інші	зарахованим на повне державне утримання учням і студентам з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, що не вийжджають до місць організованого відпочинку в дні канікул, а також під час їх хвороби видається готівка в межах установленої грошової норми на харчування з урахуванням торговельної націнки	П КМУ "Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування"
462.	дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування	інші	дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, у тому числі ті, що перебувають під опікою (піклуванням), після закінчення (припинення) перебування у державному навчально-виховному закладі, навчання у професійному навчально-виховному, вищому навчальному закладі, а також молодів цієї категорії після проходження строкової служби в Збройних Силах України забезпечуються позачерговою впорядкованим житлом	П КМУ "Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування"
463.	дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування	інші	дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, після досягнення ними 18-річного віку незалежно від форми влаштування виплачується одноразова грошова допомога у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України	П КМУ "Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування"
464.	дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування	інші		П КМУ "Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування"

465.	студентів денної форми навчання вищих навчальних закладів ІV рівнів акредитації та учнів професійно-технічних навчальних закладів, незалежно від форм власності	транспортні	пільговий проїзд у міському й приміському пасажирському транспорті та міжміському автомобільному транспорті територією України встановлюється в розмірі половини вартості квитка	П КМУ "Про затвердження Порядку надання пільгового проїзду студентам вищих навчальних закладів ІV рівнів акредитації та учням професійно-технічних навчальних закладів у міському й приміському пасажирському транспорті та міжміському автомобільному і залізничному транспорті території України ст. 6-2 ЗУ Про жертви національних переслідувань
466.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаними інвалідами	медико-реабілітаційні	безоплатне одержання ліків за рецептами лікарів	
467.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаними інвалідами	медико-реабілітаційні	позачергове безоплатне зубопротезування (за винятком протезування з дорогоцінних металів), безоплатне забезпечення іншими протезами і протезно-ортопедичними виробами;	ст. 6-2 ЗУ Про жертви національних переслідувань
468.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаними інвалідами	медико-реабілітаційні	безоплатне позачергове забезпечення санаторно-курортним лікуванням або одержання замість путівки грошової компенсації	ст. 6-2 ЗУ Про жертви національних переслідувань
469.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаними інвалідами	житлово-комунальні	100-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирна плата) в межах норм, передбачених законодавством (21 кв. метр загальної площі житла на одну особу, яка постійно проживає у житловому приміщенні (будинку) і має право на знижку плати, та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю)	ст. 6-2 ЗУ Про жертви національних переслідувань

470.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаним інвалідами	житлово-комунальні	100-відсоткова знижка плати за користування комунальними послугами (газопостачання, електропостачання та інші послуги) в межах середніх норм споживання	ст. 6-2 ЗУ Про жертви націонаських переслідувань
471.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаним інвалідами	житлово-комунальні	100-відсоткова знижка вартості палива, у тому числі рідкого, у межах норм, установлених для продажу населенню, для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення	ст. 6-2 ЗУ Про жертви націонаських переслідувань
472.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаним інвалідами	транспортні	безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів у межах області (Автономної Республіки Крим) за місцем проживання,	ст. 6-2 ЗУ Про жертви націонаських переслідувань
473.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаним інвалідами	житлово-комунальні	позачерговий безоплатний капітальний ремонт власних жилих будинків і першочерговий поточний ремонт жилих будинків та квартир	ст. 6-2 ЗУ Про жертви націонаських переслідувань
474.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаним інвалідами	медико-реабілітаційні	позачергове обслуговування амбулаторно-поліклінічними закладами, а також позачергова госпіталізація	ст. 6-2 ЗУ Про жертви націонаських переслідувань
475.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаним інвалідами	житлово-комунальні	позачергове безоплатне встановлення квартирних телефонів і позачергове користування всіма послугами зв'язку. Абонентна плата за користування квартирним телефоном установлюється в розмірі 50 відсотків затверджених тарифів	ст. 6-2 ЗУ Про жертви націонаських переслідувань

476.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаним інвалідами	медико-реабілітаційні	користування в разі виходу на пенсію (незалежно від часу виходу) чи зміни місця роботи закладами охорони здоров'я, до яких вони були прикріплені за попереднім місцем роботи	ст. 6-2 ЗУ Про жертви національних переслідувань
477.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаним інвалідами	медико-реабілітаційні	право на щорічне медичне обстеження і диспансеризацію із залученням необхідних спеціалістів	ст. 6-2 ЗУ Про жертви національних переслідувань
478.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаним інвалідами	соціально-трудова	позачергове працевлаштування за спеціальністю відповідно до підготовки та висновок медико-соціальної експертизи	ст. 6-2 ЗУ Про жертви національних переслідувань
479.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаним інвалідами	соціально-трудова	переване право на залишення на роботі в разі скорочення чисельності чи штату працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці та на працевлаштування в разі ліквідації підприємств, установ та організації	ст. 6-2 ЗУ Про жертви національних переслідувань
480.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаним інвалідами	соціально-трудова	вплата допомоги по тимчасовій непрацездатності працюючим інвалідам у розмірі 100 відсотків середньої заробітної плати незалежно від стажу роботи	ст. 6-2 ЗУ Про жертви національних переслідувань
481.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаним інвалідами	соціально-трудова	вплата працюючим інвалідам допомоги по тимчасовій непрацездатності до чотирьох місяців підряд або до п'яти місяців протягом календарного року, а також за весь період перебування в санаторії з урахуванням проїзду туди та назад у разі, коли для лікування не вистає щорічної і додаткової відлугми	ст. 6-2 ЗУ Про жертви національних переслідувань

482.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаними інвалідами	соціально-трудова	використання чергової щорічної відпустки у зручний для них час, а також одержання додаткової відпустки без збереження заробітної плати терміном до двох тижнів на рік	ст. 6-2 ЗУ Про жертви національних переслідувань
483.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаними інвалідами	житлово-комунальні	позачергове забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов, у тому числі за рахунок жилої площі, що передається міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, підприємствами та організаціями у розпорядження органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій. Особи, зазначені у цій статті, забезпечуються житлом протягом двох років з дня взяття на квартирний облік	ст. 6-2 ЗУ Про жертви національних переслідувань
484.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаними інвалідами	житлово-комунальні	одержання позички на індивідуальне (кооперативне) житлове будівництво з погашенням протягом десяти років починаючи з п'ятого року після закінчення будівництва, а також позички на будівництво або придбання дачних будинків і благоустрій садових ділянок	ст. 6-2 ЗУ Про жертви національних переслідувань
485.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаними інвалідами	інші	першочергове право на вступ до житлово-будівельних (житлових) кооперативів, кооперативів з будівництва та експлуатації колективних гаражів, стоянок для транспортних засобів та їх технічне обслуговування, до садівницьких товариств, на придбання матеріалів для індивідуального будівництва і створення садових будинків. Гаражі, стоянки для транспортних засобів інвалідів, які мають медичні показання на забезпечення транспортом, як правило, будуються поблизу будинків інвалідів І і ІІ груп надається право безоплатного проїзду один раз на рік (туди та назад) залізничним, водним, повітряним або міським автомобільним транспортом, а особам, які супроводжують інвалідів І групи (не більше одного супроводжувача), та інвалідам ІІІ групи - 50% знижка вартості проїзду один раз на рік (туди та назад) зазначеними видами транспорту	ст. 6-2 ЗУ Про жертви національних переслідувань
486.	колишнім малолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визнаними інвалідами	транспортні		ст. 6-2 ЗУ Про жертви національних переслідувань

487.	колишнім малолітнім в'язням концтраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визначаним інвалідами	медико-реабілітаційні	позачергове безоплатне забезпечення автомобілем з ручним керуванням (за наявності медичних показань) у порядку, який визначається Кабінетом Міністрів України	ст. 6-2 ЗУ Про жертви національних переслідувань
488.	колишнім малолітнім в'язням концтраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, визначаним інвалідами	житлово-комунальні	звільнення від орендної плати за нежилі приміщення, що оренчуються інвалідами під гаражі для спеціальних засобів пересування (автомобілів, мотоциклів, велосипедів тощо), та безоплатне надання для цих засобів гаражів-стоянок незалежно від їх форми власності	ст. 6-2 ЗУ Про жертви національних переслідувань
489.	судді	житлово-комунальні	має право на додаткову жилу площу відповідно до вимог статті 49 Житлового кодексу України	ст. 42 ЗУ Про статус суддів
490.	судді	соціально-побутові	має право на позачергове влаштування дітей у дошкільні заклади	ст. 42 ЗУ Про статус суддів
491.	судді	житлово-комунальні	позачергове встановлення квартирного телефону	ст. 42 ЗУ Про статус суддів
492.	судді	транспортні	безоплатне користування на території України всіма видами транспорту міського, приміського і місцевого сполучення (крім таксі)	ст. 42 ЗУ Про статус суддів
493.	судді	інші	встановлення квартирної охоронної сигналізації і користування нею за рахунок державного бюджету	ст. 42 ЗУ Про статус суддів
494.	судді	житлово-комунальні	мають право на придбання на пільгових умовах жилих приміщень комунального фонду та привілеїв, наданих їм в користування в порядку, передбаченому частинною своєю цієї статті, із знижкою на 50% їх вартості та на одержання кредитів на індивідуальне і кооперативне житлове будівництво з погіршенням наданої позики за рахунок відповідних бюджетів за умови тривалості роботи на посаді судді не менше десяти років	ст. 42 ЗУ Про статус суддів
495.	судді	житлово-комунальні	суддям надається 50-відсоткова знижка плати за займане ними та членами їх сімей житло, комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична та теплова енергія, установка і користування індивідуальним домашнім телефоном). Такі ж пільги зберігаються за ними і після виходу у відставку	ст. 42 ЗУ Про статус суддів

496.	судді	інші	користуються правом бронювання місць у готелях і на всіх видах транспорту, а також позачергового придбання проїзних документів	ст. 42 ЗУ Про статус суддів
497.	судді	медико-реабілітаційні	мають право на безоплатне медичне обслуговування в державних закладах охорони здоров'я. Члени сім'ї судді обслуговуються в тих медичних закладах, де обслуговується суддя.	ст. 42 ЗУ Про статус суддів
498.	судді	медико-реабілітаційні	суддям за рахунок державного бюджету, а членам їх сімей за власний рахунок щорічно надається путівка на санаторно-курортне лікування	ст. 42 ЗУ Про статус суддів
499.	колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	медико-реабілітаційні	безоплатне одержання ліків за рецептами лікарів	ст. 6-1 ЗУ Про жертви національних переслідувань
500.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	медико-реабілітаційні	першочергове безоплатне зубопротезування (за винятком протезування з дорогоцінних металів)	ст. 6-1 ЗУ Про жертви національних переслідувань
501.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	медико-реабілітаційні	безоплатне забезпечення санаторно-курортним лікуванням або одержання компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування. Порядок надання путівок, розмір та порядок виплати компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування визначаються Кабінетом Міністрів України	ст. 6-1 ЗУ Про жертви національних переслідувань
502.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	житлово-комунальні	75-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирна плата) в межах норм, передбачених законодавством (21 кв. метр загальної площі житла на кожну особу, яка постійно проживає у жиллому приміщенні (будинку) і має право на знижку плати, та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю)	ст. 6-1 ЗУ Про жертви національних переслідувань
503.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	житлово-комунальні	75-відсоткова знижка плати за користування комунальними послугами (газопостачання, електропостачання та інші послуги) в межах середніх норм споживання	ст. 6-1 ЗУ Про жертви національних переслідувань

504.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	житлово-комунальні	75-відсоткова знижка вартості палива, у тому числі рідкого, у межах норм, установлених для продажу населенню, для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення	ст. 6-1 ЗУ Про жертви національних переслідувань
505.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	транспортні	безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів у межах області (Автономної Республіки Крим) за місцем проживання	ст. 6-1 ЗУ Про жертви національних переслідувань
506.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	медико-реабілітаційні	користування в разі виходу на пенсію (незалежно від часу виходу) чи зміни місця роботи закладами охорони здоров'я, до яких вони були прикріплені за попереднім місцем роботи	ст. 6-1 ЗУ Про жертви національних переслідувань
507.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	медико-реабілітаційні	щорічне медичне обстеження і диспансеризація із залученням необхідних спеціалістів	ст. 6-1 ЗУ Про жертви національних переслідувань
508.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	медико-реабілітаційні	першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах, аптеках та першочергова госпіталізація	ст. 6-1 ЗУ Про жертви національних переслідувань
509.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	соціально-трудова	виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 відсотків середньої заробітної плати незалежно від стажу роботи	ст. 6-1 ЗУ Про жертви національних переслідувань
510.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	соціально-трудова	використання чергової щорічної відпустки у зручний для них час, а також одержання додаткової відпустки без збереження заробітної плати терміном до двох тижнів на рік	ст. 6-1 ЗУ Про жертви національних переслідувань

511.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	соціально- трудові	переважне право на залишення на роботі в разі скорочення чисельності чи штату працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці та на працевлаштування в разі ліквідації підприємства, установи та організації	ст. 6-1 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
512.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	житлово- комунальні	першочергове забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов, та першочергове відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, садівництва і городництва, першочерговий ремонт жилих будинків і квартир цих осіб та забезпечення їх паливом	ст. 6-1 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
513.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	житлово- комунальні	одержання позики на індивідуальне (кооперативне) житлове будівництво з погашенням її протягом десяти років починаючи з п'ятого року після закінчення будівництва, а також одержання позики для будівництва або придбання дачних будинків і благоустрою садових ділянок	ст. 6-1 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
514.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	інші	першочергове право на вступ до житлово-будівельних (житлових) кооперативів, кооперативів з будівництва та експлуатації колективних гаражів, стоянок для транспортних засобів та їх технічне обслуговування, до садівничих товариств, на придбання матеріалів для індивідуального будівництва і спорудження садових будинків	ст. 6-1 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
515.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	транспортні	безоплатний проїзд один раз на два роки (туди та назад) залізничним, водним, повітряним або міжкласним автомобільним транспортом незалежно від наявності залізничного сполучення чи проїзд один раз на рік (туди та назад) зазначеними видами транспорту з 50-відсотковою знижкою	ст. 6-1 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
516.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	соціально- побутові	позачергове користування всіма послугами зв'язку та позачергове встановлення на пільгових умовах квартирних телефонів (оплата в розмірі 20 відсотків тарифів на основі та 50 відсотків - на додаткові роботи). Абонентна плата за користування телефоном установлюється в розмірі 50 відсотків затверджених тарифів	ст. 6-1 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань

517.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	соціально-побутові	першочергове обслуговування підприємствами, установами та організаціями служби побуто, громадського харчування, житлово-комунального господарства, міхміського транспорту	ст. 6-1 ЗУ Про жертви національних переслідувань
518.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	соціально-побутові	позачергове влаштування до закладів соціального захисту населення, а також обслуговування службами соціального захисту населення вдома. У разі неможливості здійснення такого обслуговування заклади соціального захисту населення від шкодо-вують витрати, пов'язані з доглядом за цією особою, в порядку і розмірах, установлених законодавством	ст. 6-1 ЗУ Про жертви національних переслідувань
519.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	соціально-трудові	пенсії або щомісячне довічне грошове утримання чи державна соціальна допомога, що виплачується замість пенсії, підвищуються на 25 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність	ст. 6-1 ЗУ Про жертви національних переслідувань
520.	пільги колишнім неповнолітнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання	соціально-трудові	5 травня виплачується разова грошова допомога у розмірі, який визначається Кабінетом Міністрів України в межах бюджетних призначень, встановле-них законом про Державний бюджет України	ст. 6-1 ЗУ Про жертви національних переслідувань
521.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	медико-реабілітаційні	безоплатне одержання ліків за рецептами лікарів	ст. 6-3 ЗУ Про жертви національних переслідувань
522.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	медико-реабілітаційні	безоплатне першочергове зубопротезування (за винятком протезування з дорогоцінних металів)	ст. 6-3 ЗУ Про жертви національних переслідувань
523.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	медико-реабілітаційні	безоплатне забезпечення санаторно-курортним лікуванням або одержання компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування. Порядок надання путівок, розмір та порядок виплати компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування визначаються Кабінетом Міністрів України	ст. 6-3 ЗУ Про жертви національних переслідувань

524.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	житлово- комунальні	50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирна плата) в межах норм, передбачених законодавством (21 кв. метр загальної площі житла на кожну особу, яка постійно проживає у житлому приміщенні (будинку) і має право на знижку плати, та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю)	ст. 6-3 ЗУ Про жертви нациських переслідувань
525.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	житлово- комунальні	50-відсоткова знижка плати за користування комунальними послугами (газопостачання, електропостачання та інші послуги) в межах середніх норм споживання	ст. 6-3 ЗУ Про жертви нациських переслідувань
526.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	житлово- комунальні	50-відсоткова знижка вартості палива, у тому числі рідкого, у межах норм, установлених для продажу населенню, для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення	ст. 6-3 ЗУ Про жертви нациських переслідувань
527.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	транспортні	безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів у межах області (Автономної Республіки Крим) за місцем проживання	ст. 6-3 ЗУ Про жертви нациських переслідувань
528.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	медико- реабілітаційні	користування в разі виходу на пенсію (незалежно від часу виходу) чи зміни місця роботи закладами охорони здоров'я, до яких вони були прикріплені за попереднім місцем роботи	ст. 6-3 ЗУ Про жертви нациських переслідувань
529.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	медико- реабілітаційні	щорічне медичне обстеження і диспансеризація із залученням необхідних спеціалістів	ст. 6-3 ЗУ Про жертви нациських переслідувань
530.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	медико- реабілітаційні	першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах, аптеках та першочергова госпіталізація	ст. 6-3 ЗУ Про жертви нациських переслідувань
531.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	соціально- трудова	виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 відсотків середньої заробітної плати незалежно від стажу роботи	ст. 6-3 ЗУ Про жертви нациських переслідувань

532.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	соціально- трудові	використання чергової відпустки у зручній для них час; одержання додаткової відпустки без збереження заробітної плати терміном до двох тижнів на рік	ст. 6-3 ЗУ Про жертви нациських переслідувань
533.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	житлово- комунальні	першочергове забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов, та першочергове відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, садівництва та городництва, першочерговий ремонт житлових будинків і квартир цих осіб та забезпечення їх паливом	ст. 6-3 ЗУ Про жертви нациських переслідувань
534.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	житлово- комунальні	одержання позички на індивідуальне (кооперативне) житлове будівництво з погашенням і протягом десяти років починаючи з п'ятого року після закінчення будівництва, а також одержання позички для будівництва або придбання дачних будинків і благоустрою садових ділянок	ст. 6-3 ЗУ Про жертви нациських переслідувань
535.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	інші	першочергове право на вступ до житлово-будівельних (житлових) кооперативів, кооперативів з будівництва та експлуатації колективних гаражів, до садівнических товариств, на придбання матеріалів для індивідуального будівництва і спорудження садових будинків, технічне обслуговування та забезпечення стовпами транспортних засобів	ст. 6-3 ЗУ Про жертви нациських переслідувань
536.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	транспортні	безоплатний проїзд один раз на два роки (туди та назад) залізничним, водним, повітряним або міжкласним автомобільним транспортом незалежно від наявності залізничного сполучення або проїзд один раз на рік (туди та назад) зазначеними видами транспорту з 50-відсотковою знижкою	ст. 6-3 ЗУ Про жертви нациських переслідувань
537.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	житлово- комунальні	позачергове користування всіма послугами зв'язку та позачергове встановлення телефонів (оплата у розмірі 20 відсотків тарифів на основні та 50 відсотків - на додаткові роботи)	ст. 6-3 ЗУ Про жертви нациських переслідувань
538.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	житлово- комунальні	абонентна плата за користування телефоном устанавлюється в розмірі 50 відсотків затверджених тарифів	ст. 6-3 ЗУ Про жертви нациських переслідувань

539.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	соціально- побутові	першоочергове обслуговування підприємствами, установами та організаціями служби побуто, громадського харчування, житлово-комунального господарства, мікоміського транспорту	ст. 6-3 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
540.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	соціально- побутові	позачергове влаштування до закладів соціального захисту населення, а також обслуговування службами соціального захисту населення вдома. У разі неможливості здійснення такого обслуговування заклади соціального захисту населення від шкоду-вуть витрати, пов'язані з доглядом за особами, зазначеними в цій статті, в порядку і розмірах, що визначаються Кабінетом Міністрів України	ст. 6-3 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
541.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	соціально- трудова	пенсії або щомісячне довічне грошове утримання чи державна соціальна допомога, що виплачується замість пенсії, підвищуються на 10 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність <i>Але!</i> особам нагородженим орденами і медалями колишнього Союзу РСР за самовіддану працю і бездоганну військову службу в тилу в роки Великої Вітчизняної війни	ст. 6-3 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
542.	колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	соціально- трудова	виплачується разова грошова допомога у розмірі, який визначається Кабінетом Міністрів України в межах бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України	ст. 6-3 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
543.	дружинам (чоловікам) померлих жертв нацистських переслідувань	медико- реабілітаційні	безоплатне одержання ліків за рецептами лікарів	ст. 6-4 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
544.	дружинам (чоловікам) померлих жертв нацистсь- ких переслідувань	медико- реабілітаційні	безоплатне першоочергове зубопротезування (за винятком протезування з дорогоцінних металів)	ст. 6-4 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
545.	дружинам (чоловікам) померлих жертв нацистсь- ких переслідувань	медико- реабілітаційні	безоплатне забезпечення санаторно-курортним лікуванням або одержання компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування. Порядок надання путівки, розмір та порядок виплати компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування визначаються Кабінетом Міністрів України	ст. 6-4 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань

546.	дружинам (чоловікам) померлих жертв національних переслідувань	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирна плата) в межах норм, передбачених законодавством (21 кв. метр загальної площі житла на кожну особу, яка постійно проживає у жлому приміщенні (будинку) і має право на знижку плати, та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю)	ст. 6-4 ЗУ Про жертви національних переслідувань
547.	дружинам (чоловікам) померлих жертв національних переслідувань	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка плати за користування комунальними послугами (газопостачання, електропостачання та інші послуги) в межах середніх норм споживання	ст. 6-4 ЗУ Про жертви національних переслідувань
548.	дружинам (чоловікам) померлих жертв національних переслідувань	житлово-комунальні	50-відсоткова знижка вартості палива, у тому числі рідкого, у межах норм, установлених для продажу населенню, для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення	ст. 6-4 ЗУ Про жертви національних переслідувань
549.	дружинам (чоловікам) померлих жертв національних переслідувань	транспортні	безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів у межах області (Автономної Республіки Крим) за місцем проживання	ст. 6-4 ЗУ Про жертви національних переслідувань
550.	дружинам (чоловікам) померлих жертв національних переслідувань	житлово-комунальні	позачерговий безоплатний капітальний ремонт власних житлих будинків і першочерговий поточний ремонт житлих будинків та квартир	ст. 6-4 ЗУ Про жертви національних переслідувань
551.	дружинам (чоловікам) померлих жертв національних переслідувань	медико-реабілітаційні	користування в разі виходу на пенсію (незалежно від часу виходу) чи зміни місця роботи закладами охорони здоров'я, до яких вони були прикріплені за попереднім місцем роботи	ст. 6-4 ЗУ Про жертви національних переслідувань
552.	дружинам (чоловікам) померлих жертв національних переслідувань	медико-реабілітаційні	щорічне медичне обстеження і диспансеризація із залученням необхідних спеціалістів	ст. 6-4 ЗУ Про жертви національних переслідувань
553.	дружинам (чоловікам) померлих жертв національних переслідувань	медико-реабілітаційні	першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах, аптекх та першочергова госпіталізація	ст. 6-4 ЗУ Про жертви національних переслідувань

554.	дружинам (чоловікам) померлих жертв нацистських переслідувань	соціально-трудова	виплата допомоги по тимчасовій неприцездатності в розмірі 100 відсотків середньої заробітної плати незалежно від стажу роботи	ст. 6-4 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
555.	дружинам (чоловікам) померлих жертв нацистських переслідувань	соціально-трудова	використання чергової щорічної відпустки у зручній для них час	ст. 6-4 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
556.	дружинам (чоловікам) померлих жертв нацистських переслідувань	соціально-трудова	одержання додаткової відпустки без збереження заробітної плати терміном до двох тижнів на рік	ст. 6-4 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
557.	дружинам (чоловікам) померлих жертв нацистських переслідувань	соціально-трудова	переважне право на залишення на роботі в разі скорочення чисельності чи штату працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці та на працевлаштування в разі ліквідації підприємства, установи та організації	ст. 6-4 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
558.	дружинам (чоловікам) померлих жертв нацистських переслідувань	житлово-комунальні	позачергове забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов, у тому числі за рахунок живої площі, що передається міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, підприємствами та організаціями в розпорядження органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій. Особи, зазначені в цій статті, забезпечуються житлом протягом двох років з дня взяття на квартирний облік	ст. 6-4 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
559.	дружинам (чоловікам) померлих жертв нацистських переслідувань	житлово-комунальні	одержання позики на індивідуальне (кооперативне) житлове будівництво з погашенням її протягом десяти років починаючи з п'ятого року після закінчення будівництва, а також одержання позики для будівництва або придбання дачних будинків і благоустрою садових ділянок	ст. 6-4 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
560.	дружинам (чоловікам) померлих жертв нацистських переслідувань	інші	першочергове право на вступ до житлово-будівельних (житлових) кооперативів, кооперативів з будівництва та експлуатації колективних гаражів, до садівницьких товариств, на придбання матеріалів для індивідуального будівництва і спорудження садових будинків, технічне обслуговування та забезпечення стоянками транспортних засобів	ст. 6-4 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань

561.	дружинам (чоловікам) померлих жертв нацистських переслідувань	транспортні	безоплатний проїзд один раз на два роки (туди та назад) залізничним, водним, повітряним або микміським автомобільним транспортом незалежно від наявності залізничного сполучення або проїзд один раз на рік (туди та назад) зазначеними видами транспорту з 50-відсотковою знижкою	ст. 6-4 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
562.	дружинам (чоловікам) померлих жертв нацистських переслідувань	житлово-комунальні	позачергове користування всіма послугами зв'язку та позачергове встановлення на пільгових умовах квартирних телефонів (оплата в розмірі 20% від тарифів на основі та 50% – на додатковій роботі). Абонентна плата за користування телефоном устанавлюється в розмірі 50% затверджених тарифів	ст. 6-4 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
563.	дружинам (чоловікам) померлих жертв нацистських переслідувань	соціально-побутові	першочергове обслуговування підприємствами, установами та організаціями служби побуто, громадського харчування, житлово-комунального господарства, міськміського транспорту	ст. 6-4 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
564.	дружинам (чоловікам) померлих жертв нацистських переслідувань	соціально-побутові	позачергове вляштування до закладів соціального захисту населення, а також обслуговування службами соціального захисту населення вдома. У разі неможливості здійснення такого обслуговування заклади соціального захисту населення відшкодовують витрати, пов'язані з доглядом за особами, зазначеними у цій статті, в порядку і розмірах, що визначаються Кабінетом Міністрів України	ст. 6-4 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
565.	дружинам (чоловікам) померлих жертв нацистських переслідувань	соціально-трудова	дружинам (чоловікам) померлих інвалідів, зазначених у статті 6-2, які не одружилися вдруге, пенсії або щомісячне довічне грошове утримання чи державна соціальна допомога, що виплачується замість пенсії, підвищуються на 25% прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність	ст. 6-4 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань
566.	дружинам (чоловікам) померлих жертв нацистських переслідувань	соціально-трудова	дружинам (чоловікам) померлих інших жертв нацистських переслідувань, визначаних за життя інвалідами від загального захворювання, трудового каліцтва та з інших причин, які не одружилися вдруге, пенсії або щомісячне довічне грошове утримання чи державна соціальна допомога, що виплачується замість пенсії, підвищуються на 10% прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність	ст. 6-4 ЗУ Про жертви нацистських переслідувань

567.	дружинам (чоловікам) померлих жертв національних переслідувань	інші	щоріку до 5 травня дружинам (чоловікам) померлих інвалідів, зазначених у статті 6-2 цього Закону, а також дружинам (чоловікам) померлих інших жертв національних переслідувань, визначених за життя інвалідами від загального захворювання, трудового каліцтва та з інших причин, які не одружилися вдруге, щорічна разова грошова допомога виплачується у розмірах, які визначаються Кабінетом Міністрів України в межах бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України	с. 6-4 ЗУ Про жертви національних переслідувань
568.	засновники (співзасновники) державних та комунальних засобів масової інформації	транспортні	для виконання журналістами службових обов'язків забезпечують за свій рахунок їх безплатний проїзд міським та приміським транспортом (крім таксі)	ст.17 ЗУ Про державну підтримку засобів інформації та соціальної захист журналістів
569.	народні депутати України, які вийшли на пенсію	транспортні	дають право на безплатний проїзд на території України один раз на рік (у прямому і зворотному напрямках) залізничним, водним, повітряним або автомобільним міжміським транспортом (далі - проїзд)	п. 1 П КМУ Порядок безоплатного проїзду народних депутатів України, які вийшли на пенсію
570.	народні депутати України	транспортні	користується правом безоплатного проїзду на всіх залізничних, автомобільних, повітряних, водних внутрішніх шляхах сполучення, а також на всіх видах міського пасажирського транспорту (за винятком таксі) Але! на особу, яка супроводжує народного депутата - інваліда І групи,	ЗУ Про статус народного депутата України
571.	народні депутати України	житлово-комунальні	незалежно від місця постійного проживання, за його бажанням має право на отримання одноразової грошової компенсації витрат для створення належних житлових умов (грошова компенсація), або на строк його повноважень службового жилого приміщення, або жилого приміщення для постійного проживання відповідно до абзачу шостого частини першої статті 46 Житлового кодексу Української РСР (5464-10).	ЗУ Про статус народного депутата України

572.	народні депутати України	інші	має право виступу з питань його депутатської діяльності не рідше одного разу в місяць у друкованих засобах масової інформації, у прямому ефірі на радіо або у режимі прямого ефіру (до 10 хвилин в місяць) та в прямому ефірі або у режимі прямого ефіру на телебаченні (до 20 хвилин в місяць), на радіо (до 10 хвилин в місяць) та телебаченні (до 20 хвилин в місяць), безкоштовно, засновником (співзасновником) яких виступають органи державної влади, організації або установи, що фінансуються повністю або частково за рахунок коштів державного бюджету	ЗУ Про статус народного депутата України
573.	народні депутати України, строк повноважень якого закінчився	медико-реабілітаційні	зберігаються безкоштовне медичне обслуговування у тих закладах охорони здоров'я, до яких він був прикріплений у період виконання депутатських повноважень, забезпечення путівками для лікування, встановлені для народних депутатів	ЗУ Про статус народного депутата України
574.	народні депутати України, які вийшли на пенсію	транспортні	після виходу на пенсію він забезпечується транспортом для поїздки в лікарню, поліклініку та інших потреб у зв'язку із оздоровленням та лікуванням при ліміті використання автомобіля не більше десяти годин на місяць за рахунок бюджетних коштів, передбачених законом про Державний бюджет України	ЗУ Про статус народного депутата України
575.	народні депутати України	транспортні	народному депутату та членам сім'ї, які проживають разом з ним і перебувають на день розпуску Верховної Ради України поза межами їх постійного місця проживання, забезпечується безкоштовний проїзд і безкоштовний провіз належного їм майна до постійного місця проживання народного депутата	ЗУ Про статус народного депутата України
576.	народні депутати України	інші	на території України має право безкоштовного користування залами офіційних делегацій аеропортів та аеровокзалів, залізничних вокзалів і станцій, морських та річкових вокзалів і портів Але! Це право поширюється на особу, яка супроводжує народного депутата – інваліда I групи, а також на членів сім'ї народного депутата (дружину, чоловіка, дітей, батьків), у разі якщо вони перебувають у зазначених залах разом із народним депутатом.	ЗУ Про статус народного депутата України

577.	народні депутати України	транспортні	депутат має право на безкоштовний провіз ручного багажу в межах норм провозу ручного багажу, що діють на кожному виді транспорту.	ЗУ Про статус народного депутата України
578.	народні депутати України	транспортні	депутат має право на безкоштовне паркування автомобіля, яким він користується, на всій території України	ЗУ Про статус народного депутата України
579.	народні депутати України	транспортні	депутат забезпечується безкоштовно місцем для стоянки одного автомобіля на стоянках Верховної Ради України	ЗУ Про статус народного депутата України
580.	народні депутати України	транспортні	для вирішення питань, пов'язаних із здійсненням депутатських повноважень в межах міста Києва, народними депутатам надається автотранспорт Верховної Ради України	ЗУ Про статус народного депутата України
581.	народні депутати України	медико-реабілітаційні	безкоштовно забезпечується медичним обслуговуванням та путівками для санаторно-курортного лікування	ЗУ Про статус народного депутата України
582.	педагогічним, науково-педагогічним працівникам та іншим категоріям працівників навчальних закладів	житлово-комунальні	надання пільгових довготермінових кредитів на будівництво (реконструкцію) і придбання житла	ст. 57 ЗУ Про освіту
583.	педагогічним, науково-педагогічним працівникам та іншим категоріям працівників навчальних закладів	житлово-комунальні	забезпечує безплатне користування житлом з опаленням і освітленням у межах встановлених норм Але! які працюють у сільській місцевості і селищах міського типу	ст. 57 ЗУ Про освіту
584.	педагогічним, науково-педагогічним працівникам та іншим категоріям працівників навчальних закладів	інші	мають право на безплатне одержання у власність земельної ділянки в межах земельної частки (паю) члена сільськогосподарського підприємства, сільськогосподарської установи та організації, розташованих на території відповідної ради, із земель сільськогосподарського підприємства, сільськогосподарської установи та організації, що приватизуються, або земель запасу чи резервного фонду, але не більше норми безоплатної передачі земельних ділянок громадянам, встановлених законом для ведення особистого селянського господарства	ст. 57 ЗУ Про освіту

585.	медичні і фармацевтичні працівники	соціально-трудові	соціальну допомогу з боку держави у разі захворювання, каліцтва або в інших випадках втрати працездатності, що настала у зв'язку з виконанням професійних обов'язків	Ст. 77 ЗУ Основи законодавства України про охорону здоров'я
586.	медичні і фармацевтичні працівники	житлово-комунальні	пільгове надання житла та забезпечення телефоном	Ст. 77 ЗУ Основи законодавства України про охорону здоров'я
587.	медичні і фармацевтичні працівники	житлово-комунальні	безплатне користування житлом з освітленням і опаленням тим, хто проживає і працює у сільській місцевості і селища міського типу, а також пенсіонерам, які раніше працювали медичними та фармацевтичними працівниками і проживають у цих населених пунктах, надання пільг щодо сплати земельного податку, кредитування, обзаведення господарством і будівництва приватного житла, придбання автомобіля, транспорту	Ст. 77 ЗУ Основи законодавства України про охорону здоров'я
588.	медичні і фармацевтичні працівники	медико-реабілітаційні	першочергове одержання лікувально-профілактичної допомоги і забезпечення лікарськими та протезними засобами	Ст. 77 ЗУ Основи законодавства України про охорону здоров'я
589.	медичні і фармацевтичні працівники	інші	безплатне одержання у власність земельної ділянки в межах земельної частки (паю) члена сільськогосподарського підприємства, сільськогосподарської установи та організації, розташованих на території відповідної ради, із земель сільськогосподарського підприємства, сільськогосподарської установи та організації, що приватизуються, або земель запасу чи резервного фонду, але не більше норм безплатної передачі земельних ділянок громадянам, встановлених законом для ведення особистого селянського господарства	Ст. 77 ЗУ Основи законодавства України про охорону здоров'я
590.	працівники державних та комунальних закладів, підприємств і організації культури	інші	пенсіонери з їх числа мають право на безоплатне одержання у власність земельної ділянки в межах земельної частки (паю) члена сільськогосподарського підприємства, сільськогосподарської установи та організації, розташованих на території відповідної ради, із земель сільськогосподарського підприємства,	Ст. 29 ЗУ Основи законодавства України про культуру

			<p>сільськогосподарської установи та організації, що приватизуються, або земель заводу чи резервного фонду, але не більше норм безоплатної передачі земельних ділянок громадянам, встановлених законом для ведення особистого селянського господарства</p> <p>Але! які працюють і проживають у сільській місцевості та селищах міського типу, а також пенсіонери з їх числа</p>	<p>Ст. 29 ЗУ Основ законодавства України про культуру</p>
591.	працівники державних та комунальних закладів, підприємств і організації культури	житлово-комунальні	<p>безоплатно користуються житлом, опаленням і освітленням відповідно до законодавства</p> <p>Але! які працюють і проживають у сільській місцевості та селищах міського типу, а також пенсіонери з їх числа</p>	Ст. 29 ЗУ Основ законодавства України про культуру
592.	пенсіонери з числа колгоспників які одержують пенсію за віком	медико-реабілітаційні	у разі амбулаторного лікування яких лікарські засоби за рецептами лікарів відпускаються безоплатно	П КМУ Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань
593.	пенсіонери з числа робітників які одержують пенсію за віком	медико-реабілітаційні	у разі амбулаторного лікування яких лікарські засоби за рецептами лікарів відпускаються безоплатно	П КМУ Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань
594.	пенсіонери з числа службовців які одержують пенсію за віком	медико-реабілітаційні	у разі амбулаторного лікування яких лікарські засоби за рецептами лікарів відпускаються безоплатно	П КМУ Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань

595.	діти віком до трьох років	медико-реабілітаційні	у разі амбулаторного лікування яких лікарські засоби за рецептами лікарів відпускаються безоплатно	П КМУ Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань
596.	діти-інваліди віком до 16 років	медико-реабілітаційні	у разі амбулаторного лікування яких лікарські засоби за рецептами лікарів відпускаються безоплатно	П КМУ Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань
597.	діти віком до 18 років, які перенесли у 1988 році хімічну інтоксикацію алопецію у м. Чернівцях	медико-реабілітаційні	забезпечуються безоплатно засобами контрацепції відповідно до Національної програми планування сім'ї, затвердженої постановою	П КМУ Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань
598.	дівчата-підлітки і жінки з протипоказаннями вагітності	медико-реабілітаційні	забезпечуються безоплатно засобами контрацепції відповідно до Національної програми планування сім'ї, затвердженої постановою	П КМУ Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань

599.	жінки, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	медико-реабілітаційні	забезпечуються безоплатно засобами контрацепції відповідно до Національної програми планування сім'ї, затвердженої постановою	П КМУ Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань
600.	інвалідам 1 групи внаслідок трудового каліцтва, професійного або загального захворювання	медико-реабілітаційні	при амбулаторному лікуванні яких лікарські засоби за рецептами лікарів відпускаються з оплатою 50 відсотків їх вартості	П КМУ Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань
601.	інвалідам 2 групи внаслідок трудового каліцтва, професійного або загального захворювання	медико-реабілітаційні	при амбулаторному лікуванні яких лікарські засоби за рецептами лікарів відпускаються з оплатою 50 відсотків їх вартості	П КМУ Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань
602.	діти віком від трьох до шести років	медико-реабілітаційні	при амбулаторному лікуванні яких лікарські засоби за рецептами лікарів відпускаються з оплатою 50 відсотків їх вартості	П КМУ Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань

603.	особи, нагороджені знаком "Почесний донор України"	медико-реабілітаційні	при амбулаторному лікуванні яких лікарські засоби за рецептами лікарів відпускаються з оплатою 50 відсотків їх вартості	П КМУ Про впровадження безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань
604.	особи, нагороджені знаком "Почесний донор СРСР"	медико-реабілітаційні	при амбулаторному лікуванні яких лікарські засоби за рецептами лікарів відпускаються з оплатою 50 відсотків їх вартості	П КМУ Про впровадження безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань
605.	шахтарі, що мають стаж підземної роботи не менш як три роки, діти, батьки яких мають стаж підземної роботи не менш як 15 років, діти шахтарів, які загинули внаслідок нещасного випадку на виробництві, шахтарів-інвалідів I та II групи	інші	зараховання поза конкурсом за особистим вибором спеціальності до державних і комунальних вищих та професійно-технічних навчальних закладів України для навчання за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів з наданням місць у гуртожитках на час навчання та гарантованою виплатою за рахунок коштів державного бюджету стипендії в розмірі прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб.	Ст. 5 ЗУ «Про підвищення престижності шахтарської праці»
606.	шахтарі, які відповідно до законодавства потребують поліпшення житлових умов	житлово-комунальні	право на одержання за рахунок підприємства позики у розмірі, визначеному колективним договором, для житлового будівництва або придбання квартири чи індивідуальних житлових будинків.	Ст.6 ЗУ «Про підвищення престижності шахтарської праці»
607.	шахтарі - молоді спеціалісти, які відповідно до законодавства потребують поліпшення житлових умов,	житлово-комунальні	право на позачергове одержання за рахунок підприємства позики у розмірі, визначеному колективним договором, для житлового будівництва або придбання квартири чи індивідуальних житлових будинків, згідно з колективним договором.	Ст.6 ЗУ «Про підвищення престижності шахтарської праці»

608.	члени сімей шахтарів, смерті яких настала внаслідок нещасного випадку на виробництві та які відповідно до законодавства потребують поліпшення житлових умов	житлово-комунальні	надається життю за рахунок коштів державного бюджету в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.	Ст.6 ЗУ «Про підвищення престижності шахтарської праці»
609.	члени сімей шахтарів, смерті яких настала внаслідок нещасного випадку на виробництві,	соціально-трудова	доплата до пенсії у зв'язку із втратою годувальника на кожного непрацездатного члена сім'ї встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму, встановленого законом для осіб, які втратили працездатність, за рахунок коштів державного бюджету в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.	Ст.7 ЗУ «Про підвищення престижності шахтарської праці»
610.	працівники, які працюють на підземних роботах,	медико-реабілітаційні	фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності щорічно виділяє по 50 санаторно-курортних путівок на кожні 1000 працівників	Ст.9 ЗУ «Про підвищення престижності шахтарської праці»
611.	діти-війни	житлово-комунальні	право на 25-відсоткову знижку при платі за користування комунальними послугами (газом, електроенергією тощо) у межах середніх норм споживання.	Ст.5 ЗУ «Про соціальний захист дітей-війни»
612.	діти-війни	транспортні	безплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів у межах області (Автономної Республіки Крим) за місцем проживання;	Ст.5 ЗУ «Про соціальний захист дітей-війни»
613.	діти-війни	соціально-трудова	право на переважне залишення на роботі при скороченні чисельності або штату працівників,	Ст.5 ЗУ «Про соціальний захист дітей-війни»
614.	діти-війни	соціально-трудова	використання чергової відпустки в зручний для них час; одержання додаткової відпустки без збереження Заробітної плати строком до двох тижнів на рік;	Ст.5 ЗУ «Про соціальний захист дітей-війни»
615.	діти-війни	соціально-трудова	виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 відсотків середньої заробітної плати незалежно від стажу роботи;	Ст.5 ЗУ «Про соціальний захист дітей-війни»
616.	діти-війни	інші	періодичне відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, садівництва та городництва;	Ст.5 ЗУ «Про соціальний захист дітей-війни»

Інформація про проект "Реформування системи пільг і привілеїв в Україні – наближення до європейських стандартів"

Центр громадської адвокатури за підтримки Міжнародного фонду "Відродження" реалізовує проект: *"Реформування системи пільг і привілеїв в Україні – наближення до європейських стандартів"*. Проект має на меті розроблення пропозицій щодо можливості скасування пільг і привілеїв, визначення необхідних механізмів для їх реалізації, зміну світогляду громадян України щодо наявності пільг та привілеїв і необхідності їх реформування.

Завданнями, які перед собою ставить проект, є:

1. Аналіз законодавства України що стосується соціальної сфери, визначення всіх пільг та привілеїв, а також пільгових категорій громадян.
2. Аналіз соціального законодавства іноземних держав, визначення найсприятливішої моделі соціального захисту для України та визначення механізмів її запровадження;
3. Визначення готовності громадян до зміни існуючої системи пільг та привілеїв;
4. Розроблення та обговорення рекомендацій щодо скасування конкретних видів пільг та привілеїв, і заміни їх на адресні грошові допомоги.

Центром громадської адвокатури проведено анкетування громадян в органах соціального захисту міста Львова. Дане анкетування допомогло визначити ставлення громадян до існуючої системи пільг та привілеїв, а також до можливості її заміни на адресну грошову допомогу.

У рамках проекту здійснюється випуск "Соціального радника" – дайджест має на меті інформування громадян та представників органів влади щодо необхідності реформування пільг та привілеїв, він містить коментарі працівників органів соціального захисту населення та інших органів влади, науковців-правників спеціалістів права соціального забезпечення тощо, описує позитивний досвід країн Європейського Союзу, що є особливо актуально в умовах інтеграції України до стандартів ЄС тощо. Дайджест розповсюджується в електронному вигляді шляхом розсилки та в паперовому вигляді в органах влади для поширення серед громадян.

Результати аналізу українського та іноземного законодавства, а також результати анкетування обговорені під час круглого столу за участю представників громадських організацій, вчених-правників спеціалістів у галузі права соціального забезпечення, представників органів влади.

Також за підсумками роботи по проекту видано звіт "Реформування пільг та привілеїв – наближення до європейських стандартів", яка включає аналіз законодавства, яке регулює встановлення пільг та привілеїв і порядок їх надання, висвітлення проблем існуючої системи пільг, як пережитку пострадянської системи, можливі перспективи їх заміни і скасування, а також зарубіжний досвід забезпечення соціальних та економічних прав людини.

У рамках проекту створено та адмініструється Інтернет-ресурс щодо реалізації та захисту соціальних прав в Україні – Соціально-юридичний портал www.pilga.in.ua, на якому можна знайти продукти та результати проектної діяльності.

Контакти:

Оксана КОВАЛЬ, керівник проекту "Реформування системи пільг і привілеїв в Україні – наближення до європейських стандартів"

м. Львів, вул. Ставропільська 11 оф. 3

тел. 8032 2354519, 80979812738

e-mail: pilgu@lawngo.net, cga@lawngo.net

Інформаційно-аналітичне Видання

Коваль Оксана Ярославівна,
Тарасенко Леонід Леонідович, Яцків Тетяна Геннадіївна

РЕФОРМУВАННЯ пільг і привілеїв в Україні – наближення до європейських стандартів

Редактор – Ірина Мазур
Коректор – Ірина Мазур
Комп'ютерний набір – Володимир Місяйло
Комп'ютерна верстка – Ірина Цебрієнко
Відповідальний за випуск – Оксана Коваль

Підписано до друку 01.07.2009 р.
Гарнітура TextBook. Друк офсетний.
Формат 70х100/16. Папір офсетний. Ум. друк. арк. 17,90.
Наклад 600 прим. Замовлення № 02-08/09.

ПП "Видавництво "Галицький друкар"
Адреса: м. Львів, вул. Личаківська, 88 оф.4
Свідоцтво держреєстру: серія ДК, №3499 від 10.06.2009 р.

Друк ПП Кундельський. 79000 Україна, м. Львів, Дорошенка, 14
Свідоцтво держ. реєстру: серія В02 №076643
Тел. (032) 272-78-97, +38096 270 62 87, +38096 457 40 93

Коваль О. Я., Тарасенко Л. Л., Яцків Т. Г.

Реформування пільг і привілеїв в Україні — наближення до європейських стандартів. — Львів: Галицький друкар. — 2009. — 216 с.

ISBN 978-966-970-444-3

У виданні "Реформування пільг і привілеїв в Україні — наближення до європейських стандартів" пропонуються результати досліджень проблем у "систем" пільг та привілеїв в Україні, їхніх причин, наявних наслідків та перспектив збереження, наводиться каталог пільг, які існують в Україні.

Видання також містить аналіз зарубіжного досвіду щодо реформування системи пільг та привілеїв, наводяться рекомендації експертів та громадськості щодо реформування пільг та привілеїв на шляху наближення до європейських стандартів реалізації соціальних прав в Україні.

**ББК 67.9 (4 Укр)
К 56**